

Abstract

Political trust is essential for the legitimacy of democracy, and a prerequisite for credible institutions that can make a connection between the people and the state. Political mistrust is however a legacy of the communist regime in the former Soviet Union, and has affected these states after the Soviet collapse. After the Soviet Union dissolved, there were great expectations related to the development of democratic institutions in the 15 independent states. The expectations have not been met, and the states have with few exceptions never reached the same levels of democracy as in Western states. Parallel to these developments, nor the levels of political trust has reached the same levels as in established democracies. Explanations on development and variation in political trust, has often been linked to institutional factors as regime type. This analysis, in addition to the importance of regime, also examines how ethnic divisions affect the development of political trust in the post-Soviet states - a factor not previously researched for these countries as a group. By using a quantitative multiple regression analysis, I find that an increase in generalized trust gives the expected positive effect on the development of political trust. An increase in ethnic fractionalization, ethnic polarization, the degree of exclusion from political power, and the level of democracy, all have an effect on the development of political trust, but not with the negative impact as expected.

Sammendrag

Politisk tillit er avgjørende for demokratiets legitimitet, og en forutsetning for troverdige institusjoner som kan utgjøre et bindeledd mellom folket og staten. Politisk mistillit er derimot en arv fra det kommunistiske styret som regjerte i den tidligere Sovjetunionen, og har påvirket disse statene også etter Sovjetunionens fall. I etterkant av Sovjetunionens oppløsning, var det derfor knyttet store forventninger til hva de 15 uavhengige statene ville få til angående utvikling av demokratiske institusjoner. Forventningene har ikke blitt levd opp til, og statene har med få unntak aldri nådd de samme demokratinivåene som i vestlige stater. Parallelt med denne utviklingen, har den politiske tilliten ei heller nådd de samme nivåene som i etablerte demokratier. Forklaringer på utvikling og variasjon i politisk tillit, har ofte vært knyttet til institusjonelle faktorer som regimetype. Denne analysen har i tillegg til betydningen av regime, også sett på hvordan etniske skillelinjer påvirker utviklingen av politisk tillit i post-sovjetiske stater – en faktor det tidligere ikke er forsket på for disse statene som gruppe. Ved å anvende en kvantitativ multippel regresjonsanalyse, finner jeg at en økning i generalisert tillit gir den positive effekten på utvikling av politisk tillit som forventet. En økning i etnisk fraksjonalisering, etnisk polarisering, grad av eksklusjon fra politisk makt, samt demokratinivå påvirker alle utviklingen av politisk tillit, men ikke med den negative effekten som forventet.

Forord

Med denne masteroppgaven markeres slutten på mitt femårige studieløp og lektorutdanningen med master i statsvitenskap ved NTNU. Det har vært en spennende og svært lærerik periode hvor jeg har fått arbeidet med fag og emneområder som både har interessert og utfordret meg. I forbindelse med arbeidet med denne masteroppgaven, er det noen jeg vil rette en spesiell takk til.

Jeg vil først og fremst takke min veileder, Tanja Ellingsen, for all hjelp og støtte! Takk for raske, utfyllende tilbakemeldinger, gode faglige diskusjoner og for at du hele veien har utfordret meg og latt meg få spillerom for egne tanker og ideer – alt dette i en periode hvor du selv har hatt forskningstermin. Det betyr mye for meg at du fattet så stor interesse for masterprosjektet mitt, og at du ønsket å påta deg veilederrollen selv i en travel periode.

Jeg vil også rette en stor takk til min biveileder, Arild Blekesaune! Takk for at du i mitt første studieår, med ditt smittende engasjement og pedagogiske kvaliteter, fikk meg til å bli kvitt min innbilte angst for tall, og til å innse hvor spennende statistiske analyser og kvantitativ metode kan være. Din tilstedeværelse både som foreleser og veileder har fått frem forskerspiren både i meg og mange av mine medstudenter.

Jeg vil også takke mine medstudenter både på lektorutdanningen og på masterprogrammet i statsvitenskap for å ha gjort studietiden på NTNU til en fantastisk tid! Takk for nye vennskap, faglige samarbeid og opplevelser jeg aldri glemmer. En ekstra takk til Mathilde Krog Guttormsen for å ha bidratt til hyggelige, konstruktive mastermøter, samt gode innspill og oppmuntrende ord i denne prosessen!

Sist men ikke minst vil jeg takke venner og familie for all støtte og tålmodighet dere har vist meg – dere er uvurderlige. En ekstra takk rettes til mamma, som alltid er der med kloke, oppmuntrende og støttende ord når frustrasjonen tar overhånd. Ingen over, ingen ved siden.

Jeg er ene og alene ansvarlig for eventuelle feil i oppgaven.

Rita Moseng Sivertsvik

Trondheim, 22. mai 2015

Innhold

1	Innledning	1
1.1	Begrunnelse for case og problemstilling.....	1
1.2	Tidligere sovjetstater.....	3
1.3	Studiets oppbygning.....	4
2	Politisk tillit	5
2.1	Hva er politisk tillit?	5
2.2	Å definere politisk tillit.....	6
3	Bakgrunn tidligere sovjetstater	9
3.1	Etnisitet.....	11
3.2	Regimetype.....	13
4	Hva påvirker politisk tillit?	15
4.1	Etniske skillelinjer og post-kommunistisk arv.....	15
4.2	Hvorfor vil etniske skillelinjer påvirker politisk tillit?.....	15
4.2.1	Inn/ut-grupper og sosial tillit.....	17
4.3	Hvilke typer etniske skillelinjer betyr noe?.....	20
4.3.1	Etnisk fraksjonalisering.....	22
4.3.2	Etnisk polarisering.....	22
4.3.3	Inkludering/ekskludering.....	23
4.4	Regimetype og den demokratiske tidsdimensjonens betydning.....	24
4.4.1	Tidligere forskning på demokratinivå i tidligere sovjetstater.....	26
4.5	Andre relevante forhold.....	28
4.5.1	Økonomiske ytelse.....	28
4.5.2	Korrupsjon.....	29
4.6	Oppsummering og kausalitet.....	29
5	Data, metode og operasjonalisering	33
5.1	Analyseenheter og datakilder.....	33
5.2	Analysemetode.....	35
5.2.1	Metodiske utfordringer.....	38
5.3	Validitet og reliabilitet.....	39
5.4	Operasjonalisering – avhengig variabel.....	42
5.5	Operasjonalisering – uavhengige variabler.....	43

5.5.1	Sosiokulturelle faktorer.....	44
5.5.2	Politiske faktorer.....	46
5.5.3	Andre relevante forhold.....	47
5.5.4	Kontrollvariabler.....	48
5.5.5	Frafall.....	49
6	Analyse.....	51
6.1	Empirisk oversikt.....	51
6.1.1	To ulike mål på demokratinivå.....	57
6.2	Resultater.....	59
6.2.1	Sosiokulturelle faktorer.....	63
6.2.2	Politiske faktorer.....	64
6.2.3	Andre forhold – økonomiske faktorer.....	69
6.2.4	Testing av andregradsledd.....	70
6.2.5	Endelig modell.....	71
6.2.6	Klyngejustering av modeller.....	73
6.3	Oppsummering av resultatene.....	75
7	Avslutning og konklusjon.....	77
7.1	Videre forskning.....	80
	Referanser.....	83
	Appendix.....	93

Figuroversikt

Figur 1. Tidligere sovjetstater.....	9
Figur 2. Russlands utvikling i demokratinivå.....	10
Figur 3. Institusjonell tillit.....	11
Figur 4. Kausalmodell.....	30
Figur 5. Gj.sn. tillit til Parlamentet	Figur 6. Gj. sn. tillit til politiske partier..... 52
Figur 7. Gj.sn. tillit til rettsvesenet	Figur 8. Gj.sn. tillit til politiet..... 52
Figur 9. Institusjonell tillit.....	53
Figur 10. Generalisert tillit	Figur 11. Etnisk fraksjonalisering..... 54
Figur 12. Etnisk polarisering.....	54
Figur 13. Andel ekskludert populasjon	Figur 14. Antall ekskluderte grupper..... 55
Figur 15. Demokratinivå (F. House)	Figur 16. Demokratinivå (Polity IV)..... 56
Figur 17. BNP per innbygger	Figur 18. Korrupsjon (CPI)..... 58
Figur 19. Effektplott inst. tillit og F. House	Figur 20. Effektplott inst. tillit og Polity IV..... 69
Figur 21. Effektplott inst. tillit og andel ekskludert populasjon.....	71

Tabelloversikt

Tabell 1. Etnisk sammensetning tidligere sovjetstater.....	12
Tabell 2. Oversikt over hypoteser.....	32
Tabell 3. Utvalg og antall enheter per land.....	34
Tabell 4. Tidligere sovjetstater utelatt fra analysen.....	34
Tabell 5. Polariseringsindeks (2007).....	46
Tabell 6. Deskriptiv statistikk for avhengig og uavhengige variabler (nettutvalg).....	49
Tabell 7. Demokratinivå (2008); F. House og Polity IV.....	57
Tabell 8. Kontrollvariabler (modell 1).....	60
Tabell 9. Multipl regressjonsanalyse med INSTITUSJONELL TILLIT som avhengig variabel (modell 2-7).....	62
Tabell 10. Multipl regressjon med INSTITUSJONELL TILLIT som avhengig variabel. Politiske faktorerens effekt.....	66
Tabell 11. Multipl regressjonsanalyse med INSTITUSJONELL TILLIT som avhengig variabel (modell 8).....	72
Tabell 12. Multipl regressjonsanalyse med INSTIUSJONELL TILLIT som avhengig variabel (modell 8.1, klyngejustert).....	74
Tabell 13. Oversikt over testede hypoteser.....	76

1 Innledning

Political elites «produce» policies; in exchange, they receive trust from citizens satisfied with these policies and cynicism from those who are disappointed (Citrin 1974: 973).

Det er snart 25 år siden Sovjetunionens oppløsning (Smith 1996: 19), og med det markeringen av den kalde krigens slutt. I etterkant har mange av de tidligere sovjetstatene arbeidet hardt med utviklingen av demokratiske institusjoner og det har vært knyttet store forventninger til hva dette skulle medføre. Forventningene har ikke blitt levd opp til, og statene har med få unntak¹ aldri nådd de samme demokratinivåene som i vestlige stater. Russland for eksempel, startet overgangen mot et demokratisk regime etter oppløsningen av unionen (Freedom House 1999), men har fra midten av 90-tallet vist en negativ trend med stadig synkende demokratinivå. Hviterussland er også et land som har hatt tilbakeslag i autoritær retning, og Aserbajjan har aldri klart å få til en demokratisk utvikling (Freedom House 2015a). Parallelt med nedgangen i demokratinivå, er vi vitne til en nedgang i sosial og politisk tillit for post-kommunistiske stater (Pehlivanova 2009: 35). Nivåene av politisk tillit har heller aldri nådd de vi kan finne i etablerte demokratier (Zmerli og Hooghe 2011: 1). Russland for eksempel, hadde i perioden 1990-2009 en nedgang på 22 % i tillit til Parlamentet (Ibid.). Riktignok har den økt noe igjen mot 2015 (Russian Public Opinion Research Center 2015b), men tilliten ligger fortsatt på et lavt nivå sammenlignet med vestlige demokratier – også for de øvrige post-sovjetiske statene². Hva skyldes så dette?

1.1 Begrunnelse for case og problemstilling

Basert på det overnevnte, er det grunn til å tenke at politisk tillit og styresett henger sammen. Betydningen av en velkjent demokratisk karakter i etablerte demokratier er trukket fram som tillitsskapende, mens manglende identitet og usikker framtid for overgangsregimer kan svekke tilliten til styresmaktene (Mishler og Rose 2001a: 304). Politisk tillit er avgjørende for demokratiets legitimitet og for de institusjonelle mekanismene som skal sikre at politikere er troverdige i sine handlinger, eller betaler den politiske prisen for det motsatte (Newton 2001:

¹ Unntaket er de baltiske statene som ligger på nivå med de vestlige statene i demokratinivå (Freedom House 2015a).

² Bor (2012: 24-27) viser til at Russland ligger på et nivå rundt 3 på en skala fra 1-8 i politisk tillit, og få av de andre post-kommunistiske statene i studien overstiger dette. Obrestad (2009: 36) viser til at vestlige demokratier som Sveits, Norge og Finland ligger rundt 5 i politisk tillit på en skala fra 0-10, og mellom 6 og 7 for tillit til ordensinstitusjoner, hvor politi og rettsvesen er inkludert. Moldova og Ukraina ligger rundt 3 på den samme skalaen i politisk tillit, og mellom 3 og 4 for tillit til ordensinstitusjoner.

206). Studier av politisk tillit³ er derfor stadig aktuelt, og har vært et betydningsfullt felt i statsvitenskapelig forskningstradisjon siden 1970-tallet (Schyns og Koop 2010: 147). Regimetype vil på grunn av manglende forskningsresultater av nyere dato, inkluderes som en mulig forklaringsfaktor i denne oppgaven. En annen faktor som også er nokså kjennetegnende for forskjellen mellom vestlige stater og tidligere sovjetstater, er det faktum at sistnevnte er mye mer preget av etniske skillelinjer⁴. Denne masteroppgaven tar derfor utgangspunkt i følgende problemstilling:

Hvilken betydning har etniske skillelinjer og regimetype for utvikling av politisk tillit i post-sovjetiske stater?

Flere forskere har fremhevet at større etnisk heterogenitet kan svekke den mellommenneskelige tillitten hos borgerne, samt tilliten til offentlige myndigheter (Sturgis, Brunton-Smith, Read og Allum 2011; Dincer 2010; Putnam 2007; Soroka, Johnston og Banting 2006; Knack og Keefer 2003). Hovedargumentene bygger på at etnisk heterogenitet fører til lavere tillit da man i heterogene samfunn stoler mer på sine egne og mindre på de som tilhører en annen etnisk gruppe, og at dette vil skape fiendtlighet og spenninger i kampen om knappe ressurser og innflytelse (Putnam 2007: 144).

Det meste av denne forskningen er gjort i USA, mens relativt lite er gjort i Europa. Denne forskningen har også møtt kritikk for kun å ta for seg enkeltstater og ikke større regioner eller områder, samt benyttet seg av ensidige og begrensede målinger av mangfold (Hooghe, Reeskens, Stolle og Trappers 2006: 2). Få empiriske studier kan derfor vise til generelle analyser av etniske skillelinjer og betydningen av dette for tillitsindikatorer på tvers av nasjoner og kulturer. Det er likevel noen unntak. Det er forsket på hvordan etnisitet har innvirkning på politisk tillit og institusjoner i blant annet Afrika (Mortensen 2013), Afghanistan og Irak (Østerud 2004), Latin-Amerika (Obrestad 2009), Nord-Amerika (Stolle, Soroka og Johnston 2008) og Norge som velferdsstat (Bay, Hellevik og Hellevik 2007). Det er derimot ikke forsket på dette for tidligere sovjetstater som gruppe, og dette bidraget vil derfor være med på å dekke det som her anses som et hull i tidligere forskning på dette feltet. Dette anses som et viktig bidrag med tanke på de mange historiske og politiske fellesnevnerne som disse landene har.

³ Politisk tillit brukes her om den institusjonelle dimensjonen av begrepet; tillit til politiske institusjoner. Jeg går nærmere inn på diskusjonen omkring definisjonen av dette begrepet, samt begrunner mitt valg av definisjon i kapittel 2.

⁴ Etnisitet vil defineres nærmere i omtalen av ulike typer etniske skillelinjer (kap. 4.3).

1.2 Tidligere sovjetstater

De europeiske statene som lå under Sovjetunionens styre, har i ettertid ofte fått benevnelsen «Øst-Europa» eller «sovjetblokken» (Berglund, Ekman og Aarebrot 1994: 2). Dette spiller på en oppfattelse av homogenitet mellom disse statene. De politiske systemene i de sosialistiske landene i Øst-Europa var i utgangspunktet kopier av den sovjetiske modellen, og reglene i de politiske spillene ble, i det store og hele, definert av Moskva helt til nedbrytingen av den sovjetiske kommunismen sent på 1980-tallet og tidlig på 1990-tallet (Ibid.: 2-3). De nasjonale trekkene ble likevel ikke utryddet av de kommunistiske regimene – ofte preget av nasjonalisme og fremmedfrykt. Ved oppløsningen av Sovjetunionen ble det etablert flere uavhengige republikker. I 1992 var 15 uavhengige stater etablert som et resultat av Sovjetunionens fall; alle med lite eller ingen historisk erfaring med statsdannelse (Ibid.: 3). Selv om disse statene har delt samme historie igjennom 40 år under kommunistisk styre, har de i ettertid utviklet seg ulikt.

Etter Sovjetunionens oppløsning, ble de etniske samfunnene i republikken dypt splittet på et bredt spekter av minoritetsspørsmål (Crowther og Jusanu 2004: 553). Dette har i mange tilfeller bakgrunn i misforholdet mellom politiske og etnografiske grenser etter oppløsningen (Wilson 1996: 35). Moldova er et av landene hvor konflikter og forskjeller mellom majoritetsbefolkningen og minoritetsgruppene forårsaket en kollaps i forsøkene på å etablere et etnisk inkluderende regime (Ibid.: 574), og i Estland har forholdet mellom innfødte estlendere og den russisk-talende minoriteten vært høyt på agendaen både lenge før og etter uavhengigheten – også for observatører utenfra (Lagerspetz og Vogt 2004: 75). Denne studien vil kunne bidra til å se om etniske skillelinjer spiller inn på en så viktig politisk verdi som politisk tillit, og eventuelt hvilke av faktorene knyttet til etniske skillelinjer som påvirker sterkest. Jeg har på effekten av generalisert tillit, etnisk fraksjonalisering, etnisk polarisering og grad av eksklusjon fra politisk makt. Dette vil forklares nærmere i kapittel 4.

Å studere betydningen av etnisitet for utvikling av politisk tillit, kan gi viktige implikasjoner for nødvendigheten av politiske grep og hvilke politiske grep som eventuelt bør gjøres for å øke tilliten i de aktuelle statene. Dette er aktuelt også for andre land, med tanke på det historisk høye nivået av etnisk mangfold i de fleste vestlige demokratier – en tendens som sannsynligvis vil øke i framtiden (Sturgis, Smith og Allum 2011: 58).

Det er her tatt utgangspunkt i 10 av de 15 tidligere sovjetstatene, da det ikke fantes tilgjengelige data for de øvrige fem⁵. Dette betyr at fokuset er rettet mot tidligere sovjetstater i Europa. Dette vil jeg redegjøre nærmere for i kapittel 5.

Problemstillingen er besvart gjennom en kvantitativ multippel regresjonsanalyse (OLS), hvor data fra European Values Study (2008), Ethnic Power Relations (EPR), Etno-lingvistisk fraksjonaliseringsindeks (ELF), og en polariseringsindeks er benyttet. For data om regimetype er data hentet fra Freedom House sin demokratiindeks og Center of Systemic Peace sitt Polity IV prosjekt. Institusjonell tillit utgjør den avhengige variabelen, og ulike mål på etnisitet og regimetype utgjør de to hoveduavhengige variablene. Korrupsjonsnivå og økonomiske prestasjoner utgjør to øvrige faktorer med teoretisk relevans. Dette har jeg redegjort nærmere for i kapittel 4.

1.3 Studiets oppbygning

I kapittel 2 tar jeg for meg begrepet politisk tillit – hva som ligger i dette og hvordan det defineres i denne oppgaven. I kapittel 3 ser jeg på bakgrunnen til de tidligere sovjetstatene, knyttet til de aktuelle faktorene politisk tillit, etnisitet og regime. I kapittel 4 redegjør jeg for hva som påvirker politisk tillit, derunder en presentasjon av det teoretiske rammeverket rundt hvorfor etnisk mangfold og skillelinjer vil påvirke politisk tillit og hvilke typer skillelinjer som kan spille inn. Her vil også regimetype og betydningen av andre relevante forhold gjøres rede for, før kapitlet oppsummeres med en hypoteseoversikt samt en kausalmodell. I kapittel 5 presenterer jeg oppgavens datakilder og analyseenheter, diskuterer metodiske utfordringer og redegjør for operasjonaliseringen av variablene. Kapittel 6 er viet til oppgavens analyse, hvor jeg først gir en empirisk oversikt over variablene, før resultatene av regresjonsanalysen presenteres og hypotesene testes. Kapittel 7 er oppgavens avsluttende kapittel, hvor jeg gir en kort oppsummering av oppgavens hovedfunn og svar på problemstillingen, samt ser på hvilke implikasjoner denne studien har for videre forskning.

⁵ Refleksjon rundt dette valget er gjort i kapittel 5.

2 Politisk tillit

Trust in the political system is crucial to warrant the legitimacy of the system: political trust functions as the glue that keeps the system together and as the oil that lubricates the policy machine (van der Meer og Dekker 2011: 95).

I dette kapitlet har jeg først tatt for meg hva som ligger i begrepet politisk tillit og forskningsfeltets ulike definisjoner av begrepet, før jeg redegjør for hvordan begrepet vil defineres i denne oppgaven og den teoretiske bakgrunnen for en slik definisjon.

2.1 Hva er politisk tillit?

Politisk tillit er av flere påpekt å være et flerdimensjonalt begrep (Levi og Stoker 2000; Norris 1999; Easton 1975). Det er ikke tilliten til systemet som helhet som måles, men til ulike deler av systemet. Uklarhet rundt hvilke deler av systemet som er forsket på, har ofte gitt motstridende resultater i studier av politisk tillit (Norris 1999: 9). Jeg skal her ta for meg noe av denne tidligere forskningen, før jeg definerer hvilken dimensjon jeg her skal ta utgangspunkt i.

Sosial tillit kan være basert på umiddelbar førstehåndserfaring av andre, mens politisk tillit i hovedsak er lært indirekte og på en viss avstand (Newton 2001: 205). Likevel, slik som sosial tillit sies å være avgjørende for sivilisert sosialt liv, sies politisk tillit å være avgjørende for demokratisk og stabilt politisk liv (Ibid.). Det ser ut til å være konsensus om at politisk tillit betyr at legitimiteten til det politiske regimet er anerkjent, og at det er en høy grad av vilje til å akseptere beslutninger av politikere og offentlige etater (Zmerli og Hooghe 2011: 3).

Graden av tillit blant befolkningen sier noe om hvor godt det politiske systemet fungerer i innbyggernes øyne (Newton 2001: 208). Lav tillit tyder på at noe i det politiske systemet; politikere og/eller institusjoner, ser ut til å fungere dårlig. Det kan være at ytelsen er dårlig, eller at forventningene er for høye. Uansett årsak vil lav tillit være en indikator på at noe er galt (Dyrstad og Listhaug 2013; Newton 2001).

Listhaug, Aardal og Ellis (2009: 312) definerer politisk tillit som en beskrivelse av de holdninger/forventninger som borgerne har overfor ulike deler av det politiske systemet. Dette inkluderer holdninger som spenner fra de mest generelle og prinsipielle sidene ved systemet, som det politiske samfunnet og regimeprinsipper, til mer spesifikke egenskaper som politiske institusjoner og politiske aktører (Ibid.). Parlamentet er en nøkkelinstitusjon i demokratiet og innbyggernes tillit til Parlamentet er en viktig indikator for hvordan demokratiet fungerer i samfunnet (Dyrstad og Listhaug 2013: 159).

Politisk tillit synes i likhet med sosial tillit å være en refleksjon av objektive eller eksterne forhold (Newton 2001: 205). Videre hevdes det at tilliten til politiske institusjoner er basert på evalueringer av hvordan det politiske systemet fungerer; «[...] Social and political capital refer to the aggregate properties of societies and polities, not to their individual members» (Newton 2001: 212). Det er derfor trolig at faktorer som politisk korrupsjon/inkompetanse, inflasjon, arbeidsledighet, økonomisk vekst og stigende/fallende kriminalitetsrate vil virke inn på folkets tillit til de politiske institusjonene (Ibid.: 208). Disse indikatorene sier noe om regjeringens ytelse, og vil påvirke alle i ulik grad. Dette støttes også av Warren (1999: 2).

2.2 Å definere politisk tillit

Easton (1976: 439-440) understreker hvordan tillit til myndighetene og tilliten til regimet er en del av den tilliten som er stabil over tid, mens tillit til politikere og dag-til-dag partipolitikk er noe som er mer flyktig og endres oftere. Regjeringer er utskiftbare, mens de politiske institusjonene er stabile (Thomassen og van der Kolk 2009: 337). Dårlig (eller særlig god) ytelse av regjeringen i en periode er derfor ikke antatt å påvirke den grunnleggende tilliten til det politiske regimet som system, eller regjeringer og politiske partier som politiske institusjoner (Ibid.). Dette gjelder særlig for etablerte demokratier, hvor folket under en eventuelt dårlig regjeringperiode vet at *systemet* kan gjøre det bedre og har hatt bedre ytelse tidligere (Ibid.: 337-338). En slik institusjonell tillit avhenger ikke av dag-til-dag-ytelsen til myndighetene og regimet, men på vurderingen av ytelsen over en lengre periode (Ibid.: 337). Dette understøtter at det er fordelaktig å måle tilliten til institusjonene, eksempelvis regjeringen som institusjon, framfor tillit til personene i de politiske stillingene eller spesifikke regjeringer. Easton (1965:193-206) skiller sådan mellom tre bestanddeler av det politiske systemet som utgjør objekter for politisk tillit; *det politiske fellesskapet*, *det politiske regimet (normer, verdier, institusjoner)* og *politiske aktører*.

På bakgrunn av at studier av politisk tillit har tatt utgangspunkt i ulike definisjoner og produsert ulike resultater, finner Norris (1999) det nødvendig å skille mellom ulike dimensjoner av begrepet. Hun utvider Eastons (1965) tredeling, ved at *tillit til det politiske regimet* deles opp i ytterligere tre dimensjoner: Tillit til regimeprinsippene, tillit til regimets prestasjoner og tillit til regimets institusjoner (Norris 1999: 10). Dette begrunnes med at folket ser ut til å skille mellom de ulike delene, noe det tidligere ikke er tatt hensyn til. Det er derfor forskjell mellom de teoretiske dimensjonene av begrepet som har blitt brukt og de empiriske som folket faktisk forholder seg til (Ibid.: 9). Eksempelvis vil noen ha sterk tiltro til de demokratiske verdiene, men være kritiske til og ha svakere tillit til måten demokratiske regjeringer fungerer på i praksis

(Ibid.).

På grunn av studiens omfang, har jeg her valgt å fokusere på en av dimensjonene – tillit til regimets institusjoner. Dette er ut fra Norris' (1999: 10-11) rammeverk en spesifikk type tillit, og måler generalisert tillit til institusjonene som representerer staten, heller enn til enkeltpersonene i de ulike stillingene. Tillit til Parlamentet, politiet, rettsvesenet og politiske partier vil sådan inngå i den avhengige variabelen. Begrunnelsen for fokuset på institusjonell tillit, bygger på Newtons (2001: 205) teoretiske argument om at tillit til institusjoner er noe dypere og mer fundamentalt enn tillit til politikere eller til spesifikke regjeringer. Stabilitet vil være et viktig argument og gi et bedre utgangspunkt da jeg her måler tillit på et bestemt tidspunkt. Videre er Parlamentet er hovedrepresentanten for institusjonene i demokratier, og plutselig eller gradvis nedgang i tillit er derfor en alvorlig sak (Ibid.).

I det videre anvender jeg begrepet institusjonell tillit om tillit til institusjonene. Politisk tillit vil jeg benytte som et mer generelt begrep i forbindelse med redegjørelse for tidligere forskning og teori hvor det er vanskelig å vite hvilke dimensjoner av politisk tillit det er tatt utgangspunkt i.

For å bedre forståelsen av analyseenheter og de faktorene jeg har undersøkt, ser jeg nødvendigheten av en overordnet gjennomgang av relevant bakgrunnshistorie og dagens tilstand for de tidligere sovjetstatene. I neste kapittel ser jeg derfor kort på statenes situasjon knyttet til politisk tillit, etnisitet og regime – oppgavens hovedområder.

3 Bakgrunn tidligere sovjetstater

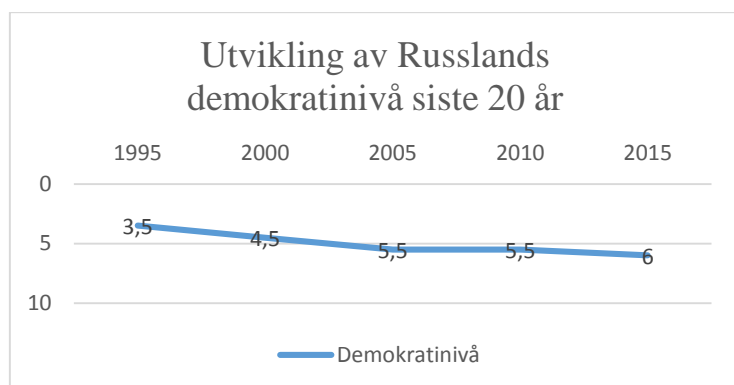

Figur 1. Tidligere sovjetstater (kilde: images.frompo.com)

The legacy of distrust is so great that, if forced to choose, a majority of East Europeans would prefer weak and ineffective government to strong government (Rose 1994: 19).

Tillit er en forutsetning både for sivilsamfunnet og demokrati (Rose 1994: 18). Mistillit er derimot en arv fra det kommunistiske styret som regjerte i den tidligere Sovjetunionen, og har påvirket disse statene også etter Sovjetunionens fall (Ibid.). Kommunistiske parti insisterte på at de alene visste hvordan samfunnet best skulle styres, og det var derfor ingen vits i at folket skulle gi uttrykk for sitt syn gjennom valg eller institusjoner organisert uavhengig av partistaten (Ibid.). Etter kommunismens fall, ytret flertallet av innbyggerne i post-kommunistiske samfunn ønske om demokrati, men oppdaget at samfunnet manglet troverdige institusjoner som kunne utgjøre bindeledd mellom folket og staten (Ibid.: 19). Den systematiske undertrykkelsen av uavhengige organisasjoner i nesten et halvt århundre gjorde det vanskelig for nye organisasjoner å etablere seg etter oppløsningen. Dette bidro til mistillit og problemer med å akseptere representative institusjoner, slik som politiske partier (Ibid.). Dette er fortsatt et aktuelt problem om vi ser på den demokratiske utviklingen av en del av de tidligere sovjetstatene.

Russland som eksempel, startet som nevnt overgangen mot et demokratisk regime etter Sovjetunionens oppløsning (Freedom House 1999), men har fra midten av 90-tallet vist en negativ trend med stadig synkende demokratinivå. Figuren viser denne nedadgående trenden, fra 1995-2015⁶.

Figur 2. Russlands utvikling av demokratinivå.

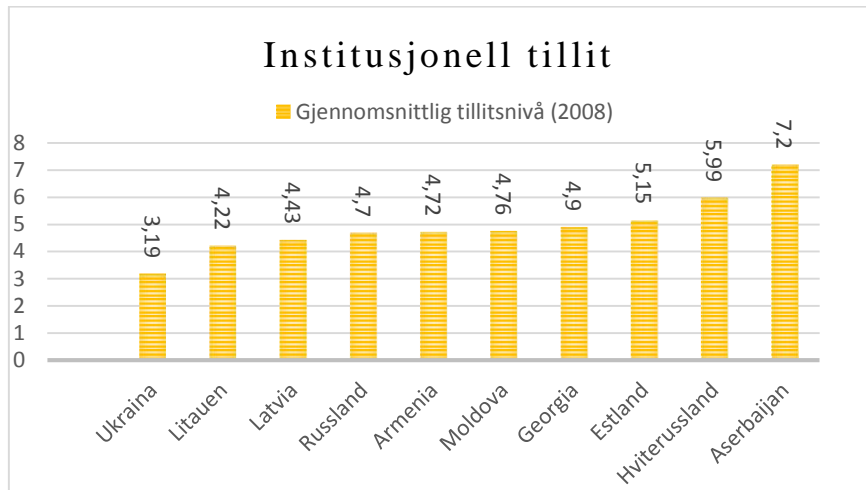
Som figuren viser, vurderes Russland i dag som en ikke-demokratisk stat med få politiske og sivile rettigheter (Freedom House 2015a). Samtidig er russernes tillit til presidenten og statsministeren på henholdsvis 86,3 % og 71,1 % per 25. januar i år (Russian Public Opinion Research Center 2015a). Dette er tillit til personene i disse stillingene, mens tilliten til institusjoner som Parlamentet, politi, politiske partier og rettsvesen er relativt lav (mellom 40-50 %), (Russian Public Opinion Research Center 2015b). I 1994 var disse nivåene likevel lavere; 20 % tillit til Parlamentet, 33 % tillit til presidenten (Yeltsin), kun 7 % til politiske partier, 27 % til politiet og 40 % til rettsvesenet (Rose 1994: 26). Med andre ord har tilliten, også til institusjonene, økt noe – selv om tilliten til institusjonene i dag likevel kan hevdes å være relativt lav. Til sammenligning ligger nordmenns tillit til både Stortinget og Regjeringen på 65 %, tilliten til politiet på 76 %, og tilliten til domstolene også på 76 % (Wollebæk, Enjolras, Steen-Johnsen og Ødegård 2011: 15).

For andre tidligere sovjetstater, var tillitsnivåene på 90-tallet noe høyere enn for Russland, men mønsteret var relativt likt, med gjennomgående lave nivåer (Ibid.). Fram mot 2004 var land som Hviterussland og Ukraina relativt stabile i tillitsnivå, med nivåer på 3-4 (på en skal til maksimalt 7) (Rose og Mishler 2011: 126). Estland, Litauen og Russland hadde mindre enn 10 % nedgang i tillit i samme periode, med nivåer på 3-4. Latvia hadde over 10 % nedgang, med nivå rundt 3 i 2004 (Ibid.). Med andre ord har tillitsnivåene vært varierende

⁶ Demokratinivå måles her fra 1-7, hvor 7 indikerer et autoritært regime med få politiske og sivile rettigheter, og 1 indikerer er liberalt demokrati.

mellom de ulike statene, uten et konsistent mønster, selv om de alle har ligget og fortsatt ligger på de lavere nivåene på skalaen.

Under presenterer jeg en figur over de tidligere sovjetstatenes gjennomsnittlige tillitsnivå, med utgangspunkt i en skala med fire indikatorer for institusjonell tillit; tillit til Parlamentet, politiske partier, rettsvesenet og politiet⁷.

Figur 3. Institusjonell tillit

Figuren viser gjennomsnittlig tillitsnivå for statene i 2008, målt på en skala fra 0-12, hvor 12 indikerer mye tillit. Figuren viser at Ukraina scorer lavest med såvidt i overkant av 3 på skalaen. De øvrige statene ligger mellom 4 og 5, mens Aserbajjan skiller seg ut med over 7 i institusjonell tillit. Dette er likevel ikke mer enn litt over middels score på en skala fra 0-12, og de fleste statene ligger godt under dette. Spørsmålet blir derfor hva som påvirker denne tilliten, og hvorfor tillitsnivåene varierer mellom statene – til tross for at alle scorer relativt lavt.

Forklaring på nettopp hva som påvirker tilliten i disse statene i dag, er min hensikt med denne oppgaven. Etniske skillelinjer er den hovedfaktoren jeg antar kan forklare utviklingen av politisk tillit i de tidligere sovjetstatene. I avsnitt 3.1 skal jeg derfor gå nærmere inn på etnisitetsbegrepet og hvordan den etniske sammensetningen er i de tidligere sovjetstatene i dag.

3.1 Etnisitet

For en overordnet definisjon ser jeg her på etnisitet i tråd med O'Neil (2013: 59); å vektlegge en persons forhold til andre medlemmer av samfunnet. Etnisk identitet er et sett av institusjoner som binder folk sammen gjennom en felles kultur. Disse institusjonene kan omfatte språk, religion, geografisk plassering, skikker, utseende, historie med mer. Folk velger ikke sine

⁷ Se kapittel 5.4 for operasjonalisering av den avhengige variabelen *institusjonell tillit*.

etnisiteter, de er født inn i dem, og deres etniske identitet forblir i stor grad stabil gjennom hele livet (Ibid.).

Etter Sovjetunionens oppløsning og etableringen av nye og selvstendige stater, var disse preget av etnisk mangfold og forskjeller (Ibid.: 18). Regimene ble stilt overfor to alternativer; enten lage multi-etniske, konsoliderte stater, eller belage seg på en politikk for nasjonal assimilering og/eller utestenging. Statene gikk til slutt for sistnevnte alternativ. I hele den østlige delen av Europa, ble nasjonal og statlig konsolidering sett på som en forutsetning for hverandre (Ibid.). De gamle imperiene som var preget av stor grad av etniske skillelinjer har derfor i mange tilfeller blitt erstattet av relativt homogene stater etnisk sett, som i dag legitimt kan referere til seg selv som nasjonalstater (Ibid.: 51-52). Likevel kan en spørre seg om hvor homogene disse egentlig er, når dette var en tvangspreget assimileringpolitikk. Det er også noen unntak med en del land i Sør-Øst-Europa og for de baltiske statene i forhold til hvor vellykket denne politikken var. Slik er etniske skillelinjer, mangfold og ulikheter fortsatt tilfeller for flere av de tidligere sovjetstatene.

Den etniske sammensetningen er i dag ulik fra stat til stat. Mange er preget av en stor majoritetsgruppe og flere små minoriteter, mens andre består også av relativt store minoritetsgrupper. Følgende tabell oppsummerer dette:

Tabell 1. Etnisk sammensetning i tidligere sovjetstater

Stat	Etnisk majoritet	Største etniske minoritetsgrupper
Russland	Russere (77,7 %)	Tatar (3,7 %), Ukrainere (1,4 %), Bashkir (1,1 %) 190 etniske grupper representert
Hviterussland	Hviterussere (83,7 %)	Russere (8,3 %), Polakker (3,1 %)
Estland	Estere (68,7 %)	Russere (24,7 %), Ukrainere (1,7 %)
Latvia	Latviere (61,1 %)	Russere (26,2 %), Hviterussere (3,5 %), Ukrainere (2,3%)
Litauen	Litauere (84, 1 %)	Polakker (6,6 %), Russere 5,8 %), Hviterussere (1,2%)
Armenia	Armenere (98,1 %)	Kurdere (1,1 %), andre (0,6 %)
Georgia	Georgiere (83, 8 %)	Syrere (6,5 %), Armenere (5,7 %), Russere (1,5 %)
Ukraina	Ukrainere (77,8 %)	Russere (17,3), Hviterussere (0,6 %)
Aserbajjan	Aserbajjanere (91,6 %)	Lezgianere (2 %), Russere (1,3 %)
Moldova	Moldovere (75,8 %)	Ukrainere (8,4 %), Russere (5,9 %), Gagauz (4,4 %)

Kilde: Central Intelligence Agency (2014).

Tabellen viser at størrelsen på den etniske majoriteten i statene er relativt ulik. Armenia er så og si homogen i sin etniske sammensetning, mens flere av de andre statene har relativt store

minoritetsgrupper. Russland på sin side består av svært mange, men prosentvis små etniske grupper. Russland, Estland, Latvia og Ukraina er de mest fragmenterte statene, hvor minoritetsgrupper utgjør en stor andel av den totale populasjonen. Disse forskjellene i den etniske sammensetningen gjør det hensiktsmessig å benytte seg av flere mål på dette. Jeg vil derfor benytte meg to mål – et for å måle grad av etnisk fraksjonalisering og et for å måle grad av etnisk polarisering. Dette vil jeg komme tilbake til i avsnitt 4.3.

3.2 Regimetype

Regimetype er en annen faktor jeg har tatt for meg, da demokratiutviklingen har vært ulik mellom statene. Eksempelvis har de baltiske statene siden 90-tallet vært liberale demokratier, Hviterussland har som nevnt hatt en negativ utvikling fra et semidemokrati til nå å være et autoritært regime, Ukraina har vært noe mer stabilt som semidemokrati, mens Aserbajjan aldri har klart å få til en demokratisk utvikling (Freedom House 2015a). Av de 10 post-sovjetiske statene jeg her skal ta for meg, er i dag (2015) tre av dem autoritære regimer, fire semidemokratier og tre liberale demokratier (Ibid.).

Ofte ser man demokratiutvikling i sammenheng med tillit (Rose 1994: 19). Det betyr likevel ikke at demokratisk utvikling nødvendigvis krever høy grad av politisk tillitt, gitt flere korrupsjonsskandaler og mistanker omkring staten og deres tjenestemenn i flere vestlige demokratier (Ibid.). Likevel har vestlige demokratier mange ulike institusjoner som konkurrerer om folks tillit, slik at flertallet av befolkningen vil finne noen institusjoner de kan ha tillit til (Ibid.). Den utbredte mistilliten i post-kommunistiske samfunn hemmer veksten av demokratiet i mange tilfeller. Selv om mange av de nye regimene holder regelmessige frie valg med konkurranse mellom ulike partier, er det vanskelig å produsere representative regjeringer da vinnerne ikke representerer etablerte institusjoner (Ibid.). Innbyggerne stoler i liten grad på de partiene de stemmer på (Ibid.)

Jeg har nå gitt en kort redegjørelse for relevant bakgrunnshistorie og dagens tilstand i de tidlige sovjetstatene, med vekt på politisk tillit, etnisitet og regime. I neste kapittel har jeg tatt for meg for meg oppgavens to hovedvariabler; etnisitet og regimetype, redegjort for hva som ligger i begrepene og hva ledende teorier på feltet sier om hvordan disse påvirker politisk tillit.

4 Hva påvirker politisk tillit?

I dette kapitlet redegjør jeg for to variabler som jeg ut i fra tidligere forskning og teori anser som sannsynlige påvirkningsfaktorer i utviklingen av institusjonell tillit i tidligere sovjetstater. Her fokuserer jeg i første del på betydningen av etniske skillelinjer for utvikling av politisk tillit og de mest brukte målene/inndelingene for disse skillelinjene. Deretter ser jeg på regimetype og betydningen av institusjonell variasjon, og videre på demokratinivåets innvirkning for utvikling av politisk tillit. Hypotesene tilknyttet dette presenteres fortløpende, før jeg til slutt redegjør for andre relevante forhold som på grunn av sin teoretiske relevans antas å kunne påvirke politisk tillit.

4.1 Etniske skillelinjer og post-kommunistisk arv

I post-kommunistiske land, kan etniske grupper utgjøre et tveegget sverd (O'Neil 2010: 224). Disse kan på en side mobilisere borgerne og bidra til stabilitet i overgangen til et nytt regime. På en annen side kan gruppene bidra til konflikt og splittelse, særlig der hvor flere etniske identiteter sameksisterer i et land, og hvor noen er i opposisjon til regimet og andre ikke (Ibid.). Etter Sovjetunionens oppløsning, fantes det ikke et folkefelleskap som forente landet (Østerud 2007: 280). Etniske og regionale motsetninger kom da til overflaten, ofte med bakgrunn i historiske røtter, men gjerne forsterket av politisk rivalisering (Ibid.).

Gurr og Harff (1994) forfølger også delvis teorien om historisk arv som forklaring på etniske konflikter, og bruker afrikanske og asiatiske lands frihet fra kolonimaktene som eksempel, hvor ulike etniske grupper måtte leve sammen innenfor de samme landegrensene. «Å rive ned statens vegger skaper ikke en verden uten vegger, men det skaper snarere tusen små festningsverker», som en britisk statsviter uttrykte (Østerud 2007: 178). Her vil Sovjetunionens oppløsning og etableringen av mange nye stater hvor de færreste var etnisk homogene, være en slik historisk bakgrunn for våre analyseobjekter. Identiteten til disse ulike gruppene, sammenfaller ofte ikke med de territoriale grensene (Ellingsen 2000: 232). Det vil derfor være vanskeligere for multietniske samfunn å definere et felles «folk», enn for etnisk homogene stater. Dette vil kunne føre til legitimitetsproblemer, som videre kan skape misnøye og innenriks konflikt (Ibid.).

4.2 Hvorfor vil etniske skillelinjer påvirke politisk tillit?

Det skilles gjerne mellom to typer tillit; spesifikk og generalisert tillit (Uslaner 1999; Warren 1999). Førstnevnte omtales som den man har til ens egen familie og nære forbindelser, mens

generalisert tillit er den typen tillit man har til fremmede (Warren 1999: 9). Den generaliserte formen ser ut til å være dominerende i demokratier, mens spesifikk tillit oftere er å finne i autoritære og totalitære samfunn (Uslaner 1999: 123). Dette begrunnes med at man ikke investerer for mye av sin tillit i sosiale relasjoner med fremmede, der flertallet av befolkningen ikke stoler på hverandre (Ibid.).

Forskning innenfor både sosialpsykologi og politisk teori hevder at tillit vil vokse i homogene omgivelser, men lide i møte med heterogenitet (Stolle, Soroka og Johnston 2008: 58). Det ser ut til at det er lettere å utvikle tillit når man er fortrolig med menneskene rundt seg, og særlig om de er lik en selv (Ibid.). Engene (1994: 54-59) hevder at et land som består av ulike kulturer har større problemer med å definere hvem folket er enn kulturelt homogene samfunn. Dette kan føre til splittelser mellom ulike grupper innad i et land, som igjen kan medføre at folk føler en større lojalitet til sin egen gruppe enn til nasjonen som helhet (Ibid.). Dette kan også gå utover følelsen av et politisk fellesskap, og gjøre det vanskelig å ha tillit til styresmakter som representerer andre kulturer enn sin egen.

Dehley og Newton (2005) konkluderer i sin studie at «high trust countries are characterized by ethnic homogeneity» (Ibid.: 311). Dette undersøker Torpe og Lolle (2009) for Europa som helhet, på region- og lokalnivå, og finner en beskjeden, men signifikant effekt for dette på lokalnivå. Personer som lever i lokalsamfunn hvor mange tilhører en annen etnisk gruppe, har mindre tillit enn de som lever i områder hvor det er få som tilhører en annen etnisk gruppe (Ibid.: 26).

Videre er det hevdet at etnisk heterogenitet og raseforskjeller vil virke negativt inn på forholdet man har til sine naboer, venner og kolleger, og redusere nivåene av generalisert tillit, samarbeidsevner og støtte til kollektiv handling (Messick og Kramer 2001: 100). Sturgis, Brunton-Smtih & Allum (2011: 59) hevder at hvis raseulikheter og etniske skillelinjer fører til skepsis og mistillit mellom mennesker, er det trolig at dette også kan generaliseres til de fleste, om ikke alle, sosiale og politiske kontekster. Sammenhengen mellom generalisert (sosial) tillit og politisk tillit blir derfor avgjørende for hvorfor etniske skillelinjer vil påvirke politisk tillit. Hvorfor er det slik?

Sosial tillit hevdes å være en del av kjernen i individets personlighet, hvor tilliten formes i tidlig barndom og består resten av livet (Dehley og Newton 2003: 95). Negative erfaringer som traumatiske opplevelser kan derimot endre tillitsaspektet. Er man preget av mistillit vil dette kunne føre til en negativ innvirkning på sosialt og politisk samarbeid, en teori støttet av også Newton og Norris (1999: 5). Mistillit vil lede til mistenksomhet, pessimistiske holdninger til mennesker og politikere generelt, sosiale og politiske saker (Ibid.).

Det påpekes en tendens til at sosial tillit er høyest blant de som mener samfunnet er preget av få alvorlige sosiale konflikter, og hvor sikkerhetsfølelsen er høy (Dehley og Newton 2003: 93). Det hevdes videre at sosial integrasjon og tilfredshet med eget liv er et resultat av sosial tillit, og at demokratisk utvikling og stabilitet, effektiv markedsøkonomi, økonomisk vekst, samt effektiv levering av offentlige tjenester er produkter av tilfredsstillende nivåer av sosial tillit (Ibid.: 94).

Schyns og Koop (2010) gjorde en studie av sammenhengen mellom politisk *mistillit* og sosial kapital i seks europeiske land fra tre ulike regioner. Eneste signifikante effekt av politisk mistillit for alle land, var den negative effekten på sosial tillit – sosial kapitals nøkkelindikator (Ibid.: 145). Dette viste en generell tendens til at jo større mistro folk har til politikere og styresmaktene, desto mindre tillit har de til andre mennesker – kontrollert for andre variabler. Testing av det motsatte forholdet ga samme konklusjon for alle land; jo høyere grad av sosial (generalisert) tillit, desto lavere grad av politisk mistillit (Ibid.). Dette er også tendensene i Catterberg og Morenos (2005) studier. Her ble politisk tillit i nye og etablerte demokratier undersøkt, og politisk tillit i tidligere sovjetrepublikker viste seg å ha en sammenheng med sosial kapital (Ibid.: 43-44). Dette var tilfelle både for nye og etablerte demokratier.

Med andre ord vil manglende sosial tillit kunne virke negativt inn på politisk tillit. Hvorfor fører da etnisk heterogenitet til svekket sosial tillit? Teorier om inn/ut-grupper kan gi oss svar på dette.

4.2.1 Inn/ut-grupper og sosial tillit

I omtale om inn/ut-grupper er etnosentrisme et relevant begrep. Ifølge Sumner (1906) som introduserte begrepet, bygger etnosentrisme på at ens egen gruppe er sentrum for alt og at alle andre vurderes opp imot egen gruppe (Ibid.: 27-28). Han skiller videre mellom inn-grupper – den gruppen man selv tilhører, og ut-grupper – alle andre grupper (Ibid.). Berry og Kalin (1995: 303) påpeker hvordan etnosentrisme ikke bare handler om å sette sin egen gruppe over andre, men også hvordan det vil uttrykkes fiendtlighet og intoleranse mot de som skiller seg fra en selv. Konkurransen mellom grupper kan òg fremme frykt og fiendtlighet (Quillian 1995: 588). Særlig hvis gruppene har en historie hvor maktforholdene mellom gruppene var ulike, er det lett at gruppene føler de har rett på en viss posisjon (Ibid.). Den dominerende gruppen vil gjerne føle seg truet av andre undergrupper i kampen om knappe ressurser, og fiendtlighet og frykt vil kunne bli konsekvenser av dette (Ibid.). Dette er i tråd med Torpe og Lolle (2009: 7), som hevder at lavere tillit er en reaksjon på en oppfatning om trusler. Disse oppfatningene trenger ikke å utgå fra konkrete erfaringer, men kan òg bli påvirket av hvordan multietnisitet omtales

og tolkes i den politiske offentligheten (Ibid.). Nasjonalisme er også et sentralt begrep her, ofte definert som en oppfattelse av sin nasjonsgruppe som overlegen ut-grupper og som også kan innebære hat og forakt for andre ut-grupper (Viki og Calitri 2008: 1056). Dette vil påvirke den sosiale tilliten mellom ulike etniske grupper.

Størrelsen på minoritetsgruppene vil også ha noe å si (Quillian 1995: 589). Konkurransen om knappe ressurser øker med den relative størrelsen på minoritetsgruppen(e) i forhold til majoritetsgruppen. Ettersom antall er en potensiell ressurs for politisk mobilisering, kan gruppestørrelse øke potensialet for politisk mobilisering og resultere i en større trussel mot dominerende gruppen (Ibid.). Slik kan en anta at desto større den etniske minoriteten er, desto mer vil tilliten mellom ulike etniske grupper påvirkes i negativ retning. En slik frykt og søken etter sikkerhet blant etniske grupper i et fragmentert samfunn, kan føre til konkurranse om maktinnflytelse og ønske om kontroll over regjeringen (Dyrstad, Ellingsen og Rød 2015: 6). Dette er det Posen (1993) omtaler som et «sikkerhetsdilemma» blant etniske grupper i etnisk fragmenterte stater.

Putnam (2007: 144) beskriver virkningene av etnisk mangfold med bakgrunn i sosialpsykologisk litteratur, hvor to motstridende mekanismer hevdes å være tilfelle ved kontakt mellom ulike grupper. På den ene siden kan mangfold bidra til å forbedre relasjoner mellom etniske grupper ved å erstatte ubegrunnede negative holdninger og stereotypier med mer positive evalueringer avledet gjennom direkte kontakt. Kontaktteori hevder at mangfold fjerner skillet mellom inn-/ut-grupper, forbedrer ut- gruppe solidariteten og minker etnosentrismen (Ibid.). På den annen side hevder konfliktteoretikerne at samhandling mellom ulike etniske grupper vil føre til spenning og fiendtlighet særlig gjennom konkurranse om knappe ressurser og tilgang til offentlige goder, men også gjennom medfødte psykologiske prosesser som inn- og ut-gruppe identifikasjon (Sturgis, Brunton-Smith, Read og Allum 2011: 60). Dette er i tråd med Horowitz (1985: 7), som påpeker hvordan etnisk identitetsfølelse og gruppefølelse er veldig sterk, og dette ofte fører til en fiendtlig holdning til andre grupper.

Selv om disse perspektivene er motstridende, er det grunn til å støtte seg til Sturgis et al. (2011: 60) sin antakelse om at begge prosessene vil være tilstede samtidig. De knytter dette til ulike etniske grupper i et nabolag, og forventer at der hvor kontakten mellom naboer er liten, vil de etniske ulikhetene ha en ødeleggende effekt på tilliten til andre mennesker, men lite eller ingen effekt der hvor kontakten er høy. Stolle, Soroka og Johnston (2008: 71) fant et positivt samspill mellom opplevd etnisk mangfold og grad av sosial kontakt og tillit i sin undersøkelse av effekten av etnisk mangfold i amerikanske og canadiske nabolag. Newton og Norris (1999: 7) hevder videre at det er en direkte og gjensidig forsterkende sammenheng mellom mennesker

som uttrykker tillit til andre og tilstedeværelsen av sterke, effektive sosiale organisasjoner og institusjoner. Her ligger en forventning om at de som uttrykker sosial tillit til andre, også vil uttrykke tillit til offentlige institusjoner. Dette understøttes av Newton (2001: 208), som fant en generell positiv sammenheng mellom sosial tillit og politisk tillit for 32 av de 42 landene han undersøkte. Analysen viste en klar tendens til at høy grad av sosial tillit korrelerer med høy grad av politisk tillit.

Knack og Keefer (2003: 275) påpeker hvordan høy grad av etnisk mangfold i et land ofte medfører at nettverksdannelser skjer langs etniske linjer. I heterogene samfunn kan slike horisontale grupper styrke tillit og normer vedrørende samarbeid innad en etnisk gruppe, men svekke dette mellom vertikale grupper. Stemmer denne teorien, vil jeg kunne anta at den generaliserte tilliten blant individer fra de ulike statene vil være varierende, da de tidligere sovjetstatene har ulike typer etnisk sammensetning. Dette vil antas å påvirke den politiske tilliten.

En annen faktor er at effekten av etnisk heterogenitet på folkets holdninger kan spores tilbake til den spesifikke politiske og historiske konteksten hvor dagens nivå av etnisk mangfold ble utviklet (Stolle og Howard 2008: 5). Flere forskere har påpekt hvordan tidligere konflikter som etnisk rensing og krig påvirker den mellommenneskelige tilliten (Kaufmann 1996, 1998; Posen 1993; Horowitz 1985). Etter andre verdenskrig, da Europa hadde blitt delt av de allierte i stabile interesseområder, var millioner av mennesker blitt drevet bort fra sine opprinnelige bosettingsområder, til nye omdefinerte hjemland med påfølgende bølger av etnisk rensing (Berglund, Ekman og Aarebrot 1994: 32). Eksempelvis ble Estland, Latvia og Litauen utryddet som selvstendige stater av Sovjetunionen i 1940, og igjen - etter en mellomperiode under tysk herredømme - i 1944. I kjølvannet av den sovjetiske okkupasjonen, ble disse tre statene utsatt for en slik intensiv prosess med russifisering at mulighetene for en retur til statenes førkrigs-tilstand var tvilsom (Ibid.), særlig da de to førstnevnte nå hadde en stor andel russisktalende minoriteter. Dette var en del av en planlagt kontrollpolitikk, da særlig russere – som utgjorde rund halvparten av den sovjetiske befolkningen, ble spredt rundt i de øvrige områdene (Østerud 2007: 175).

De andre landene i Sentral- og Øst-Europa returnerte til sin førkrigs-tilstand når det gjaldt nasjonal suverenitet, men under forhold tett overvåket og diktert av den gjenværende stormakten i regionen (Berglund, Ekman og Aarebrot 1994: 32). Disse tilstandene inkluderte aksept av grenseendringer og befolkningsoverføring som var pålagt og/eller oppmuntret av Sovjetunionen (Ibid.). Undertrykking av ikke-russiske minoriteter, russifisering og etnisk

rensing kan være en historisk arv som fortsatt påvirker tillitsforhold (sosial tillit) mellom de ulike etniske gruppene, og derav også påvirker den politiske tilliten.

På bakgrunn av den tidligere forskningen presentert her, formulerer jeg derfor følgende overordnede hypotese tilknyttet de sosiokulturelle faktorene:

Hypotese 1 (H1): Etniske skillelinjer i et land øker risikoen for lav grad av institusjonell tillit blant innbyggerne i landet.

Når det gjelder etniske skillelinjer, er det ulike mål på dette. Jeg vil anvende spesifikke mål på disse skillelinjene for å kunne studere hvilken innvirkning de ulike har på institusjonell tillit. Likevel, uavhengig av hvordan man måler dette, så er det en grunnleggende antakelse om at inn- og ut-gruppe identifikasjon, oppfattelse av trusler fra andre etniske grupper i kampen om knappe ressurser og etnisk identitetsfølelse vil påvirke den sosiale tilliten innbyggerne imellom. I tråd med Newton og Norris (1999), Newton (2001), Schyns og Koop (2010) og Sturgis, Brunton-Smtih & Allum (2011) som hevder at sosial tillit vil påvirke politisk tillit, er det grunn til å tro at tillitsforholdene mellom de ulike etniske gruppene og innbyggerne i disse statene vil påvirke den politiske tilliten uavhengig av hvilke mål på etniske skillelinjer man går ut i fra. Det vil på bakgrunn av dette og de overnevnte teoriene rundt sosial tillit, være naturlig å gå ut fra følgende underhypotese:

Hypotese 1a (H1a): Jo høyere generalisert tillit individer i den tidligere sovjetstaten har til andre landsmenn, jo høyere institusjonell tillit vil de ha.

Spørsmålet er videre hvilke former for etniske skillelinjer som har innvirkning på institusjonell tillit. Jeg vil derfor anvende spesifikke mål på disse skillelinjene, og presenterer disse i neste avsnitt.

4.3 Hvilke typer etniske skillelinjer betyr noe?

Jeg har nå redegjort for hvorfor etniske skillelinjer kan hevdes å påvirke politisk tillit. Neste spørsmål blir hva ved etnisitetsaspektet som betyr noe for denne påvirkningen – hva slags type skillelinjer?

4.3.1 Etnisk fraksjonalisering

Det mest brukte målet på aggregert etnisk fragmentering er fraksjonalisering, definert som sannsynligheten for at to individer tilfeldig trukket fra samme land er fra ulike etniske grupperinger (Fearon 2003: 208). Bare et fåtall av verdens land er språklig, religiøst og etnisk homogene, men ikke alle land er like fragmenterte (Ellingsen 2000: 232). Som nevnt kan fragmenterte samfunn ha større problemer med å definere hvem «folket» er, og en forventer derfor at sannsynligheten for innenlandske konflikter og uenigheter øker med grad av fragmentering (Ibid.). Slike konflikter kan igjen påvirke tillit til institusjonene. Politiske teorier hevder at med økende etnisk heterogenitet blir regjeringer mer intervensjonistiske, mindre effektive, kvaliteten på offentlige goder faller, og den politiske friheten minker (La Porta, Lopez-de-Silanes, Shleifer og Vishny 1999: 231). Dette antas å virke inn på den politiske tilliten.

Individer som er på veldig ulike ende av den samfunnsmessige fordelingen av inntekt, bakgrunn, status og lignende, kan trolig føle at de har veldig lite til felles, og føler dermed ikke noe ansvar for de mennesker de oppfatter er svært forskjellig fra dem selv (Bjørnskov 2008: 273). Eksempelvis kan høy grad av etnisk fraksjonalisering føre til subjektive forskjeller i hvordan folk oppfatter verden, og med det gjøre det vanskeligere å bygge tillit (Ibid.). Dette da det er vanskeligere å vurdere motivene og evalueringene til medborgere som ikke deler det samme verdensbildet som en selv. Det kan derfor være strategisk å vise mindre tillit til andre mennesker som er ulik en selv – enten ut fra mistenksomhet eller et føre-var-prinsipp (Ibid.). Dette vil gi lavere nivåer av tillit i etnisk fraksjonaliserte samfunn (Ibid.). Med bakgrunn i teorien om at sosial tillit påvirker politisk tillit, antas det derfor at fraksjonaliseringens negative innvirkning på sosial tillit også vil føre til lavere institusjonell tillit i slike samfunn, og at tilliten minker desto mer fraksjonalisert samfunnet er og desto flere som skiller seg fra en selv. Med bakgrunn i dette, antar jeg at fraksjonalisering vil virke negativt inn på politisk tillit. Følgende hypotese formuleres:

Hypotese 1b (H1b): Jo høyere grad av etnisk fraksjonalisering i den tidligere sovjetstaten, desto lavere institusjonell tillit har folket til staten.

Det er imidlertid ofte vanskelig å svare på spørsmålet «hva er de etniske gruppene i dette landet?» (Fearon 2003: 196). Jeg støtter meg til Fearons (2003: 214-215) argument om at det er en viss grunn til å tro at oppfatninger av hva som utgjør de etniske gruppene i et land, kan

være forårsaket av det den avhengige variabelen er ment å forutsi; her at institusjonell tillit antas å være større i noen grupper enn andre. Det blir derfor viktig for min studie å inkludere ulike indekser hvor etniske grupper er definert ulikt. Viktigheten av dette understrekes også av Alesina et al. (2003: 156), da regresjonsanalyser gjort på feltet viser ulike resultat ut i fra hvilken definisjon man velger. Følgelig skal jeg også ta for meg etnisk polarisering som et mål på etnisk fragmentering.

4.3.2 Etnisk polarisering

Flere forskere argumenterer for bruken av polariseringsmål til fordel for fraksjonaliseringsmål (se eksempelvis Alesina et al. 2003; Easterly og Levine 1997). Hvis «avstanden» mellom to grupper holdes konstant, er polariseringen maksimal når det er to grupper av lik størrelse (Alesina et al. 2003: 177). Fraksjonalisering øker derimot når det er mange små grupper. Når det gjelder etniske, religiøse og språklige grupper derimot, er avstandsbegrepet vanskelig å definere, og forskere har derfor implisitt antatt at avstanden mellom gruppene er konstant på tvers av gruppeparene (Ibid.: 178).

Feltet har i lang tid vært preget av en diskusjon om hvorvidt det er polarisering eller fraksjonalisering som fører til mest konflikter (Ibid.). Empiriske resultater peker i begge retninger, og begrunner behovet for å inkludere flere mål på etnisk mangfold i studier hvor effekten av etniske skillelinjer undersøkes.

Alesina et al. (2003: 164) understreker hvordan polariseringsmål er foreslått som mer hensiktsmessig for å fange opp uenigheter mellom grupper. Dette følges opp av Montalvo og Reynal-Querol (2002: 812) som konkluderer med at deres polariseringsindeks predikerer etniske konflikter bedre enn fraksjonalisering. Ellingsen (2000) finner i den sammenheng at land med noen få grupperinger over en viss størrelse, er mer utsatt for konflikt enn land med mange små grupperinger. Dette er i tråd med Horowitz (1985: 39), som påpeker at etniske konflikter vil oppstå i land hvor en stor etnisk minoritet står imot en etnisk majoritet. Også Quillian (1995: 589) understreker som nevnt (avsnitt 4.3.1) at konkurransen om knappe ressurser øker med den relative størrelsen på minoritetsgruppen(e) i forhold til majoritetsgruppen, og at dette vil føre til økt frykt og antatt lavere nivåer av tillit mellom gruppene. Etnisk dominans, eller eksistensen av en stor etnisk gruppe, er derfor ikke tilstrekkelig i seg selv for at konflikt skal oppstå. Det er også nødvendig at minoritetsgruppen er stor og ikke inndelt i mange små grupperinger. Dette forklares med at en gjensidig mistillit mellom gruppene kun vil oppstå om også den dominante gruppen føler seg truet. Jeg har tidligere påpekt at sosial mistillit hevdes å være linket til politisk mistillit (Catterberg og

Moreno 2005).

Knack og Keefer (2003: 264) hevder også at sosiale normer og tillit kan svekkes om det er inntektsulikheter og forskjeller i velstand mellom etniske grupper. Det er grunn til å tro at dette kan forsterkes der hvor grupperinger er polariserte.

Ut fra tidligere forskning er det dermed grunn til å tro at mistillit mellom etniske grupper på grunn av polarisering vil kunne påvirke tilliten til de politiske institusjonene. Dette gir følgende hypotese:

Hypotese 1c (H1c): Jo høyere grad av etnisk polarisering i den tidligere sovjetstaten, desto lavere institusjonell tillit har folket til staten.

4.3.3 Inkludering/ekskludering

Forskjeller i inkludering/ekskludering kan også skape konflikt mellom grupper. Dette støttes opp av Auvinen (1997) som hevder at en stor og politisk homogen gruppe kan provosere til innenriks konflikt hvis den utelukker mindre grupper fra innflytelse i samfunnet. Hvis makten er konsentrert i hendene på en enkelt gruppe, vil det derfor trolig føre til frustrasjon og aggresjon i andre grupper.

I kampen om knappe ressurser, er det hevdet at etnisk identitet og gruppetilhørighet får større betydning enn ellers (Ellingsen 2000: 234). Hvis noen grupper ser ut til å få fordeler på bekostning av andre grupper, øker både frustrasjonen og den etniske identitetsfølelsen, som igjen kan føre til konflikt (Gurr 1994: 348). En slik diskriminering er her forstått som forskjeller i politiske og økonomiske rettigheter mellom medlemmer fra ulike grupper. Hvis fordelingen av slike fordeler følger etniske linjer, og den ene av de etniske gruppene er tilfreds med situasjonen, men andre grupper ikke er det, er sannsynligheten høy for at den diskriminerte gruppa vil gjøre opprør (Ellingsen 2000: 234). I slike tilfeller er det grunn til å anta at nivåene i institusjonell tillit mellom disse gruppene vil påvirkes og være ulike. Det vil videre kunne antas at forskjellene i institusjonell tillit vil være større desto sterkere diskrimineringen er. Disse faktorene påpekes også av Dyrstad og Listhaug (2013: 160), som hevder at tillit er antatt å være høyere i demografiske grupper som drar nytte av politikken til den nåværende regjeringen, mens tillit vil lide i grupper som er ekskludert (relativt sett) fra regjeringens rådende politiske dagsorden. Dette er videre i tråd med Cederman, Wimmer og Min (2010)⁸, som kritiserer

⁸ Disse står bak datasettet *EPR* (Ethnic Power Relations), som identifiserer alle politisk relevante etniske grupper og deres tilgang til den sentrale statsmakten rundt om i verden fra 1946 til 2005.

bruken av både fraksjonaliseringsindekser og polariseringsindekser som mål på etniske skillelinjer i studier av etniske konflikter. De hevder at forskere som anvender slike mål, antar at staten er etnisk nøytral (Ibid.: 1). De argumenterer for å analysere staten som en institusjon som i ulik grad er farget av representanter fra ulike grupper. De ser på etniske konflikter som resultat av konkurrerende gruppers kamp om politisk makt og innflytelse, og hevder fokus må være på de etniske gruppene som er politisk relevante, til fordel for kun antall etniske grupper. I tråd med overnevnte logikk, formuleres følgende hypoteser:

Hypotese 1d (H1d): Jo større andel av populasjonen i den tidligere sovjetstaten som er ekskludert fra makten, desto lavere institusjonell tillit har folket til staten.

Hypotese 1e (H1e): Jo større antall grupper i den tidligere sovjetstaten som er ekskludert fra makten, jo lavere institusjonell tillit har folket til staten.

Jeg har til nå redegjort for og diskutert hva som hevdes å ligge i begrepet politisk tillit, samt hvordan politisk tillit er omdiskutert som flerdimensjonalt begrep, og derfor viktigheten av å definere hvilken definisjon en tar utgangspunkt i. I den sammenheng begrunnet jeg mitt utgangspunkt for denne masteroppgaven, med fokus på begrepsdimensjonen *institusjonell tillit*. Jeg har også redegjort for tidligere forskning som underbygger mitt hovedfokus i denne oppgaven; betydningen av etnisitet for utvikling av institusjonell tillit. Her ble betydningen av etnisitet og etniske skillelinjer påpekt som sentrale faktorer – herunder kommunismens innvirkning, samt betydningen av generalisert tillit, fraksjonalisering, polarisering og inkludering/ekskludering av politisk makt. I det videre ser jeg på regimetype og betydningen av institusjonell variasjon, og videre på demokratinivåets innvirkning for utvikling av politisk tillit. Her begrunner jeg hvorfor også demokratinivå er inkludert som mulig forklaringsvariabel i tillegg til faktorene knyttet til etnisitet.

4.4 Regimetype og den demokratiske tidsdimensjonens betydning

Fokuset på institusjoner er og står så sterkt i statsvitenskapen at det er lite trolig at noen vil stille spørsmål til betydningen av disse (Listhaug, Aardal og Ellis 2009: 311). Det er likevel en ubalanse mellom teori og empiriske bevis for dette, da systematiske empiriske observasjoner av institusjoners effekt er manglende (Ibid.). Listhaug, Aardal og Ellis (2009) undersøkte betydningen av institusjonell variasjon og politisk tillit for 29 land. De forventet at et sterkt demokrati (høyt nivå av politiske og sivile rettigheter) ville bidra til tillit til demokratiet, stimulere en tro på respons fra systemet (ekstern effekt), og muligens også gjøre borgerne

oppmerksomme på forskjeller i vurderingen av alternative regimetyper (Ibid.: 323). Effekten av institusjonalisering av demokrati for holdninger som politisk tillit, er imidlertid ikke så enkel å tolke, og her skal vi merke oss et viktig poeng. Nye demokratier, som ofte ikke oppnår full skår på politiske rettigheter, vil være ganske forskjellige fra de ikke-demokratiske systemene som eksisterte forut for demokratiet (Ibid.). Hvis borgernes evaluering av det nye, ufullkomne demokratiske systemet i stor grad baseres på erfaringer med tidligere ikke-demokratiske system, vil evalueringene av det aktuelle systemet kunne bli mer positiv enn om man ikke hadde slike tidligere erfaringer å sammenligne med (Ibid.). Dette er aktuelt i forhold til denne analysen, da nettopp slike erfaringer kan virke inn på tillitsnivåene.

Under den tredje demokratiseringsbølgen, har mange nye demokratiske regimer overtatt for ikke-demokratiske regimer (Huntington 1991: 44). Dette gjelder også for de fleste av de tidligere sovjetstatene (Ibid.). Mange av de gamle regimene kunne bare overleve ved å undertrykke folk og benytte vold som virkemiddel for å håndheve regler og sørge for etterlevelse av regjeringens politikk (Thomassen og van der Kolk 2009: 333). De nye demokratiske regimene, kan ikke belage seg på makt, men er avhengige av politisk støtte for å overleve. Politisk tillit er derfor en nødvendig forutsetning for stabilitet og overlevelse for nye demokratier (Ibid.).

En viktig kilde til politisk tillit og støtte til et regime, er i hvilken grad regimet matcher borgernes normer og verdier (den moralske dimensjon av tillit), og i hvilken grad det er i stand til å sørge for de grunnleggende ytelsene i forhold til viktige grupper i samfunnet (den instrumentale dimensjonen av tillit) (Ibid.). Siden borgere i ikke-demokratiske stater ikke ble sosialisert inn i demokratiske normer og verdier, er den moralske dimensjonen av støtte og tillit sannsynligvis ikke godt etablert i nye demokratier. Etersom nye demokratier sannsynligvis også har arvet et svakt økonomisk system, og ineffektivitet ofte var selve årsaken til sammenbruddet av det tidligere regimet, vil deres evne til god økonomisk og institusjonell ytelse være sterkt begrenset (Ibid.). Thomassen og van der Kolk (2009: 344) bekreftet den sannsynlige effekten av dette, da de i sin studie av 26 land fant at nivåene av politisk tillit var lavere i nye enn i gamle demokratier. Listhaug og Ringdal (2008) viser til lignende funn i en undersøkelse av Listhaug og Aardal i 2003, om politisk tillit i Europeiske land. Landene ble gruppert i tre; etablerte demokratier (land i Vest-Europa), nye demokratier (de fleste post-kommunistiske land), og overgangsregimer (Kroatia, Russland, Ukraina og Hviterusland).⁹

⁹ Data fra 1999/2000 – alle benevnelsene er ikke gjeldende for de samme landene i dag.

Hovedfunn her var at nivåene på alle dimensjonene av institusjonell tillit var høyere i etablerte demokratier enn i nye, og lavest i overgangsregimene på de fleste av tillitsindikatorne – kontrollert for andre variabler (Listhaug og Ringdal 2008: 134).

Gyldigheten av argumentet rundt demokratiske normer og verdier har likevel blitt debattert. Et argument er at globaliseringen har medført at utviklingen av folks verdiorienteringer ikke lenger utelukkende avhenger av sosialiseringprosesser i eget land (Thomassen og van der Kolk 2009: 339). En stadig større del av verden har blitt en relevant referanseramme. Fukuyama (1989, 1992) hevder at etter sammenbruddet av de fleste kommunistiske regimer, har ideologien om det liberale demokrati som styringsprinsipp ingen seriøs rival lenger. Som en konsekvens er de demokratiske prinsippene som en ideell styreform lite omstridt, selv når folk har sine tvil om effektiviteten av den demokratiske regimet i hjemlandet (Ibid.).

Regimetype er uansett antatt å ha betydning. Mishler og Rose (2001a) argumenterer for høyere nivåer av tillit i etablerte demokratier enn i mer udemokratiske alternativ. Dette begrunnes med at den grunnleggende strukturen og demokratiske karakteren i etablerte demokratier er velkjent og anerkjent av borgerne (Ibid.: 304). Misnøye og uenighet i politikken som føres kan uttrykkes også her, men borgerne vil ha tillit til at regjeringen vil styre demokratisk og et fåtall vil støtte grunnleggende endringer i regimet (Ibid.). I overgangsregimer kan tilliten til regjeringen være mer utsatt, da identiteten til og regimets fremtid er usikker (Ibid.).

4.4.1 Tidligere forskning på demokratinivå i tidligere sovjetstater

Som tidligere forskning har vist, er regimetype av betydning for utvikling av politisk tillit. Videre hevdes demokratinivå å ha innvirkning på politisk tillit, og dette påpekes å gjelde også spesifikt for mine analyseenheter. Etter Sovjetunionens fall, endret de fleste av de tidligere kommunistiske statene regimeform fra diktatur til en form for demokrati. I nye og konsoliderende demokratier er dynamikken i politisk tillit annerledes enn i land med etablerte demokratiske institusjoner (Dyrstad og Listhaug 2013: 164), og henger sammen med de nevnte faktorene omkring maktmisbruk, undertrykkelse og mangel på kunnskaper og erfaring om demokratisk styreform.

Dyrstad og Listhaug (2013) finner forskjeller mellom post-kommunistiske stater og Vesteuropiske stater når det gjelder politisk tillit i Europeiske parlamenter de siste 25 årene. De nye statene som ble etablert etter Sovjetunionens fall, arbeidet for å etablere demokratiske styresett. Dyrstad og Listhaug (2013) viser til at nivåene av politisk tillit var høyere i disse statene i starten av demokratiseringsprosessen, enn hva de er i dag. De peker på at det er

vanskelig for nye demokratier å opprettholde tillitsnivåene over tid, mens etablerte demokratier er derimot stort sett i stand til dette (Dyrstad og Listhaug 2013: 172-173). De nye post-kommunistiske statene viser derfor en nedgang i politisk tillit, mens Vesteuropiske stater har opprettholdt sine tillitsnivåer de sist 25 årene (Ibid.). Dyrstad og Listhaugs (2013) studie er relativt ny, men deres utgangspunkt for å måle politisk tillit omfatter kun tillit til Parlamentet, og ingen andre politiske institusjoner. Jeg finner det derfor hensiktsmessig å inkludere demokratinivå som mulig forklaringsvariabel på institusjonell tillit også i min studie, da mitt mål på institusjonell tillit inkluderer både tillit til Parlamentet, politiet, rettsvesenet og politiske partier. Da jeg i tillegg ser på tillitsnivåene på et bestemt tidspunkt og ikke over en periode, kan dette derfor gi andre resultater enn Dyrstad og Listhaug (2013) fikk.

Mishler og Rose (2001b: 41) undersøkte politisk tillit i 10 post-kommunistiske stater i Øst- og Sentral-Europa, og fant at nivåene av politisk tillit generelt var lavere for nyere demokratier/overgangsregimer enn for etablerte demokratier. Gjennomsnittlig tillitsnivå lå på 3,5 på en skala fra 1-7, hvor 7 indikerte høy tillit. Ulikheter i tillitsnivå mellom landene hang sammen med nasjonale forskjeller i økonomisk og politisk ytelse (Ibid.: 47). Dette ble påpekt å være en konsekvens av at post-kommunistiske borgere ble sosialisert inn i en statskontrollert økonomi, hvor de lærte å holde regjeringen ansvarlig for økonomiske forhold (Ibid.: 46). Positive endringer i BNP per innbygger fra 1989 for de 10 landene samsvarte (dog en svak korrelasjon) med positive endringer i nivåene av politisk tillit. Da det som nevnt innledningsvis er en stund siden Mishler og Rose (2001b) gjorde disse undersøkelsene, er det aktuelt for meg å se på de samme sammenhengene for tidligere sovjetstater i dag. Dette begrunner ytterligere aktualiteten av å se på regimetype i tillegg til etniske forhold, for å kunne analysere den mulige innvirkningen på politisk tillit. På bakgrunn av overnevnte begrunnelse knyttet til Dyrstad og Listhaug (2013) samt Mishler og Roses (2001b) tidligere forskning, inkluderer jeg derfor en hypotese om at demokratinivå vil påvirke politisk tillit i tidligere sovjetstater i dag.

Hypotese 2 (H2): Jo mer demokratisk den tidligere sovjetstaten er, jo høyere institusjonell tillit har folket til staten.

Selv om tidligere forskning gir god grunn til å formulere en slik hypotese, er det en viktig faktor å ta hensyn til. Distribusjonen av politiske rettigheter avhenger i stor grad av regimetype, da det i demokratiske regimer vil være et større innslag av politiske og økonomiske rettigheter og slik dempe opportuniste og misnøye (Ellingsen 2000: 235). Videre vil regimetype virke inn på mulighetene til å vise misnøye. Desto mer restriktivt et regime er, desto mer misnøye er det

trolig, men mulighetene til å ytre denne er mer begrenset (Ibid.). Slik vil det i mitt tilfelle kunne være høyere tillitsnivåer i de mer autoritære regimene enn forventet, selv om misnøyen egentlig er stor. Dette da opposisjon i autoritære regimer vil bli møtt med makt, og det her vil forsøkes å tvinge folket inn i en spesifikk ideologi eller politisk system for å ta kontrollen over samfunnet (Rummel 1995). Slik vil det tillitsnivået som oppgis i spørreundersøkelsen, ikke nødvendigvis samsvare med de faktiske holdningene. Dette er en faktor jeg må ta i betraktning, og jeg diskuterer derfor denne nærmere i analysedelen (kap. 6).

4.5 Andre relevante forhold

Jeg har også inkludert to tilleggsvariabler, som på grunn av sin teoretiske relevans antas å kunne påvirke institusjonell tillit. Dette er faktorer som det derfor er relevant å undersøke den eventuelle effekten av, men jeg understreker at hovedfokus i oppgaven er de sosiokulturelle faktorene knyttet til etnisitet, samt de politiske faktorene knyttet til demokratinivå. Disse to øvrige faktorene er av økonomisk art, og omhandler statenes økonomiske ytelse og grad av korrupsjon.

4.5.1 Økonomisk ytelse

Mishler og Rose (2001: 36) hevder i tråd med institusjonelle teorier at institusjoner i etablerte demokratier har tillit eller mistillit avhengig av de økonomiske resultatene de produserer. I nyere demokratier, eksempelvis i post-kommunistiske land, vil tilliten sannsynligvis være påvirket av både politisk og økonomisk ytelse. Dette da individuell frihet og rettssikkerhet ble systematisk undertrykket i flere tiår, slik at borgerne verdsetter institusjoner som lykkes i å redusere korrupsjon, fjerne restriksjoner og gi økt individuell frihet (Ibid.). Mikroteorier påpeker hvordan evalueringer av resultater ikke gjenspeiler kun den samlede ytelsen til regjeringer, men også individuelle forhold og verdier (Ibid.). De som mener deres personlige økonomi har lidd under regjeringens politikk eller er arbeidsledige, vil trolig ha mindre tillit til politiske institusjoner enn de som føler deres økonomiske forhold har bedret seg på grunn av regjeringens politikk (Ibid.). Tilliten er også lavere i samfunn preget av økonomisk ulikhet (Uslaner 2005: 83).

Weatherford (1989: 229) understreker at kvaliteten på regjeringens økonomiske politikk vil påvirke i hvilken grad borgere støtter både den nåværende administrasjonen, og til en viss grad, institusjonene de tilhører. Typen politikk rettet mot økonomisk stabilisering, gjør det logisk og fornuftig for innbyggerne å tilskrive ansvaret for god økonomisk vekst til den nasjonale regjeringen (Ibid.). Disse teoriene gir derfor følgende hypotese:

Hypotese 3 (H3): Jo høyere grad av BNP per innbygger den tidligere sovjetstaten har, jo høyere institusjonell tillit har dens befolkning.

4.5.2 Korrupsjon

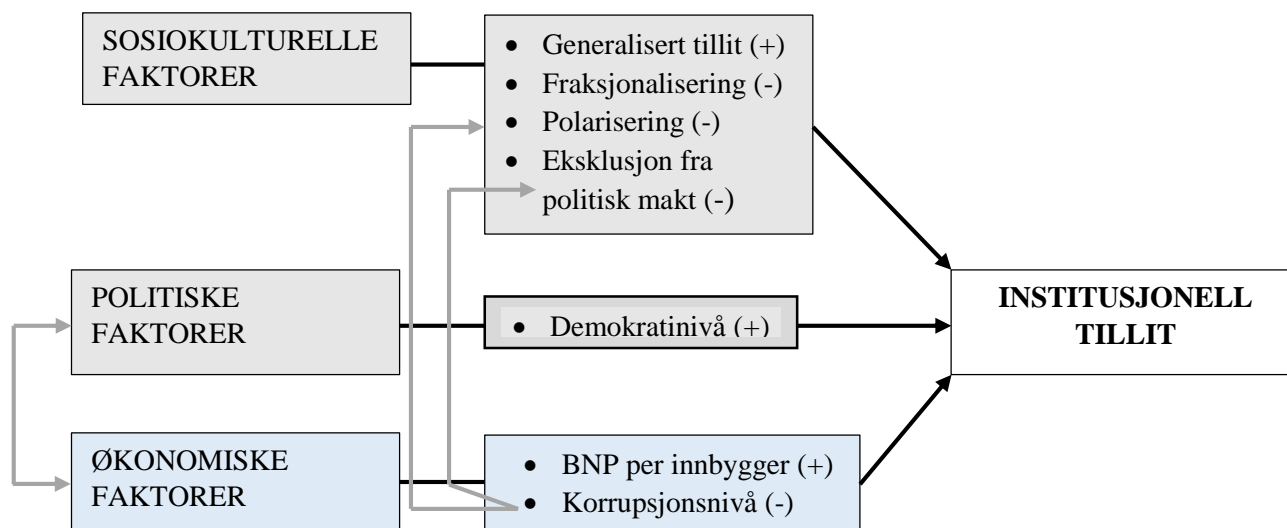
En annen økonomisk faktor som antas å ha betydning for institusjonell tillit, er korrupsjonsnivået i et land. Korrupsjon hevdes å være negativt relatert til demokratiske holdninger og til tillit (Catterberg og Moreno 2005: 42). Dette støttes av della Porta og Vannucci (1999: 10), som hevder korrupsjon er ødeleggende både for tilliten og støtten fra borgerne i et demokrati og i offentlige institusjoner generelt. Catterberg og Moreno (2005) testet relasjonen mellom rettferdiggjøring av korrupt atferd og politisk tillit for nye og etablerte demokratier, og fant signifikant effekt for korrupsjons negative innvirkning på politisk tillit (Ibid.: 43). Morris og Klesner (2010) viser til den voksende empiriske litteraturen om politisk korrupsjon, hvor tillit viser seg å være både årsak og konsekvens av korrupsjon. De finner i sin studie en sterk gjensidig kausalitet mellom grad av korrupsjon og tillit til politiske institusjoner i Mexico. Korrupsjon skaper et klima av mistro og mistillit, som igjen skaper korrupsjon (Ibid.: 1278). Dette gir følgende hypotese:

Hypotese 4 (H4): Jo mer korrupsjon staten har jo lavere institusjonell tillit har dens befolkning

Jeg har nå redegjort for aktuelle teorier på feltet, og begrunnet og definert den avhengige variabelen institusjonell tillit. Jeg har redegjort for og begrunnet relevansen av de uavhengige variablene knyttet til etnisitet, og for inkluderingen av demokratinivå. Jeg har òg redegjort for de øvrige to uavhengige variablene med teoretisk relevans, tilknyttet økonomiske forhold. Jeg har i den kommende delen tatt for meg kausalforholdene mellom variablene og oppsummert hypotesene.

4.6 Oppsummering og kausalitet

Da regresjonsanalyser kun sier noe om de ulike variablene korrelerer, og ikke hvordan kausalforholdene er, er det viktig med en sterk teoretisk forankring bak de variablene en benytter (Ringdal 2007: 362). For variabelen institusjonell tillit, er dette en variabel som benyttes både som avhengig og uavhengig. Da det i denne studien ikke er rom for å undersøke disse kausalforholdene ytterligere, vil jeg på bakgrunn av den tidligere forskningen presentert ta utgangspunkt i institusjonell tillit som den avhengige variabelen. De uavhengige variablenes antatte innvirkning på denne, er teoretisk begrunnet tidligere i dette kapitlet. Dette gir følgende forventede kausalmodell:

Figur 4. Kausalmodell

Modellen viser de forventede kausalforholdene for studien. Ettersom alle forklaringsvariablene er på makronivå, er det mest hensiktsmessig å fremstille alle variablene i en felles modell. Modellen er satt opp i tråd med slik jeg har presentert og diskutert variablene og hypotesene tidligere i dette kapitlet, med de sosiokulturelle faktorer først, deretter de politiske og til sist øvrige faktorer med teoretisk relevans; her økonomiske.

De gråfargede rektanglene symboliserer faktorene av størst viktighet i dette bidraget; først og fremst de sosiokulturelle faktorene, men også politiske faktorer knyttet til demokratinivå. Pluss- og minustegnene indikerer hvorvidt jeg antar en positiv eller negativ innvirkning på avhengig variabel. Plusstegnene indikerer at en økning i den uavhengige variabelen, gir en økning i institusjonell tillit. Minustegnene indikerer at en økning i den uavhengige variabelen gir en nedgang i institusjonell tillit. Under de sosiokulturelle faktorene ligger de uavhengige variablene generalisert tillit (positiv effekt), etnisk fraksjonalisering (negativ effekt), etnisk polarisering (negativ effekt) og eksklusjon fra politisk makt (negativ effekt). Sistnevnte omhandler antall etnisk relevante grupper som er ekskludert fra makten og hvor stor del av populasjonen som er ekskludert fra makten. Disse sosiokulturelle variablene antas alle å påvirke den avhengige variabelen institusjonell tillit på ulike måter, slik som redegjort for tidligere i kapitlet (4.1-4.3).

Under de politiske faktorene ligger den uavhengige variabelen demokratinivå, som tidligere begrunnet (kap. 4.4) antas å påvirke den institusjonelle tilliten i de 10 statene. Ved økning i demokratinivå, antar jeg at det vil gi en økning i tillitsnivå.

Det blåfargede rektanget symboliserer øvrige faktorer med teoretisk relevans som jeg antar vil påvirke institusjonell tillit. De økonomiske faktorene BNP per innbygger og korrupsjonsnivå er begge teoretisk begrunnede tilleggsfaktorer (kap. 4.5), som antas å ha en innvirkning på den avhengige variabelen. BNP antas ut fra den grønne pilen å ha en positiv effekt på institusjonell tillit ved økning i verdiskapning per innbygger, mens en økning i korrupsjonsnivå antas å ha en negativ effekt.

De grå markørene viser til forventede årsaksforhold og sammenhenger som på grunn av studiens omfang ikke vil bli testet her. Jeg velger likevel å vise til hvilken antatt påvirkning disse kan ha. Det er naturlig å tro at de politiske og økonomiske faktorene begge vil kunne påvirke hverandre, da den økonomiske situasjonen i landet ofte henger sammen med den politiske, og innbyggerne gjerne tilskriver ansvaret for god økonomisk vekst til styresmaktene (Mishler og Rose 2001b: 46). Korrupsjonsnivå vil kunne påvirke graden av sivile og politiske rettigheter, hvilket vil påvirke hvilken score landet får i demokratisk frihet. Jeg antar også at korrupsjonsnivået i statene vil kunne påvirke alle de sosiokulturelle faktorene, særlig graden av etnisk politisk innflytelse versus eksklusjon, da muligheten til å bestikke politikere og myndighetspersoner for å oppnå det man ønsker vil medføre at innbyggerne ikke blir behandlet likt. Dette vil få innvirkning på grad av ulike gruppers politiske innflytelse og rettigheter, samt tilliten folk har til andre landsmenn og ut-grupper.

Jeg oppsummerer dette kapitlet med en oversikt over hypotesene jeg har formulert og som skal testes i denne studien. De samme fargekodene som brukt i kausalmodellen går igjen i tabellen under. De fem underhypotesene knyttet til de sosiokulturelle faktorene presenteres derfor først, etterfulgt av de to hypotesene knyttet til de politiske faktorene. Til sist presenteres de to øvrige hypotesene med teoretisk relevans tilknyttet økonomiske faktorer.

Tabell 2. Oversikt over hypoteser

Hypoteser	Nivå
Sosiokulturelle faktorer	
H1: Etniske skillelinjer i et land øker risikoen for lav grad av institusjonell tillit blant landets innbyggere.	
H1a: Jo høyere generalisert tillit individer i den tidligere sovjetstaten har til andre landsmenn, jo høyere institusjonell tillit vil de ha.	<i>Mikro</i>
H1b: Jo høyere grad av etnisk fraksjonalisering i den tidligere sovjetstaten, desto lavere institusjonell tillit har folket til staten.	<i>Makro</i>
H1c: Jo høyere grad av etnisk polarisering i den tidligere sovjetstaten, desto lavere institusjonell tillit har folket til staten.	<i>Makro</i>
H1d: Jo større andel av populasjonen i den tidligere sovjetstaten som er ekskludert fra makten, desto lavere institusjonell tillit har folket til staten.	<i>Makro</i>
H1e: Jo større antall grupper i den tidligere sovjetstaten som er ekskludert fra makten, jo lavere institusjonell tillit har folket til staten.	<i>Makro</i>
Politiske faktorer	
H2: Jo mer demokratisk den tidligere sovjetstaten er, jo høyere institusjonell tillit har folket til staten.	<i>Makro</i>
Andre relevante forhold	
Økonomiske faktorer	
H3: Jo høyere grad av BNP per innbygger den tidligere sovjetstaten har, jo høyere institusjonell tillit har dens befolkning.	<i>Makro</i>
H4: Jo mer korrupsjon staten har, jo lavere institusjonell tillit har dens befolkning.	<i>Makro</i>

5 Data, metode og operasjonalisering

I dette kapitlet diskuterer jeg valg av analyseenheter, beskriver datakildene, gjør rede for metoden benyttet i analysen, og ser på mulige metodiske utfordringer. Videre diskuterer jeg analysens validitet og reliabilitet og gjør rede for operasjonaliseringen av avhengig og uavhengige variabler samt kontrollvariabler. Til slutt presenterer jeg deskriptiv statistikk for samtlige variabler i analysen, og det gis en kort diskusjon av brutto- versus nettoutvalget.

5.1 Analyseenheter og datakilder

Mitt utgangspunkt i valg av analyseenheter, var å ta for meg alle de 15 tidligere sovjetstatene. Dette begrunnet med at det ikke er forsket på hvordan etnisitetsaspektet påvirker politisk tillit i disse statene som gruppe, samt manglende oppdatert forskning på hvordan regimetype virker inn – slik jeg fremhevet innledningsvis. For å undersøke hvilken effekt de uavhengige variablene har på den institusjonelle tilliten, er det en stor fordel at analyseenheterne har relativt lik bakgrunn. Det gjør en slik analyse mer aktuell, da disse faktorene kan bidra til å forklare hvorfor disse statene har utviklet seg ulikt etter Sovjetunionens oppløsning, og i dag scorer ulikt på institusjonell tillit – selv med den samme politiske fortiden. Etter å ha undersøkt datatilgjengeligheten for disse 15 statene, var det European Values Study som ga data for flest land. Jeg satt igjen med data for 10 av de 15 tidligere sovjetstatene, alle europeiske; Armenia, Aserbajjan, Estland, Georgia, Hviterusland, Russland, Ukraina, Latvia, Litauen, Moldova. Det var med andre ord ikke tilgjengelige data for de resterende 5; Kasakhstan, Kirgisistan, Tadsjikistan, Turkmenistan og Usbekistan¹⁰.

Under ser vi at tabell 3 viser utvalget bestående av 10 tidligere sovjetstater, samt antall enheter per stat. For å bedre oversikten før analysen, filtrerte jeg ut all annen data enn de jeg trengte for aktuelt år (2008) og for de 10 aktuelle analyseenheterne. I hvert av de 10 statene ble mellom 1500 og 1551 respondenter intervjuet, og ga samlet et datasett bestående av 15 091 respondenter (European Values Study 2008c). Tabell 4 gir en oversikt over de fem tidligere sovjetstatene det ikke forelå data for, og som dermed ikke ble inkludert i analysen.

¹⁰ Flere datasett ble testet, blant annet World Values Survey.

Tabell 3. Utvalg og antall enheter per land

Tidligere sovjetstater	(N=10)
Armenia	1500
Aserbajjan	1505
Estland	1518
Latvia	1506
Litauen	1500
Georgia	1500
Russland	1504
Hviterussland	1500
Ukraina	1507
Moldova	1551
<i>N totalt</i>	<i>15 091</i>

Tabell 4. Tidligere sovjetstater utelatt fra analysen.

Stat
Kasakhstan
Kirgisistan
Tadsjikistan
Turkmenistan
Usbekistan

Et annet mulig utvalg jeg vurderte, var å ta utgangspunkt i både de 10 tidligere sovjetstatene jeg hadde data for, samt øvrige Østeuropeiske stater. Dette ville gitt 25 analyseenheter, og gjort det mulig å studere et større område, og kunne si noe om tendensene i flere land. Disse landene ville derimot hatt ulik bakgrunn, og slik ikke gitt det utgangspunktet knyttet til likhet som jeg ønsket for analysen. Den felles historiske og politiske bakgrunnen statene har, gjør de veldig egnet for en kvantitativ analyse av faktorer som har slått ulikt ut, og testing av variabler som har vist ulik utvikling i etterkant av oppløsningen. Av hensyn til både problemstillingen og utvalget, valgte jeg derfor å kun ta for meg de 10 tidligere sovjetstatene jeg hadde data for. Dette gir på en annen side færre analyseenheter og studien vil dekke et mindre område, men jeg anser landenes like historiske og politiske utgangspunkt som mer aktuelt enn argumentet om flere analyseenheter.

Dataene for den avhengige variabelen *institusjonell tillit* og den uavhengige variabelen *generalisert tillit*, er hentet fra European Values Study (EVS) siste publiserte bølge fra 2008. Denne fjerde bølgen dekker 47 land (European Values Study 2014a). Den Europeiske verdiundersøkelsen startet i 1981, da med rundt 1000 intervjuer av europeiske borgere ved hjelp av standardiserte spørreskjema (Ibid.). Spørreundersøkelsen gir innsikt i verdier, ideer, preferanser, holdninger og meninger, og er et unikt forskningsprosjekt om hva europeere tenker om familie, arbeid, livet, samfunnet og politikk (Ibid.). Undersøkelsen gjentas hvert 9. år og i

stadig flere land. Utvalget av respondenter er gjort ved enten en flertrinnsutvelgelse¹¹ av et representativt utvalg i hvert land, eller stratifisert tilfeldig utvelging¹² (European Values Study 2014b). Utvalget består av borgere i alderen 18 år og eldre¹³. Intervjuene ble gjort ansikt til ansikt mellom intervjuer og respondent i respondentens hjemland, på språk foretrukket av respondenten (Ibid.). Utvalget er slik representativt for større grupper.

Data for de uavhengige variablene er hentet fra ulike kilder og andre datasett, og vil bli nærmere redegjort for i kapittel 5.4 om operasjonalisering av variablene. I databehandlingen og i analysen av dataene er statistikkprogrammene SPSS¹⁴ og Stata brukt.

5.2 Analysemetode

Jeg benyttet en kvantitativ metode til fordel for en kvalitativ, da dette er mest hensiktsmessig ved analyser av et stort antall enheter og forskning på store utvalg, samt at dette også muliggjør generalisering av funnene til en populasjon (Ringdal 2007: 22).

I diskusjonen om antall analyseenheter, og hvorvidt jeg skulle ta for meg et større område enn avgrensningen til tidligere sovjetstater, ble flernivåanalyse diskutert som aktuelt forskningsdesign. Flernivåanalyse forutsetter hierarkisk strukturerte data (Strabac 2007: 173), som for mitt tilfelle betyr data på både individnivå (mikro) og nasjonsnivå (makro). I utgangspunktet hadde jeg i hovedsak data på nasjonsnivå for de uavhengige variablene, med tre kontrollvariabler på individnivå. For å finne ut om flernivåanalyse var hensiktsmessig, kjørte jeg en variansanalyse for å se hvor stor del av variasjonen på den avhengige variabelen som kunne forklares av nivå 1-variablene (forskjellene mellom individer) og hvor stor del som kunne forklares av nivå-2-variablene (forskjellene mellom land)¹⁵. Analysen viste at 13,7 % av den totale variansen befant seg på nivå-2. Dermed var 86,3 % av den samlede variasjonen på nivå-1 (individnivå). I flernivåanalyse i samfunnsvitenskap er det vanlig at størsteparten av den totale variasjonen er på individnivå (Ibid.: 181). Dermed ville en flernivåanalyse i utgangspunktet ha vært hensiktsmessig. Da valget derimot falt på kun tidligere sovjetstater som analyseenheter, ble antall enheter begrenset til 10 av mangel på data for de øvrige fem statene.

¹¹ Flertrinnsutvelgelse skjer ved at befolkningen deles inn i ulike enheter hvor samplingen i de ulike enhetene gjøres uavhengig av hverandre. Eksempelvis kan en tretrinnsutvelgelse først ta utgangspunkt i et utvalg fra fylket, deretter et utvalg av geografisk oppdelte enheter i hvert av fylkene, og til sist et utvalg av boliger innenfor de geografiske enhetene (Scott og Smith 1969: 830). Hvordan dette er gjort for EVS er ikke spesifisert.

¹² Stratifisert tilfeldig utvelging sikrer at viktige grupper blir korrekt representert i utvalget, ved at hele populasjonen klassifiseres inn i strata etter hva man skal sikre representativiteten til – f.eks. landsdel (Ringdal 2007: 187-188). Det trekkes så et utvalg fra hvert stratum.

¹³ Med unntak av Armenia, hvor respondentene var fra 15 år gamle (European Values Study 2014a).

¹⁴ SPSS: Statistical Package for the Social Sciences.

¹⁵ Se Appendix, tabell 5 for resultatene og forklaring av analysen.

I følge Strabac (2007: 176) er 10 analyseenheter på det høyeste nivået (nivå-2) ofte ansett som i det minste laget for en flernivåanalyse, da det vil medføre en del begrensninger og statistiske problemer. Det vil blant annet sette begrensninger for hvor mange variabler jeg kan inkludere på nivå-2.

Det ble det derfor mest hensiktsmessig å utføre en multippel regresjonsanalyse (OLS¹⁶). Denne metoden benyttes som en mer systematisk metode enn vanlig lineær regresjonsanalyse, da forholdet mellom variablene ikke kan oppfattes som en perfekt lineær sammenheng i tilfeller hvor man legger til flere uavhengige variabler, eller de uavhengige variabelen har flere enn to verdier (Gåsdal 2013: 2). Jeg antar dermed at effekten av en uavhengig variabel på den avhengige er målt ved størrelsen av den uavhengige variabelens b-koeffisient, og at denne effekten er uavhengig av de andre variablene og koeffisientene (Gåsdal 2013: 2). De uavhengige variablene kan likevel påvirke hverandre, men det utelukker ikke antakelsen om at effekten av en uavhengig variabel på den avhengige er upåvirket av de andre (Ibid.). Jeg har derfor fulgt en «bottom-up» struktur. Jeg starter med en enkel modell og gjør deretter en stegvis utbedring av modellen ved å legge til flere variabler for å kunne analysere hvilken effekt de ulike faktorene har.

Variasjonen på min avhengige variabel, *institusjonell tillit*, forklares ved hjelp av sosiokulturelle, politiske og økonomiske forklaringsvariabler. Hovedhypotesene er knyttet til de to førstnevnte¹⁷. Jeg har undersøkt hvilken innvirkning etniske skillelinjer og regimetype har for utvikling av institusjonell tillit i de 10 tidligere sovjetstatene. Som alle regresjonsanalyser dreier det seg om analyser av gjennomsnitt (Ibid.), samt at dette er en kausal analyse hvor institusjonell tillit analyseres som et resultat av de sosiokulturelle og politiske faktorene, mens de tillitsvariasjonene som ikke kan forklares ved de uavhengige variablene antas å være tilfeldig fordelt.

Ved bruk av OLS-regresjon må visse forutsetninger være tilstede. Sammenhengen mellom den avhengige og de uavhengige variablene må være lineære og det skal ikke være samspill mellom x-variablene (Ringdal 2007: 380). Residualene skal være normalfordelte, ukorrelerte med hverandre og med x-variablene, samt at de har lik varians for alle uavhengige variabler (homoskedastisitet) (Ibid.). Ved en multippel regresjon som i denne analysen, bør det ikke være perfekt korrelasjon mellom de uavhengige variablene (multikolinearitet) da dette kan øke regresjonskoeffisientens standardfeil, og modellen kan bli ustabil ved at små endringer i modellen kan gi store utslag i resultatene (Ibid.: 381).

¹⁶ OLS: *Ordinary least squares*

¹⁷ Se oversikt over hypoteser i kapittel 4.6.

For å undersøke eventuelle ikke-lineære sammenhenger, tester jeg de teoretisk viktige variablene for kurvelinearitet i analysen. Dette da det er grunn til å tro at sammenhengen mellom enkelte variabler ikke er lineære, men vil flate ut eller snu ved visse forutsetninger. Ved å legge til et 2. grads ledd kan kurvelineære sammenhenger fanges opp i analysen. Når det gjelder forutsetningen om normalfordeling, er det viktig å undersøke fordelingen på den avhengige variabelen, da dens fordeling kan ha stor innvirkning på fordelingen av residualene (Ibid.: 383). Dette er også viktig for å muliggjøre statistisk generalisering. Dette gjelder i utgangspunktet kun om utvalgsstørrelsen er svært liten (Strabac 2007: 113). Brudd på denne forutsetningen vil derfor ha liten eller ingen innvirkning for tolkningen av resultatene her, da datagrunnlaget består av et stort utvalg. Jeg velger å vise til en grafisk framstilling (se figur 2 i appendix) av fordelingen til den avhengige variabelen, for å se om den er normalfordelt. Figuren viser at tyngdepunktet i fordelingen, medianen, ligger en liten anelse til venstre for midten i normalfordelingskurven. Histogrammet har en *skewness* på 0,082, og fordelingene av residualene er så vidt noe venstreskjev. Jeg vil ut i fra dette tolke fordelingen som normalfordelt.

At residualene skal være ukorrelerte med hverandre er uproblematisk da utvalgsundersøkelser som EVS benytter sannsynlighetsutvelgning og derfor sikrer at observasjonene er statistisk uavhengige. Videre vil forutsetningen om at residualene skal være statistisk uavhengige av x-variablene alltid være oppfylt i modeller basert på OLS-regresjon (Ibid.: 381). Forutsetningen om lik varians, homoskedastisitet, er også viktig for å muliggjøre statistisk generalisering. Jeg ønsker altså fravær av heteroskedastisitet – at det ikke er konstant varians på feilleddene og at modellen derfor bommer mer på enkelte predikerte verdier av Y enn andre (Eikemo og Clausen 2007: 118). Dette undersøkte jeg ved hjelp av å kjøre et scatterplot med residualene opp mot de predikerte verdiene, for å finne ut om det gjennomsnittlige standardresidualet var det samme for alle predikerte verdier av Y (se appendix, figur 3). Basert på formen på scatterplottet, ser det ikke ut til at heteroskedastisitet er et problem.

Forutsetningen om multikollinearitet, at korrelasjonen mellom to x-variabler ikke skal være perfekt, krever at korrelasjonen mellom de uavhengige variablene ikke bør være over 0,9 (Pearsons r). Normalt er denne forutsetningen lite problematisk (Ibid.). Ingen av variablene hadde høyere positiv korrelasjon enn $r=0,8$ og de fleste lå godt under dette¹⁸. Et par av variablene hadde derimot høy negativ korrelasjon, hvilket betyr at de trolig måler det stikk motsatte av hverandre. For å løse eventuelle problem knyttet til multikollinearitet og unngå

¹⁸ Se Appendix, tabell 6.

ustabile modeller, la jeg til utsatte variabler hver for seg i egne modeller, slik at jeg kunne analysere effekten av disse som separate mål. Dette forklares nærmere i avsnitt 6.2 i analysekapitlet.

Regresjonsanalysen har som formål å beskrive forholdene i utvalget, men også hva denne analysen av utvalget kan si om populasjonen (Ringdal 2007: 373). Jeg ønsker å kunne generalisere resultatene fra regresjonsanalysen fra utvalget til populasjonen i tidligere sovjetstater. Regresjonsligningen for populasjonen kan generelt uttrykkes slik:

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_{i1} + \beta_2 X_{i2} + \dots + \beta_{K-1} X_{i, K-1} + \varepsilon_i$$

Her er β_0 symbol for regresjonskonstanten, som er en predikert verdi av Y når alle x -variablene settes til 0 (Ibid.). X symboliserer de uavhengige variablene som her er nummerert fra 1 til $K - 1$, β regresjonskoeffisientene og ε residualene – den delen av variasjonen i Y (her institusjonell tillit) som ikke kan forklares av de uavhengige variablene (X).

5.2.1 Metodiske utfordringer

Da det ble problematisk å gjøre en flernivåanalyse, ble OLS-regresjon ansett som den mest hensiktsmessige analysemetoden. Jeg testet først noen modeller hvor jeg aggregerte variablene slik at jeg fikk et datasett med stater som enheter ($N=10$), og tok utgangspunkt i gjennomsnittstall for de enkelte statene. På grunn av det lave antall enheter, ble det begrenset også her hvor mange variabler som kunne legges til modellen samtidig (Eikemo og Clausen 2007:186). Jeg testet derfor effekten av ulike modeller hvor jeg inkluderte kun en variabel for hvert av målene (generalisert tillit, en etnisk, en politisk, en økonomisk). På tross av ulike variabelkombinasjoner, ble ingen av disse resultatene signifikante¹⁹. Dette er trolig på grunn av det lave antallet enheter, da det kun er nokså sterke effekter som kan forventes å nå signifikans på 0.05-nivå (Ibid.: 186-187). Ved aggregering går jeg også glipp av mye informasjon, da variansanalysen viste at størstedelen av variasjonen i institusjonell tillit forklares på individnivå.

Løsningen ble derfor å gjøre en multippel regresjonsanalyse med individer framfor stater som enheter, da det ut i fra antallet stater og data tilgjengelig ble det mest hensiktsmessige. Da jeg likevel hadde data på to nivå, og det var en betydelig forskjell på hvor mye av variasjonen på avhengig variabel som ble forklart på nivå 1 og 2 ut fra variansanalysen, valgte jeg i tillegg å bruke Huber-Whites sandwich estimator – implementert i Stata som «klyngejusterte robuste

¹⁹ Se Appendix, tabell 7.

standardfeil». Metoden går ut på å klyngejustere standardefeilene, og fungerer slik at standardfeilene estimeres større enn ellers hvis det er større korrelasjon innad i klyngene (statene) enn mellom dem (UCLA 2015)²⁰. Det er eksempelvis sannsynlig at innbyggere i samme stat vil være mer like i sine politiske verdier enn innbyggere fra ulike stater. Hvis en mulig intra-korrelasjon ikke tas i betraktning, vil standardfeilene ofte underestimeres, og gjøre signifikanstestene ugyldig (Ibid). Når estimeringen av standardfeilene tas høyde for, blir signifikansverdiene mer pålitelige enn de ville vært uten å gjøre dette. Jeg begrunner ytterligere bruken av denne metoden ved å vise til en artikkel publisert av forskere på NTNU - Aalberg, Blekesaune og Elvestad (2013), hvor de møtte på samme problem med for få nivå-2 enheter til gjennomføringen av en flernivåanalyse, og anvendte denne metoden for å justere for dette.

Videre la jeg også til en dummyvariabel for hvert land for å kontrollere for landeffekter og forskjeller innad i landene som jeg ellers ikke får sjekket for gjennom de uavhengige variablene på makronivå. Dette er særlig viktig da jeg har enheter som Russland som er et stort land og som i teorien kan romme mye større variasjon enn mindre land som Moldova, uten at dette ellers kontrolleres for.

I analysen har jeg lagt til variablene stegvis, slik at jeg får testet for hvilken effekt de ulike sosiokulturelle, politiske og økonomiske faktorene har på institusjonell tillit. Som nevnt, har jeg for de variablene som har kritiske korrelasjonsverdier, lagt til disse i egne modeller og analysert disse som separate mål. Til slutt presenterer jeg en endelig modell, samt beskriver og diskuterer resultatene av de klyngejusterte modellene.

5.3 Validitet og reliabilitet

Validitet påvirkes av systematiske målefeil, og en ønsker derfor å sikre at analysene man gjør har en lav andel av dette (Ringdal 2007: 86). Validiteten kan vurderes på ulike måter. Når det gjelder analysens statistiske validitet, skal sammenhengen mellom avhengig og de uavhengige variablene være statistisk signifikant og nokså sterk (Lund 2002: 105). Dette avgjøres av signifikansnivået og prosent forklart varians ved bruk av den multiple regresjonskoeffisienten (R^2) som sier noe om forklaringskraften til variablene. Dette er en del av den statistiske analysen, og kommenteres underveis i analyseprosessen. Jeg bruker her signifikansnivå på 0,05- og 0,01-nivå, hvilket betyr at jeg kan generalisere funnene med 95 % eller 99 % sannsynlighet.

²⁰ Standardfeilene som normalt kommer frem i en analyse går ut fra at hver observasjon er uavhengig av alle andre observasjoner i datasettet. Jo høyere intra-korrelasjon i en klynge (stat), jo mindre unik informasjon vil hver stats innbygger gi.

Når det gjelder innholdsvaliditeten, gjelder dette særlig for den avhengige variabelen hvor begrepet har flere aspekter. Jeg har derfor, med utgangspunkt i tidligere forskning, inkludert flere aspekter av begrepet institusjonell tillit gjennom et utvalg av flere indikatorer, slik at målet dekker det jeg antar er de viktigste aspektene ved institusjonell tillit. Her er både tillit til politiske institusjoner og ordensinstitusjoner inkludert i begrepet, og gir slik en god dekning av bredden i begrepet – hvilket anses som viktig for å sikre høy innholdsvaliditet (Ringdal 2007: 87). Begrepsvaliditeten er videre forsøkt sikret gjennom god operasjonalisering og teoretiske definisjoner – dette med utgangspunkt i hva forskere på feltet har benyttet og ansett som gode mål. Ikke alle variabler er direkte observerbare, slik som sosial og politisk tillit og andre verdi – og holdningsvariabler. For å være sikker på at man måler det man vil måle, krever slike variabler en særlig god operasjonalisering og teoretisk forklaring hva gjelder definisjon og innhold. Noen av disse teoretiske forklaringene er gitt i omtalen av begrepene i teorikapitlet, mens de øvrige blir gjennomgått i detalj i avsnittene om operasjonalisering (5.4-5.5). Der det har vært hensiktsmessig, er det også gjort faktoranalyser for å sikre begrepsvaliditeten.

Begrepsvaliditeten kan videre påvirkes av systematiske målefeil som kan oppstå på grunn av spørsmålsformuleringene i spørreundersøkelsen som benyttes. For den Europeiske verdiundersøkelsen jeg her har benyttet, har alle eksisterende spørsmål blitt kritisk gjennomgått av en teorigruppe, som også foreslår nye spørsmål og elementer som skal legges til spørreskjemaet (European Values Study 2014b). Denne gruppen sørger også for at alle spørsmålene blir standardisert mellom de ulike bølgene og mellom land (Ibid.). Et eget råd gjennomgår denne prosessen og godkjenner det endelige spørreskjemaet. Oversettelsesprosessen, prosedyrer for feltarbeid og databehandling blir standardisert i henhold til strenge retningslinjer av en egen metodikkgruppe (Ibid.). Det er derfor en fordel å benytte data fra anerkjente datasett, da slike strenge kvalitetskriterier med høy sannsynlighet vil sikre en lav andel systematiske målefeil og god begrepsvaliditet.

For variablene som ikke fantes i EVS, har jeg benyttet meg av anerkjente datasett og indekser som er mye brukt av forskere på feltet for å sikre god begrepsvaliditet. Dette gjelder både for den etnolingvistiske fraksjonaliseringsindeksen (ELF) (Fearon 2003), datasettet *Ethnic Power Relations (EPR)* (Wimmer, Cederman og Min 2009) og *CIA World Factbook* (Ellingsen 2000). Disse er alle anerkjente mål på henholdsvis etnisk fraksjonalisering, grad av etnisk politisk innflytelse og sammensetning av etniske grupper/etniske skillelinjer. For de politiske faktorene, har jeg benyttet Freedom House sin demokratiindeks samt Center of Systemic Peace sitt Polity IV prosjekt for innhenting av data. Disse er veldig mye brukt i forskning og anses som gode kilder for data om demokratinivå og regimetype i land. Jeg

diskuterer bakgrunnen for å bruke begge disse målene for demokratinivå i operasjonaliseringen. For data om økonomiske forhold som BNP og korrupsjon, forholdt jeg meg til data fra henholdsvis Verdensbanken og Transparency Internationals *Corruption Perceptions Index*. Begge er anerkjent som kilder og mye benyttet i forskning.

Når det gjelder den ytre validiteten og generaliserbarhet, er dette knyttet til signifikansnivå (Lund 2002: 121). Som nevnt benytter jeg her signifikansnivå på 0,05 og 0,01 – hvilket gjør at jeg kan generalisere resultatene med en sikkerhet på 95 % og 99 % sannsynlighet. Om resultatene er signifikante på disse nivåene, kan jeg generalisere disse til populasjonen i tidligere sovjetstater. Ved at analysen ikke er gjort over en tidsperiode, men hvor dataene benyttet er fra et gitt tidspunkt, vil jeg bare kunne generalisere funnene til å gjelde for det tidspunktet. På en annen side er holdninger/verdier noe som tar tid å endre, og derfor vil holde seg relativt stabile over tid. Det kan derfor antas at gyldigheten av funnene er av noe lengre varighet enn kun på det aktuelle tidspunktet jeg her har undersøkt for. Hvorvidt funnene kan generaliseres til andre sovjetstater, eller for andre tidligere kommunistiske stater, kan diskuteres. Med den like historiske og politiske bakgrunnen statene har, er det grunn til å tro at resultater og effekter av variabler som avdekkes for de 10 statene i utvalget, også vil være tilstede i de fem tidligere sovjetstatene jeg ikke analyser her, med muligheter for også å gjelde for andre tidligere kommunistiske stater. Videre er utvalgsstørrelsen stor, noe som bidrar til mer presise estimater og færre feilmarginer enn med et lite utvalg. Dette øker også potensialet for å kunne generalisere funnene.

Når det gjelder analysens reliabilitet, er dette knyttet til tilfeldige målefeil (Ringdal 2007: 86). Dette omhandler om gjentatte målinger med samme måleinstrument gir samme resultat, altså om resultatene er etterprøvbare (Ibid.). Nøyaktighet i databehandlingen vil spille inn her. I håndteringen av ulike datasett, innskriving av variabler, omkoding og plotting kan tilfeldige feil ha oppstått. Dette på tross av gjentatte forsikringer om at dataene er korrekt ført inn, riktig kodet og tolket. Reliabiliteten forsterkes gjennom å benytte data fra EVS, et strengt regulert datasett med strenge kriterier for datainnsamlingens fremgangsmåte, samt data fra andre anerkjente og mye brukte datasett og indekser, hvor denne anerkjennelsen nettopp er knyttet til forskeres konsensus om kvalitet i datainnsamlingen og databehandlingen.

For å sikre reliabiliteten i operasjonaliseringen av den avhengige variabelen, som er et sammensatt mål, har jeg målt graden av intern konsistens mellom indikatorene i skalaen for institusjonell tillit. Ved å kombinere flere ulike indikatorer kan reliabiliteten økes om sammenhengen mellom disse er sterk (Ringdal 2007: 87). Videre er den avhengige variabelen en holdningsvariabel, hvilket betyr at det kan være ulikt hva respondentene legger i begrepet

tillit da det ikke er definert. Respondentene kan derfor ha ulik forståelse for hva begrepet innebærer og ha ulike forventninger til hva som skal til for å ha tillit til en politisk institusjon. Ulike forventninger kan påvirke graden av tillit. Dette er problematisk å kontrollere for, og en bevissthet rundt denne utfordringen er derfor viktig.

Når det gjelder kontrollvariablene, er det ulike demografiske faktorer som kan ha innvirkning på institusjonell tillit. Jeg valgte derfor å kontrollere for de faktorene som er mest brukt i studier av politisk tillit; alder, kjønn og utdanning. For både den avhengige og de uavhengige variablene redegjør jeg detaljert for hvordan dataene genereres, anvendes og operasjonaliseres, slik at studien skal være etterprøvbart. Jeg anser med dette oppgavens validitet og reliabilitet som høy.

5.4 Operasjonalisering – avhengig variabel

Analysens avhengige variabel er INSTITUSJONELL TILLIT og ble begrunnet i teorikapitlets avsnitt 2.2, ved at tillit til institusjoner er noe dypere og mer fundamentalt enn tillit til politikere eller til spesifikke regjeringer (Newton 2001: 205). Tillit til myndighetene og tilliten til regimet er videre en del av den tilliten som er stabil over tid, mens tillit til politikere og dag-til-dag partipolitikk er noe som er mer flyktig og endres oftere (Easton 1976: 439-440). *Institusjoner* er dermed noe som representerer staten og ikke personer.

Variabelen er operasjonalisert ut fra spørsmål Q63, «Please look at this card and tell me, for each item listed, how much confidence you have in them, is it a great deal, quite a lot, not very much or none at all?» (European Values Study 2014a). Institusjonene det her ble tatt utgangspunkt i var:

- Tillit til Parlamentet
- Tillit til politiet
- Tillit til rettsvesenet
- Tillit til politiske partier

Variabelen var i utgangspunktet en kategorivariabel på ordinalnivå med verdier fra «1. A great deal» til «4. None at all». Variabelen ble snudd da det var mer logisk at høye verdier indikerte høy tillit. Skalaen ble omkodet slik at hver indikator fikk verdiene 0-3, og jeg fikk en tillitsskala som løper fra 0-12 (12=mye tillit, 0=ingen). Resten av verdiene ble satt til system missing. For en oversikt over gjennomsnittlig tillitsnivå for analyseenheter, se kapittel 3 – figur 2.

Selv om *begrepet* politisk tillit ikke er et endimensjonalt begrep, understreker Zmerli og Hooghe (2011: 4) betydningen av at *politisk tillits-skalaen* i de fleste survey-undersøkelser er

sterkt endimensjonal. Hvis respondentene har et godt inntrykk av og stor grad av tillit til politiske partier, vil de mest sannsynlig også være positive til politiet, Parlamentet, rettsvesenet og andre politiske institusjoner (Ibid.). Dette betyr at vurderingen gjort på politisk tillit-skalaen ikke nødvendigvis er basert på den faktiske ytelsen til enkeltinstitusjoner, men heller reflekterer en slags generell vurdering av den rådende politiske kulturen i et land (Ibid.). Denne kulturen deles av alle institusjoner, og utgjør en egenskap som er knyttet til det politiske systemet som helhet. Det er derfor viktig å være bevisst sammensetningen av indikatorene i skalaen, samt undersøke skalaens reliabilitet. Samtidig er det grunn til å tro at denne vurderingen kan avhenge av hvilke land man studerer. Det kan tenkes å være store forskjeller mellom de ulike enkeltinstitusjonene, slik at om man baserer seg på et snitt så kan dette være misvisende. Jeg undersøkte derfor hvorvidt det var store avvik mellom de ulike institusjonene, om det var spesielt mye/lite tillit til noen av de, men det var ingen store utslag²¹.

Det ble derfor aktuelt å gjøre en prinsippal komponent analyse for å se om de samme underliggende faktorene lå til grunn for de ulike indikatorene og korrelasjonen mellom dem (Ibid.: 324). Dette ble bekreftet ved at faktorene forklarte en tilfredsstillende prosent av variansen i variablene som ble faktoranalyser, og at faktorladningene viste korrelasjoner mellom faktorene og variablene over minstekravet (Ringdal 2007: 327)²².

Videre foretok jeg en korrelasjon- og reliabilitetsanalyse for å se om indikatorene kunne settes sammen til en skala for institusjonell tillit. I en slik skala vil de overnevnte variablene utgjøre effektindikatorer som sammen fanger inn flere sider ved begrepet politisk tillit, en hver enkelt indikator ville gjort alene (Ringdal 2007: 319). Korrelasjonsanalysen viste en sammenheng på over middels styrke, men ikke for sterk slik at noen av indikatorene var overflødig, og tilfredsstillende derfor kravet for ideell korrelasjon (Ibid.: 333). Reliabilitetsanalysen viste gyldige verdier på intern konsistens målt med Cronbachs alpha, både for indikatorenes korrelasjoner med skalaen og for hele skalaens reliabilitet²³. Forutsetningene for å sette sammen indikatorene til en skala for institusjonell tillit var dermed tilstede.

5.5 Operasjonalisering – uavhengige variabler

De uavhengige variablene med størst teoretisk relevans er de knyttet til etniske skillelinjer og regimetype. Av kausalmodellen (kap. 4.6) deler jeg disse inn i sosiokulturelle faktorer og politiske faktorer.

²¹ Se Appendix, tabell 1 for oversikt over tillitsnivå for hver indikator.

²² Se Appendix, tabell 2 for resultatene av faktoranalysen.

²³ Se Appendix, tabell 3 og 4 for resultatene av korrelasjons- og reliabilitetsanalysen.

5.5.1 Sosiokulturelle faktorer

For variablene på makronivå, ble ulike datasett og indekser tatt i bruk. Som diskutert i teoridelen (kap. 4.3), ble mål på både fraksjonalisering, polarisering og inkludering/ekskludering av makt benyttet som mål på etniske skillelinjer.. Dette begrunnet med hensyn til uenighetene på feltet om hvilke mål på etnisitet som er mest velegnet, og at analyser gjort om dette temaet har vist ulike resultat ut fra hvilken definisjon som er valgt (Alesina, Devleeschauwer, Easterly, Kurlat og Wacziarg 2003: 156). Eksempelvis kan språklig og religiøs tilhørighet være den samme mellom grupper med ulik etnisk bakgrunn (Ibid.). Jeg støtter meg også til Fearons (2003: 214-215) nevnte argument om at det er en viss grunn til å tro at oppfatninger av hva som utgjør de etniske gruppene i et land, kan være forårsaket av det den avhengige variabelen er ment å forutsi; her at institusjonell tillit antas å være større i noen grupper enn andre. Jeg valgte derfor ulike mål på etniske skillelinjer, hvor etniske grupper er definert på ulike måter.

For dataene på makronivå, ble det tatt utgangspunkt i data fra 2007. Ettersom data om holdninger til politiske institusjoner er hentet fra EVS 2008, var det hensiktsmessig å se på data fra året før. Dette da dette er en holdningsvariabel, og det forventes at endring av holdninger tar tid. Ved å se på data fra året før for de variablene som jeg antok ville påvirke den institusjonelle tilliten, var jeg sikker på at jeg målte det jeg ønsket å måle. Dette blir dermed av validitetshensyn. Dette også av hensyn til kausalretningen, med tanke på at det er institusjonell tillit som er den avhengige variabelen. På en annen side er det ikke grunn til å tro at dette har veldig stor betydning her, da kausalretningen for påvirkning på den institusjonelle tilliten kan sies å være nokså gitt – de sosiokulturelle og politiske faktorene antas å påvirke politisk tillit, slik oppgavens problemstilling antyder. Videre filtrerte jeg derfor ut all annen data enn for det året jeg ønsket i de aktuelle datasettene.

Generalisert tillit ble målt som TILLIT TIL ANDRE LANDSMENN. I teoridelen (kap. 4.2) viste jeg til tidligere forskning og teorier som peker på hvordan sosial tillit påvirker politisk tillit, og slik blir en relevant variabel å undersøke her. Data ble generert med utgangspunkt i spørsmål Q7 fra European Values Study; «Generally speaking, would you say that most people can be trusted or that you can't be too careful in dealing with people?». Variabelen er i utgangspunktet en kategorivariabel på nominalnivå, hvor verdi 1 – «most people can be trusted» og verdi 2 – «cant't be too careful», er de mest relevante. Denne ble kodet om til en dikotom variabel hvor høy tillit=1, lav tillit=0. Øvrige kategorier som *vet ikke*, *spørsmålet ble ikke stilt*, *mangler* og *ikke aktuelt* ble fjernet i omkodningen for kun å ha gyldige og hensiktsmessige svar i analysen. Denne variabelen er den eneste av de sosiokulturelle som er på mikronivå. Det var

i utgangspunktet ønskelig å inkludere flere variabler på mikronivå knyttet til etnisitet, for å kunne undersøke hvorvidt variabler på makro eller mikronivå kunne forklare størstedelen av variasjonen i institusjonell tillit. Dette ble tiltenkt som del av et flernivådesign. Dessverre var ikke slike data tilgjengelige for mine analyseenheter.

For å måle grad av ETNISK FRAKSJONALISERING, benyttet jeg den etnolingvistiske fraksjonaliseringsindeksen (ELF). De fleste empiriske studier som omhandler effekter av etniske skillelinjer har benyttet seg av denne. Her er det språk som i første rekke er brukt til å definere grupper. Fearon (2003) utarbeidet i sin studie en liste over 822 etniske grupper i 160 land som utgjorde minst 1 % av befolkningen. Denne sammenlignet han med ELF-indeksen, og argumenterte for at språk er en viktig markør for etniske skillelinjer i tidligere sovjetstater, begrunnet med den relativt sterke korrelasjonen (0.75) mellom ELF-indeksen og sin egen etniske fraksjonaliseringsindeks (Ibid.: 210). På tross av ulike definisjoner av hvordan en etnisk gruppe defineres, var også korrelasjonen høy (0.75) mellom ELF-indeksen og Alesina, Devleeschauwer, Easterly, Kurlat og Wacziarg's (2003) etniske og språklige fraksjonaliseringsindeks (Ibid.: 214). Fraksjonalisering ser dermed ut til å være et robust mål på ulike etniske grupper, og overnevnte studier bekrefter ELF-indeksens relevans i den sammenheng.

Rådata for denne indeksen ble utviklet av sovjetiske etnografer tidlig på 60-tallet og publisert som *Atlas Narodov Mira* (Fearon 2003: 196). Her måles sannsynligheten for at to tilfeldig utvalgte individer i et land tilhører ulik etnisk gruppe. Indeksen går fra 0-1, hvor 1 indikerer høy grad av fraksjonalisering. Dataene er i hovedsak fra 2007, men hvor siste tilgjengelige år ble benyttet for to av landene som manglet data for 2007; Latvia (2006) og Moldova (2003) (Ellingsen 2000²⁴). Da graden av fraksjonalisering i Latvia har holdt seg relativt stabil siden 2000 og det samme for Moldova fra starten av 90-tallet, var det ikke grunn til å tro at dette ville skape måleproblemer.

Som mål på ETNISK POLARISERING, hadde jeg opprinnelig tenkt å benytte Montalvo og Reynal-Querols (2005) polariseringsindeks. Da denne manglet data for de fleste av analyseenhetene, måtte denne forkastes. Jeg konstruerte derfor en egen polariseringsindeks, ved hjelp av variabler fra *CIA World Factbook* (Ellingsen 2000²⁵). Jeg brukte differansen mellom variabelen for største etniske gruppe – *ethnlrgsize*, og nest største etniske gruppe – *ethnminsize*, til å lage en ny indeks som kunne tilsvare en polariseringsindeks.

²⁴ Dataene brukt i artikkelen fra 2000 har siden blitt oppdatert til 2012.

²⁵ Data senere oppdatert av Ellingsen i 2012.

Tabell 5. Polariseringsindeks (2007)

Stat	Største	Nest største	Differanse
<i>Minst til mest polarisert</i>	gruppe (%)	gruppe (%)	(%)
Armenia	98	1	97
Aserbajjan	91	2	89
Georgia	84	7	77
Litauen	83	7	76
Russland	80	4	76
Hviterussland	81	11	70
Ukraina	78	17	61
Moldova	65	14	51
Estland	68	26	42
Latvia	58	30	28

Differansen vises i tredje kolonne og oppgis som prosent av total populasjon. Dette viser tendensene i forhold til polarisering av etniske grupper for landene. Desto nærmere 100 % på indeksen, jo mindre polarisert er etniske grupper i landet. Dataene var også her fra 2007, med unntak av for Latvia (2006) og Moldova (2003) hvor siste tilgjengelige år ble brukt.

For å måle grad av ETNISK POLITISK INNFLYTELSE, benyttet jeg datasettet *Ethnic Power Relations* (Wimmer, Cederman og Min 2009). Datasettet om etniske maktrelasjoner dekker alle politisk relevante etniske grupper og deres tilgang til statsmakt i hvert land fra 1946 til 2010 (Ibid.). Jeg tok her utgangspunkt i to variabler som begge er mål på ekskludering av etniske grupper fra politisk makt, men som måler dette på to ulike men relevante måter. Jeg inkluderte derfor begge for å se om de hadde ulik innvirkning. Den ene variabelen måler størrelse på ekskludert populasjon fra makten relativt til total populasjon – *exclpop*, med verdi oppgitt i prosent av total populasjon. Den andre variabelen er et mål på antall ekskluderte grupper sammenlignet med antall etnisk relevante grupper – *exclgrps*, med verdi oppgitt som tall på antall grupper. For å lette tolkningen av dataene for sistnevnte variabel, regnet jeg om dette til prosentandel ekskluderte grupper av totalt antall grupper.

5.5.2 Politiske faktorer

DEMOKRATINIVÅ ble målt ved bruk av to ulike mål; Freedom House sin demokratiindeks og Center of Systemic Peace sitt Polity IV prosjekt. Årsaken til at jeg valgte å bruke begge målene, er at de begge har styrker og svakheter som gjør at resultatene kan variere ut i fra hvilken av indeksene man benytter. Polity IV er basert på en relativt snever definisjon av demokrati, hvor kun institusjonene er i fokus. Den mest brukte indeksen er «Polity score», som kombinerer scoren på demokrati- og autokrati indeksene til én regimeindikator (Center for

Systemic Peace 2014b). Slike minimalistiske definisjoner er kritisert når det gjelder demokratiindekser (Munck og Verkuilen 2002: 12, 14). Freedom House sin indeks omfatter en mye bredere definisjon av demokrati, hvor både politiske rettigheter og sivile rettigheter vurderes (Freedom House 2015a). Her inngår grunnleggende sosiale og økonomiske friheter. Indeksen er kritisert for å overse forholdet mellom de ulike komponentene og hvilken innvirkning de har på hverandre (Ryan 1994: 10). En annen faktor er at selv om demokratiindeksene til Freedom House er anerkjent og mye brukt i forskning, og organisasjonen anses som uavhengig, er den en amerikansk organisasjon. Rapporten «Frihet i verden» har blitt publisert årlig siden 1972 (Freedom House 2015a), og med tanke på den historiske rivaliseringen mellom USA og Sovjetunionen, kan det tenkes at dette kan ha innvirkning på dataene om tidligere sovjetstater. Jeg valgte på bakgrunn av disse faktorene å benytte begge indeksene.

For Polity IV tok jeg utgangspunkt i datasettet *Polity IV Annual Time-Series, 1800-2013*, her også data fra 2008. Regimeindikatoren er en 21-punkts skala fra -10 til 10, hvor regimene kan inndeles i tre kategorier; autoritære regimer (-10 til -6), overgangsregimer (-5 til +5) og demokratier (6-10) (Center for Systemic Peace 2014b). Denne indeksen ble beholdt slik den var.

For Freedom House sin demokratiindeks, tok jeg utgangspunkt i dataene fra rapporten *Freedom of the World 2008*. Den demokratiske kvaliteten omhandler både politiske rettigheter som frie og rettferdige valg og rett til å etablere opposisjonspartier, og sivile rettigheter som pressefrihet og organisasjonsfrihet (Freedom House 2015a). Gjennomsnittet av et lands eller et territoriums politiske og sivile rettigheter kalles «Freedom rating», og det er dette tallet som bestemmer landets frihetsstatus og demokratikvalitet. Inndelingen er som følger: 1,0 til 2,5 (*fritt*), 3,0 til 5,0 (*delvis fritt*), 5,5 til 7,0 (*ikke fritt*) (Freedom House 2015b). Variabelen ble reversert for lettere å tolke resultatene, slik at verdi 7 indikerte liberalt demokrati (*fritt*), og 1 autoritært regime (*ikke fritt*)²⁶.

5.5.3 Andre relevante forhold

For å måle myndighetenes ØKONOMISKE YTELSE benyttet jeg et mål basert på BNP per innbygger. Dataene er fra 2008, hentet fra Verdensbanken (2015). BNP måler gjennomsnittlig verdiskapning per innbygger, og er et mye brukt mål på velstand i et land. Verdi er her oppgitt

²⁶ Se den empiriske oversikten i kapittel 6.1, figur 13 og tabell 9, for oversikt over demokratinivå for de to indeksene (Freedom House og Polity IV) og hvordan de rangerer de 10 statenes demokratinivå. Merk at vurderingen av demokratinivå er ulik for tre av statene.

i 1000 amerikanske dollar.

Å måle KORRUPSJON er ofte et omdiskutert konsept, da det av naturlige årsaker ikke finnes objektive mål på dette. Den mest brukte indikatoren på korrupsjon er Transparency Internationals *Corruption Perceptions Index (CPI)* (Transparency International 2015). Indeksen måler de oppfattede nivåene av korrupsjon i offentlig sektor i et land, og er en sammensatt indeks som baserer seg på ekspert- og forskningsundersøkelser (Ibid.). Oppfatninger av korrupsjon av de som er i posisjon til å vurdere dette i offentlig sektor, er den mest pålitelige metoden for å sammenligne det relative korrupsjonsnivået i ulike land (Ibid.). Data ble hentet fra CPI-indeksen fra 2008, hvor scoren varierer fra 1 (veldig korrupt) til 10 (ikke korrupt). Jeg reverserte indeksen, slik at høye verdier indikerer høy grad av korrupsjon. Dette for å lette tolkningen av resultatene.

5.5.4 Kontrollvariabler

Foruten de overnevnte teoretisk viktige variablene, kontrollerte jeg også for tre demografiske variabler som ofte benyttes som kontrollvariabler i studier av politisk tillit (Schyns og Koop 2010; Dehley og Newton 2003; Listhaug, Aardal og Ellis 2009; Rose og Mishler 2011).

ALDER måler respondentens alder på intervjudtidspunktet, og er en kontinuerlig variabel på forholdstallsnivå. Denne ble beholdt uforandret. Det forventes at eldre vil ha mindre institusjonell tillit enn de yngre i tidligere sovjetstater, da mange av de eldre trolig har negative erfaringer med autoritære regimer. Dette i tråd med Dehley og Newtons (2003: 95) syn på tillit som noe som formes tillit i tidlig barndom og vedvarer senere i livet, men kan endres i møte med negative erfaringer og opplevelser. Flere har også funnet at eldre er den mest politisk kyniske aldersgruppen og de med laveste nivåer av politisk tillit (Mildbrath 1965; Agger, Goldstein og Pearl 1961).

KJØNN er en kategorivariabel på nominalnivå og gjensidig utelukkende. Opprinnelig er variabelen kodet mann=1, kvinne=2. Denne ble kodet om til en dikotom variabel hvor mann=1, kvinne=0. I tråd med Lühistes (2006: 493) funn for de tidligere sovjetstatene Estland, Latvia og Litauen, forventes det at kvinner har høyere institusjonell tillit enn menn.

UTDANNING er en kategorivariabel på ordinalnivå, med utgangspunkt i spørsmål om sitt utdanningsnivå hvor respondenten kan velge mellom kategoriene *lavere*, *middels* og *øvre* nivå. Variabelen ble dummykodet med *øvre nivå* som referansekategori. Det forventes i likhet med Rose og Mishler (2011) og Catterberg og Morenos (2005) funn for tidligere sovjetstater, at høyere utdannede har mindre institusjonell tillit enn lavere utdannede. Dette begrunnes med

at økt kunnskap gjør folk mer kritiske til myndighetene og de politiske institusjonenes ytelse (Lühiste 2006: 493).

Tabell 6. Deskriptiv statistikk for avhengig og uavhengige variabler (nettutvalg)

Variabel	N	Min	Maks	Gj.snitt	Std. feil	Verdi=1	Verdi=0
Institusjonell tillit	13001	0	12	4.94	2.74		
Generalisert tillit (høy=1, lav=0)	14502	0	1		0.45	29.0	71.0
Etnisk fraksjonalisering	15091	0.04	0.52	0.32	0.14		
Etnisk polarisering	15091	0.28	0.97	0.67	0.20		
Ekskl. populasjon	15091	0.02	0.35	0.16	0.12		
Ekskl. grupper (av tot. ant. grupper)	15091	0.33	0.86	0.67	0.14		
Freedom House indeks	15091	1,5	7	4.45	1.89		
Polity IV indeks	15091	-7	10	4.42	5.96		
BNP per innbygger	15091	1.70	17.79	8.41	5.65		
Korrupsjonsindeks	15091	1.9	6.6	3.44	1.47		
Kontrollvariabler							
Alder	15051	17	98	44.93	17.76		
Utdanningsnivå							
- Lavt	15040	0	1	0.18	0.38	17.5	82.5
- Middels	15040	0	1	0.50	0.50	49.8	50.2
- Høyt (ref. kategori)	15040	0	1	0.33	0.47	32.7	67.3
Kjønn (m=1, k=0)	15091	0	1		0.49	40.6	59.4
Valid (N)	12541						

Tabell 6 viser beskrivende statistikk for alle variabler i analysen. I første kolonne finnes oversikt over antall respondenter som har svart for hver variabel, deretter minimum-, maksimum- og gjennomsnittsverdi for variablene, og videre variablenes standardavvik. I de siste to kolonnene finnes verdiene for de variablene som er dummykodet.

5.5.5 Frafall

Tabellen over viser nettutvalget for alle variabler, og her kommer det frem at det er noen variabler som har hatt større frafall enn andre fra bruttoutvalget. Det er viktig å reflektere over årsakene til frafall, da frafallet kan gi problemer for den videre analysen om det er systematiske

likheter mellom de respondentene som ikke har svart (Ringdal 2007: 198).

Hovedsakelig skyldes nok frafallet at de respondentene som ikke ønsket å svare, de som svarte *vet ikke* eller *spørsmålet ble ikke stilt* på variablene, ble satt til «system missing» og utelatt fra utvalget. En mulighet hadde vært å gi alle som svarte *vet ikke* en egen verdi i analysen. Jeg valgte likevel å sette disse som «system missing». Dette begrunner jeg med at frafallet på 2550 respondenter fortsatt gir en tilfredsstillende svarprosent på over 83 %. Utvalget er derfor såpass stort (12541 respondenter) slik at frafallet ikke vil få særlig stor innvirkning på resultatene og jeg ikke anser dette som et problem for analysen.

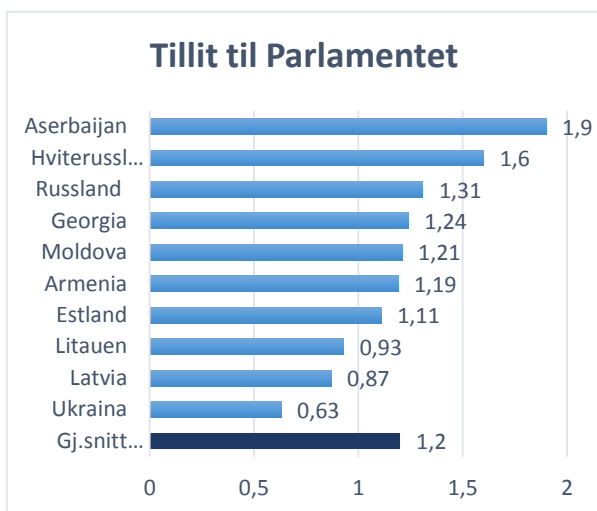
Av tabellen ser jeg også at den avhengige variabelen samt generalisert tillit, har færre respondenter (under 15000) enn de øvrige variablene. Av de 15091 respondentene som har blitt spurt om institusjonell tillit, har kun 13001 svart. For generalisert tillit er frafallet noe mindre, med 14502 respondenter av de totalt 15091 spurte. En årsak til større frafall på disse variablene, kan henge sammen med at disse er holdningsvariabler og av noen dermed ansett som sensitiv informasjon å oppgi. En annen forklaring kan ligge i omkodingen, da de som svarte *vet ikke* ble utelatt. Sistnevnte er den største frafallsårsaken for begge disse variablene. Det er også grunn til å tro at flere synes det er vanskeligere å ha en bestemt mening om verdier og holdninger til noe, enn å oppgi mer faktabaserte svar som utdanningsnivå. Frafallet utgjør likevel en såpass lav prosentandel på disse variablene (13,85 %), at jeg ikke anser dette som problematisk.

6 Analyse

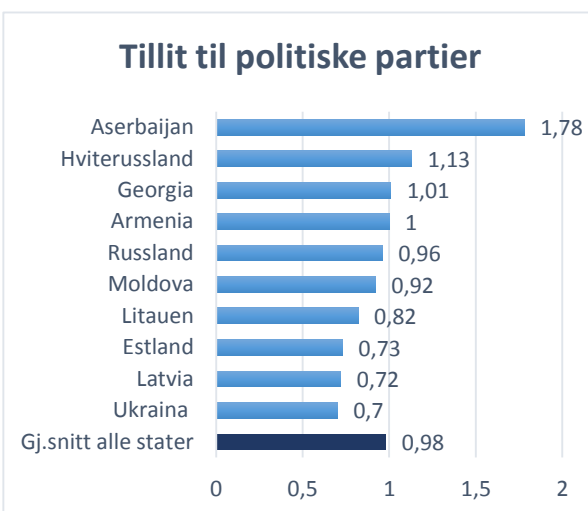
I dette kapitlet tar jeg for meg analysen, hvor jeg i første del gir en empirisk oversikt over den avhengige variabelen og de uavhengige forklaringsvariablene. Videre presenterer og fortolker jeg resultatene av den multiple regresjonsanalysen. Hypotesene vil her testes fortløpende. Deretter redegjør jeg for, samt diskuterer resultatene av de klyngejusterte modellene. Til slutt presenterer jeg en oversikt over de testede hypotesene og oppsummerer i korte trekk resultatene av analysen.

6.1 Empirisk oversikt

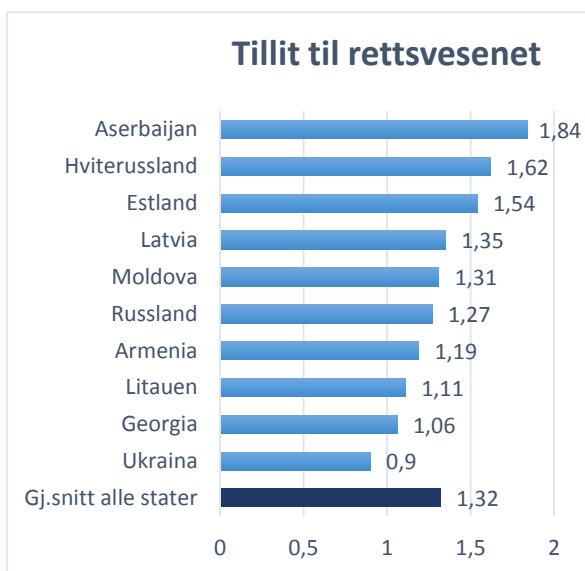
Før resultatene av analysen presenteres, vil jeg gi en empirisk oversikt over den avhengige variabelen *institusjonell tillit*, samt de uavhengige forklaringsvariablene. I figur 4-7 viser jeg de tidligere sovjetstatenes gjennomsnittlige tillitsscore på de fire indikatorene for institusjonell tillit, og i figur 8 statenes gjennomsnittlige score når disse indikatorene slås sammen til en skala for institusjonell tillit.

Figur 5. Gjennomsnittlig tillit til Parlamentet

Figur 6. Gjennomsnittlig tillit til politiske partier

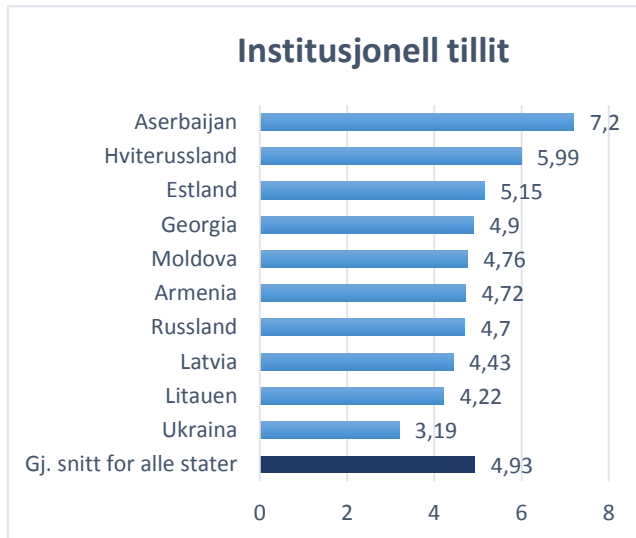
Figur 7. Gjennomsnittlig tillit til rettsvesenet

Figur 8. Gjennomsnittlig tillit til politiet

Figur 5 viser at tilliten til Parlamentet er klart størst blant innbyggerne i Aserbajian, etterfulgt av Hviterussland. Tilliten til Parlamentet er lavest i Ukraina. Gjennomsnittsverdien for tillit til Parlamentet for alle stater ligger på 1,2 på skala fra 0-3. Figur 6 viser at tilliten til politiske partier, i likhet med tilliten til Parlamentet, er klart størst for Aserbajian. Også her scorer Ukraina lavest, med Latvia og Estland på omtrentlig samme nivå. Den gjennomsnittlige tilliten til politiske partier for alle statene, ligger på 0,98 på en skala fra 0-3, med andre ord litt lavere score enn for landenes gjennomsnittlige tillit til Parlamentet. Figur 7 viser at Aserbajian er også den staten med høyest tillit til rettsvesenet, også her etterfulgt av Hviterussland. Ukraina scorer også her lavest. Den gjennomsnittlige tilliten for alle statene samlet, ligger på 1,32 på en skala fra 1-3. Figur 8 viser at innbyggerne i Estland har mest tillit til politiet, etterfulgt av innbyggerne

i Aserbajjan, Georgia og Hviterussland som scorer relativt likt. Ukraina scorer langt under gjennomsnittet også her. Innbyggerne i Russland viser at de har minst tillit til politiet av de fire tillits-indikatorene, med nest lavest score her. Gjennomsnittsverdien for tillit til politiet for alle stater ligger på 1,44 på skala fra 0-3.

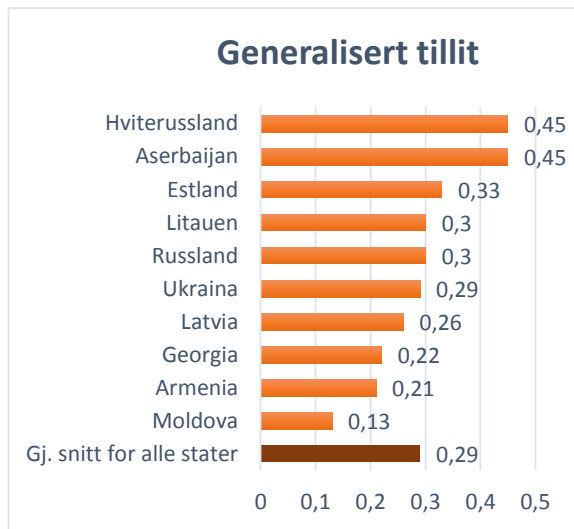
Figur 9. Institusjonell tillit, gjennomsnittsverdier

Når de fire indikatorene slås sammen til en skala for institusjonell tillit, får Aserbajjan høyest tillitsscore med 7,2 på en skala fra 0-12. Hviterussland ligger også høyt. Ukraina skiller seg ut med klart lavest score, godt under det samlede gjennomsnittet for statene på 4,93.

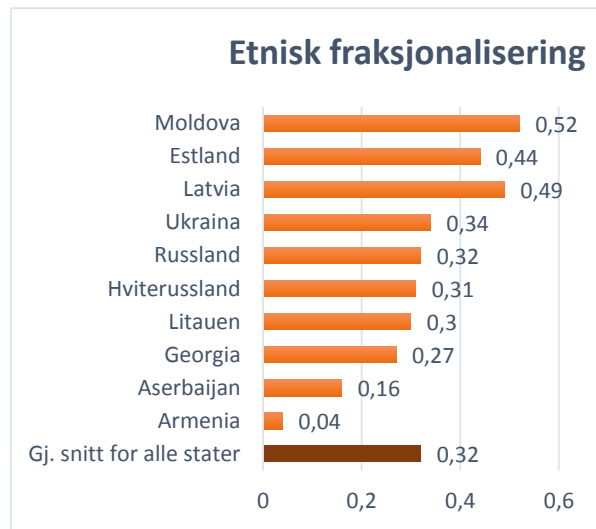
Oppsummert viser den empiriske oversikten at blant innbyggerne i de 10 post-sovjetiske statene, er den gjennomsnittlige tilliten klart minst til politiske partier. Videre er den tilliten til politiet noe større enn for rettsvesenet og Parlamentet. Gjennomsnittsverdien for institusjonell tillit for alle statene er 4.93 på en skala fra 0-12. Dette indikerer lave tillitsnivåer. Aserbajjan har klart høyest score på tre av fire tillits-indikatorer, og da også på skalaen for institusjonell tillit. Også Hviterussland og Estland har høyere institusjonell tillit enn gjennomsnittet. Ukraina har lavest tillit, med en score godt under gjennomsnittet for alle institusjonene, hvor innbyggerne uttrykker minst tillit til Parlamentet.

Figur 10-14 viser statenes gjennomsnittsverdier på de uavhengige variablene knyttet til de sosiokulturelle faktorene. Disse faktorene er ulike mål knyttet til etnisitet, og jeg tar i denne

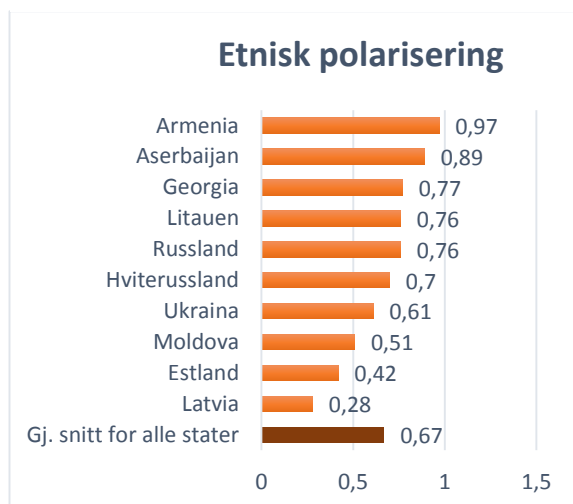
oppgaven for meg grad av generalisert tillit, etnisk fraksjonalisering, etnisk polarisering og to mål på grad av ekskludering fra politisk makt.

Figur 10. Generalisert tillit

Figur 11. Etnisk fraksjonalisering

Figur 12. Etnisk polarisering

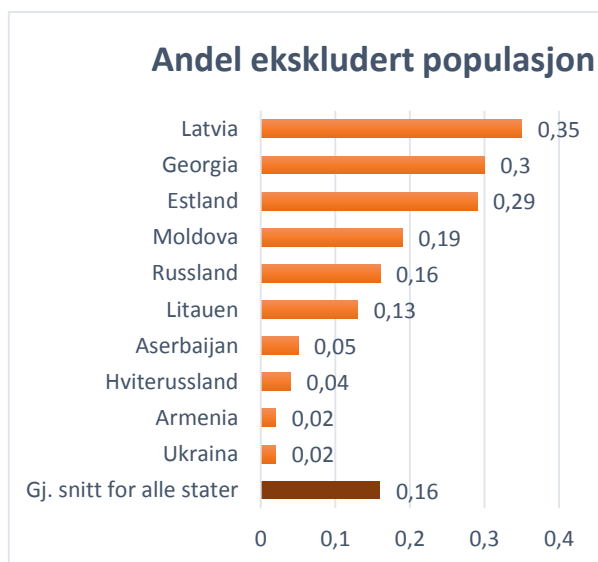
Generalisert tillit er en dikotom variabel med lav tillit som referansekategori, og måles fra 0 (ingen tillit) til 1 (høy tillit). Figur 10 viser at den generaliserte tilliten er høyest i Hviterusland og Aserbajjan (0.45), mens Moldova scorer svært lavt (0.13). Samlet sett er den gjennomsnittlige tilliten i disse statene på et relativt lavt nivå, med 0.29. Ettersom Hviterusland og Aserbajjan var de landene med høyest score på institusjonell tillit, og her scorer høyt på generalisert tillit, vil jeg anta at resultatene av analysen vil støtte det teoretiske fundamentet, ved at generalisert tillit er positivt assosiert med utvikling av institusjonell tillit.

Grad av etnisk fraksjonalisering måles på en skala fra 0 (homogen) til 1 (heterogen). Figur 11 viser at Armenia er den minst etnisk fraksjonaliserte staten med kun 0.04 på skalaen,

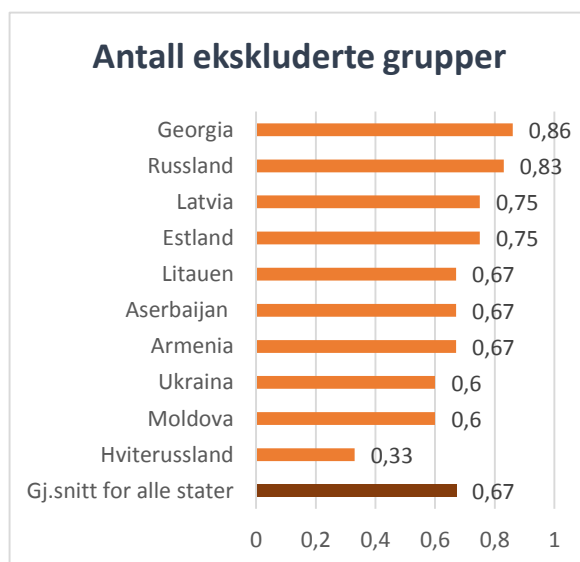
mens Moldova er mest fraksjonalisert med 0.52. Grad av fraksjonalisering er gjennomsnittlig på et relativt lavt nivå med 0.32 på skalaen. I forhold til resultatene av den kommende analysen er det noe vanskeligere å forutse tendensene her. Armenia som er minst fraksjonalisert, er ikke det landet med høyest institusjonell tillit, sett av figur 9. For Aserbajjan stemmer det relativt godt med antakelsene om at lav grad av fraksjonalisering gir høy grad av tillit. Moldova derimot, som er mest fraksjonalisert, er ikke blant de statene med lavest tillit. Mønsteret er med andre ord ikke like tydelig her som for generalisert tillit.

Etnisk polarisering måles på en skala fra 0 (polarisert) til 1 (ingen polarisering). Figur 12 viser at Armenia, som var den minst fraksjonaliserte staten, også er den minst polariserte, med Aserbajjan like bak. Latvia er den mest polariserte staten, med 0,28 på skalaen. Gjennomsnittlig grad av polarisering viser seg totalt sett å være relativt lav, med 0,67 på skalaen. Her er heller ikke tendensen tydelig i forhold til sammenhengen mellom polarisering og institusjonell tillitsnivå, og det er vanskelig å spekulere i hvilke resultater dette vil gi i analysen.

For å måle grad av ekskludering fra politisk makt, benyttet jeg som nevnt to ulike variabler for dette. *Størrelse på ekskludert populasjon* fra makten relativt til landets totale populasjon oppgis i prosent av total populasjon. *Antall ekskluderte grupper* fra makten sammenlignet med antall etnisk relevante grupper, oppgis i prosent av total antall etniske grupper i landet.

Figur 13. Andel ekskludert populasjon

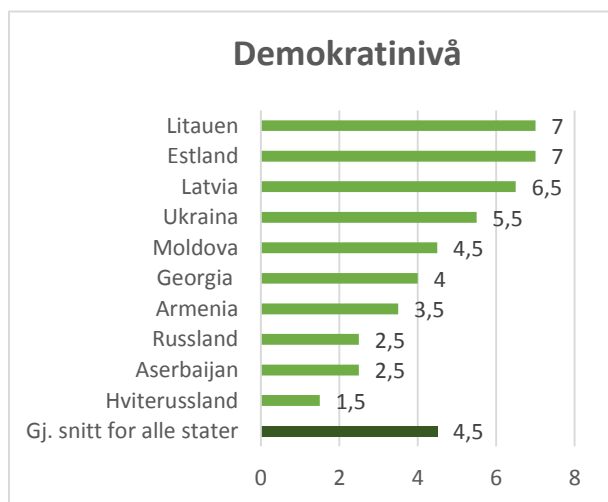

Figur 14. Antall ekskluderte grupper

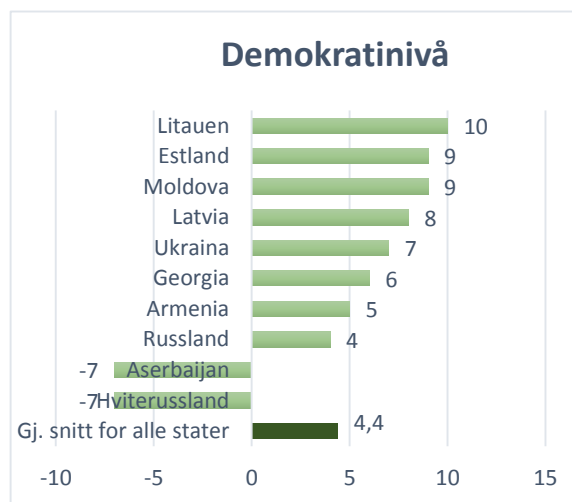
Figur 13 viser at det er størst andel ekskludert populasjon fra makten i Latvia med 35 %, og minst i Ukraina og Armenia med kun 2 %. Snittet viser at en relativt liten andel av populasjonen i statene er ekskludert (16 %).

Figur 14 viser at Georgia har klart flest ekskluderte grupper fra makten sammenlignet med antall etnisk relevante grupper (86 %), med Russland like bak (83 %). Færrest ekskluderte grupper er det i Hviterussland med 33 %, langt under snittet for alle statene samlet sett på 67 %. Dette snittet viser at en relativt stor andel etnisk relevante grupper er ekskludert fra makten i de 10 post-sovjetiske statene. Heller ikke her gir dette en pekepinn på hvordan grad av eksklusjon vil påvirke institusjonell tillit, da det ikke er en konsistent sammenheng mellom grad av eksklusjon og nivåer av institusjonell tillit. Basert på det teoretiske grunnlaget, vil jeg likevel anta at økt grad av eksklusjon vil være negativt for utviklingen av institusjonell tillit.

Figur 15 og 16 viser statenes gjennomsnittsverdier på de uavhengige variablene knyttet til de politiske faktorene, som her er to ulike mål på demokratinivå (Freedom House og Polity IV).

Figur 15. Demokratinivå (Freedom House)

Figur 16. Demokratinivå (Polity IV)

Freedom Houses indeks er reversert, og går fra 1 (ikke fritt) til 7 (fritt). *Polity IV*-indeksen går fra -10 (autoritært regime) til 10 (demokrati). Figur 15 viser at Litauen og Estland er de mest demokratiske statene, med høyest frihetsscore (7.0) på Freedom House sin indeks. Hviterussland (1.5), Aserbajjan (2.5) og Russland (2.5) viser seg som ikke frie stater, med lavest score på indeksen. Gjennomsnittet for tidligere sovjetstater ligger på verdien for delvis fritt/overgangsregime (4.5).

For Polity IV viser figur 16 at Litauen (10), Estland (9) og Moldova (9) er de mest demokratiske statene, med Aserbajjan og Hviterussland som de mest autoritære regimene også

her (-7). Snittet ligger også her på verdien for overgangsregime (4.4). En sammenligning av disse figurene og figuren for institusjonell tillit, gir noen interessante tendenser. Der hvor jeg ville antatt at de mest demokratiske statene også er de med høyest institusjonell tillit, er Aserbajjan og Hviterussland eksempler på det motsatte. Det kan se ut som at en økning i demokratinivå ikke vil sammenfalle med en økning i tillitsnivå ut fra disse empiriske dataene, da de mest autoritære regimene er de med høyest tillitsscore. Litauen har høyest demokratinivå, men har en av de laveste scorene på institusjonell tillit i forhold til de andre statene.

6.1.1 To ulike mål på demokratinivå

Som diskutert i kapittel 5.5.2 om operasjonalisering av demokratinivå-variabelen, benyttet jeg både Freedom House sin demokratiindeks og Center of Systemic Peace sitt Polity IV prosjekt, da de begge har nevnte styrker og svakheter som gjør at resultatene kan variere ut i fra hvilken av indeksene man benytter. Tabellen under viser hvilken score de ulike statene for på de to ulike indeksene.

Tabell 7. Demokratinivå (2008); Freedom House og Polity IV. Regimetype i parentes.

Stat	Freedom House*	Polity IV**	Merknad
Estland	7,0 (D)	9 (D)	
Latvia	6,5 (D)	8 (D)	
Litauen	7,0 (D)	10 (D)	
Ukraina	5,5 (D)	7 (D)	
Russland	2,5 (A)	4 (S)	Ulik vurdering
Hviterussland	1,5 (A)	-7 (A)	
Moldova	4,5 (S)	9 (D)	Ulik vurdering
Aserbajjan	2,5 (A)	-7 (A)	
Armenia	3,5 (S)	5 (S)	
Georgia	4,0 (S)	6 (D)	Ulik vurdering

*1-7, 7 = demokrati

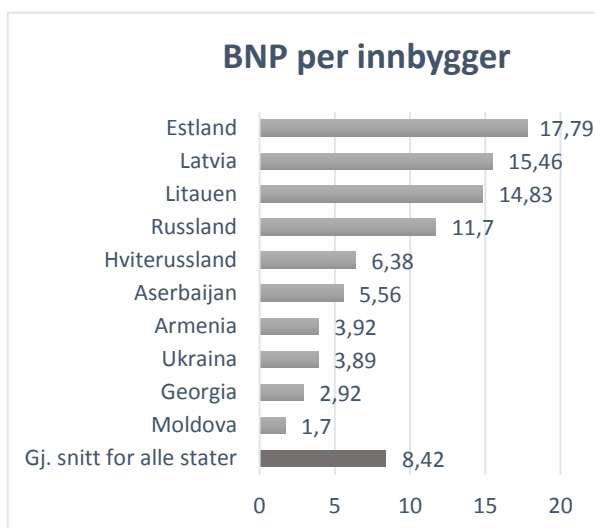
**-10-10, 10 = demokrati

Regimetype: D = demokrati, S = semidemokrati/overgangsregime, A = Autoritært regime

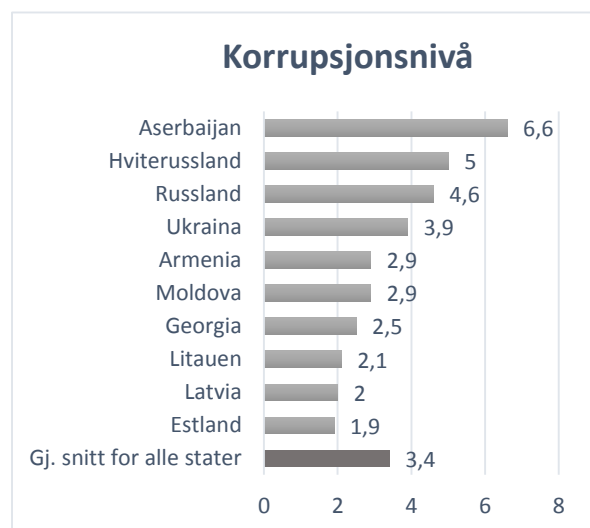
Tabellen viser at indeksene stort sett gir statene samme regimestatus, være seg demokratisk, semidemokratisk eller autoritært regime (forkortelser i parentes). Det er likevel noen uenigheter, markert med *ulik vurdering* i kolonnen lengst til høyre. For Russland, Moldova og Georgia er Freedom House strengere i sin vurdering enn hva Center of Systemic Peace er. Disse tre statene får henholdsvis status som autoritært regime og semidemokrati på Freedom Houses indeks, men som semidemokrati og demokrati på Polity IVs «polity score». Årsaken er mest sannsynlig at de definerer demokrati ulikt. Polity IV er basert på en relativt snever

definisjon av demokrati, hvor det kun tas hensyn til institusjonene (Center for Systemic Peace 2014b). Freedom House sin indeks omfatter en mye bredere definisjon, hvor både politiske og sivile rettigheter vurderes (Freedom House 2015a). Slik er Freedom House også strengere i sin vurdering, slik tabellen viser. Spørsmålet er da hvilket mål en skal ha tillit til – et som kun ser på systemet, eller et som omfatter flere sider av demokratiet og i tillegg vurderer grad av demokratiske rettigheter. Det er grunn til å argumentere for at Freedom House sin indeks er et bedre mål, da definisjonen omfatter flere faktorer og flere sider blir vurdert før scoren settes. I Russlands tilfelle, vurderer Freedom House landet til å være autoritært, med få politiske og sivile rettigheter. Polityscoren gir derimot Russland en mye mer demokratisk vurdering, som et semidemokrati sett ut fra institusjonene. Spørsmålet blir likevel hvor demokratisk Russland egentlig er, når det ikke tas hensyn til sivile og politiske rettigheter. Dette gir ytterligere en god grunn til å teste begge målene i analysen, for å se om begge målene viser seg å være signifikante og om de viser den samme effekten på institusjonell tillit.

Figur 17 og 18 viser statenes gjennomsnittsverdier på de uavhengige variablene knyttet til de økonomiske faktorene; BNP per innbygger og korrupsjonsnivå.

Figur 17. BNP per innbygger

Figur 18. Korrupsjon (CPI)

BNP per innbygger viser verdi i 1000 amerikanske dollar. Figur 17 viser at de baltiske statene scorer klart høyest på BNP per innbygger, langt over gjennomsnittet. Moldova og Georgia er blant statene med lavest verdiskaping per innbygger, langt under snittet for statene samlet sett. Det er vanskelig å si hvilke resultater en kan forvente ut fra dette, da det ikke ser ut til å være en konsistent sammenheng mellom tillitsnivå og verdiskaping per innbygger, sett ut fra disse figurene. Ut fra de teoretiske grunnlaget, forventer jeg likevel at økning i BNP vil være assosiert med en økning i tillitsnivå.

Korrupsjonsindeksen (Corruption Perception Index) er reversert og indeksen varierer

fra 1 (ikke korrumpert) til 10 (veldig korrumpert). Figur 18 viser at korrupsjonsnivået er høyest i Aserbajjan (6.6) og Hviterussland (5.0), og lavest i de baltiske statene (1.9-2.1). Gjennomsnittlig korrupsjonsnivå for statene totalt er relativt lavt, med en score på 3.4 på indeksen. Dette gir en antakelse om at lavt korrupsjonsnivå ikke nødvendigvis samsvarer med høy institusjonell tillit i disse statene, da de to statene med høyest korrupsjonsnivå også er de med høyest tillitsnivå, sett ut fra disse empiriske dataene.

6.2 Resultater

Jeg har utført en multippel regresjonsanalyse, hvor jeg starter med en enkel modell og deretter legger til flere variabler blokkvis for å kunne analysere om de ulike faktorene bidrar signifikant til modellene og hvilken effekt de har. Jeg la også til en dummyvariabel for hvert land i hver modell, slik at jeg fikk kontrollert for landeffekter og forskjeller innad i land. Dette er som nevnt viktig da statene varierer veldig i størrelse og et stort land derfor kan romme mye større variasjon enn et mindre land, og at dette derfor bør tas hensyn til for å få mest mulig riktige resultater.²⁷

Modell 1 presenteres separat, og viser hvordan kontrollvariablene påvirker grad av institusjonell tillit. I modell 2 legges de økonomiske tilleggsfaktorene til. I modell 3-7 tester jeg effekten av de sosiokulturelle variablene, i tillegg til å inkludere kontrollvariablene fra modell 1. Variablene knyttet til etniske skillelinjer legges til separat i egne modeller av hensyn til mulig korrelasjon. Hver modell vil bli kommentert og fortolket systematisk hver for seg. Jeg vil til slutt presentere endelig modell 8 separat, med alle de statistisk signifikante variablene som samlet bidro til høyest forklaringskraft.

Modell 1 viser kontrollvariablenes effekt på den avhengige variabelen institusjonell tillit.

²⁷ Når det gjelder de spesifikke resultatene for hvert land, var det ikke noen resultater som skilte seg særlig ut, og på grunn av oppgavens omfang er ikke disse kommentert ytterligere. Alle dummysettene viste for øvrig signifikant effekt i alle modellene.

Tabell 8. Kontrollvariabler. Regresjonskoeffisienter med standardfeil i parentes.

Modell 1		
	B	
Konstant	7.071**	(0.087)
Alder	-0.003**	(0.001)
Mann	-0.255**	(0.045)
Utdanning		
- middels	0.250**	(0.050)
- lav	0.453**	(0.071)
N	12541	
R²/Justert R²	0.150/0.149 (14,9 %)	
*p<.05 **p<.01	0.000**	

Konstanten viser den estimerte gjennomsnittsverdien på skalaen for institusjonell tillit for utvalget, som her ligger på 5.19 av 12. Av modellen kan det leses at regresjonskoeffisienten (B) til variabelen alder er negativ. Tillitsnivået synker derfor med 0.003 for hvert år man blir eldre. Den standardiserte betaverdien²⁸ viser at innvirkningen på den avhengige variabelen ikke er særlig høy, men av den høyeste blant kontrollvariablene. Antakelsen om at eldre vil ha mindre institusjonell tillit enn de yngre i tidligere sovjetstater, trolig på grunn av negative erfaringer med autoritære regimer, ble derfor bekreftet.

Kjønnsvariabelen har òg negativ regresjonskoeffisient. Ved at denne er kodet med kvinne som referansekategori, betyr dette at menn har mindre institusjonell tillit enn kvinner i tidligere sovjetstater. Min antakelse om at kvinner i disse statene har høyere institusjonell tillit enn menn, stemte dermed og er i tråd med Lühistes (2006: 493) funn for de tidligere sovjetstatene Estland, Latvia og Litauen. Betaverdien viser at innvirkningen på den avhengige variabelen ikke er særlig høy, men ligger på nivå med de øvrige kontrollvariablene. Utdanning er dummykodet med høyt utdanningsnivå som referansekategori, og med positive verdier betyr dette at de respondentene med middels og lavt utdanningsnivå har høyere tillit til de politiske institusjonene enn de med høyt utdanningsnivå. Dette bekrefter min antakelse, og er samme funn som for Rose og Mishlers (2011) og Catterberg og Morenos (2005) forskning

²⁸ Se Appendix, tabell 8 for oversikt over variablenes betaverdier. Den standardiserte betaverdien viser variabelens relative innvirkning på den avhengige variabelen basert på standardfeil (mellom -1 og 1) (Ringdal 2007: 343). Merk at betaverdiens innvirkning er korrigert for antall kategorier for variablene. En endring på en skalavariabel fra 0-12 vil derfor få mindre innvirkning på den avhengige variabelen enn for den samme endringen på en variabel med kun fem kategorier.

på tidligere sovjetstater.

Alle kontrollvariablene har signifikant sannsynlighet på 1 %-nivå ($P < .01$), og gir dermed mulighet til generalisering med 99 % sannsynlighet. Av de gjennomgående lave standardfeilene tolker jeg at det er liten spredning, og dermed en tydelig tendens. Modellens forklaringskraft (justert R^2)²⁹ er på 0.149, ergo forklares 14,9 % av variasjonen i institusjonell tillit av kontrollvariablene. Modellen er statistisk signifikant på 1 %-nivå.

Tabell 11 viser den stegvise utbyggingen av modell 2-7. I modell 2 tester jeg effekten av de økonomiske faktorene; BNP per innbygger og korrupsjon, og i modell 3-7 testes effekten av de sosiokulturelle variablene; generalisert tillit, etnisk fraksjonalisering, etnisk polarisering, andel ekskludert populasjon og antall ekskluderte grupper. Angående de politiske faktorene, har jeg testet effekten av de to demokratnivåvariablene hver for seg som separate mål, for hvert av de fire målene knyttet til etnisitet. Resultatene av dette vil presenteres og diskuteres i etterkant av resultatgjennomgangen av de sosiokulturelle faktorene.

²⁹ Justert R^2 brukes til fordel for R^2 da sistnevnte uansett vil øke når jeg legger til flere variabler. Dette tar det justerte målet høyde for.

Tabell 9. Multipl regressjonsanalyse med INSTITUSJONELL TILLIT som avhengig variabel. Regresjonskoeffisienter med standardfeil i parentes.

	Modell 2	Modell 3	Modell 4	Modell 5	Modell 6	Modell 7
	B	B	B	B	B	B
Konstant	-3.085** (0.221)	-3.009** (0.225)	-18.680** (0.843)	-32.542** (1.422)	-2.267** (0.203)	-23.171** (1.030)
Alder	-0.003** (0.001)	-0.003* (0.001)	-0.003* (0.001)	-0.003* (0.001)	-0.003* (0.001)	-0.003* (0.001)
Mann	-0.255** (0.045)	-0.271** (0.046)	-0.271** (0.046)	-0.271** (0.046)	-0.271** (0.046)	-0.271** (0.046)
Utdanning						
- middels	0.250** (0.050)	0.265** (0.051)	0.265** (0.051)	0.265** (0.051)	0.265** (0.051)	0.265** (0.051)
- lav	0.453** (0.071)	0.492** (0.073)	0.492** (0.073)	0.492** (0.073)	0.492** (0.073)	0.492** (0.073)
BNP per innb.	0.057** (0.012)	0.054** (0.012)	-0.041** (0.012)	-1.576** (0.063)	-0.215** (0.012)	-1.214** (0.480)
Korrupsjon	1.491** (0.035)	1.450** (0.036)	3.265** (0.102)	-13.633** (0.615)	1.450** (0.036)	1.096** (0.290)
Gen. tillit (høy)		0.491** (0.051)	0.491** (0.051)	0.491** (0.051)	0.491** (0.051)	0.491** (0.051)
Etnisk frak.			26.350** (1.110)			
Etnisk pol.				155.239** (6.542)		
Ekskludert pop.					14.984** (0.631)	
Ekskluderte gr.						44.122** (1.859)
N	12541	12541	12541	12541	12541	12541
Justert R²	0.149	0.153	0.153	0.153	0.153	0.153
Signifikansnivå modell: *p<.05 **p<.01						
	0.000**	0.000**	0.000**	0.000**	0.000**	0.000**

6.2.1 Sosiokulturelle faktorer

I modell 3-7 legges de sosiokulturelle faktorene til; generalisert tillit (modell 3), etnisk fraksjonalisering (modell 4), etnisk polarisering (modell 5), andel ekskludert populasjon (modell 6) og andel ekskluderte grupper med etnisk relevans (modell 7). Flere av disse variablene korrelerer relativt sterkt med hverandre³⁰. Jeg valgte derfor å legge til de sosiokulturelle variablene i separate modeller, for å unngå problemer knyttet til multikollinearitet. Dette da for høy korrelasjon kan øke regresjonskoeffisientens standardfeil, og modellen kan bli ustabil ved at små endringer i modellen kan gi store utslag i resultatene (Ringdal 2007: 381). Separate modeller og analyse av disse variablene som separate mål vil løse eventuelle problemer knyttet til dette. Generalisert tillit måler noe litt annet enn etniske skillelinjer, og ble på grunn av lav korrelasjon inkludert sammen med hver av de andre etnisitetsmålene.

Modell 3 viser at generalisert tillit har positiv regresjonskoeffisient, og ved at denne er kodet med lav tillit som referansekategori, betyr dette at de med høy generalisert tillit har mer institusjonell tillit enn de med lav generalisert tillit. Denne effekten er signifikant i alle modellene hvor denne testes, og kan generaliseres med 99 % sannsynlighet. Dette betyr at Hypotese H1a: *Jo høyere tillit individer i den tidligere sovjetstaten har til andre landsmenn, jo høyere institusjonell tillit vil de ha* bekreftes. Modell 3 forklarer 15,3 % av variasjonen i institusjonell tillit, og modellen er statistisk signifikant på 1 %-nivå.

Modell 4 viser at etnisk fraksjonalisering har en positiv, signifikant effekt på institusjonell tillit. Min antakelse om at økt fraksjonalisering ville virke negativt inn på institusjonell tillit stemte dermed ikke, og hypotese H1b: *Jo høyere grad av etnisk fraksjonalisering i den tidligere sovjetstaten, desto lavere institusjonell tillit har folket til staten* avkreftes. Modellen forklarer 15,3 % av variasjonen på avhengig variabel, og er statistisk signifikant på 1 %-nivå.

Modell 5 viser effekten av etnisk polarisering. Ut i fra figur 12 og tabell 5³¹ som viser oversikten over grad av polarisering i de ulike statene, ville jeg antatt at den institusjonelle tilliten avtar med økende grad av polarisering. Dette var også utgangspunktet for den teoretisk forankrede hypotesen. Oversikten over gjennomsnittlig institusjonell tillit for statene (figur 3.,

³⁰ Korrelasjon: Grad av samvariasjon, målt med *Pearsons korrelasjonskoeffisient* (r). Se Appendix, tabell 6 for oversikt over korrelasjon mellom uavhengige variabler.

³¹ Se metodekapitlet, avsnitt 5.5.1.

kapittel 3) viser derimot at dette ikke er en klar tendens. Aserbajjan bekrefter antakelsen ved å være den nest minst polariserte staten, og den staten som scorer høyest på institusjonell tillit. Latvia, som er det mest polariserte landet, er som forventet en av statene med lavest tillitsscore. Estland derimot, som er det nest mest polariserte landet, har den tredje høyeste tillitsscoren. Analysen viser at tillitsnivået øker med økende grad av polarisering, og jeg må avkrefte hypotese H1c: *Jo høyere grad av etnisk polarisering i den tidligere sovjetstaten, desto lavere institusjonell tillit har folket til staten.* Modellen forklarer 15,3 % av variasjonen i institusjonell tillit, og er statistisk signifikant på 1 %-nivå.

Modell 6 viser at andel ekskludert populasjon har en relativt sterk positiv og signifikant effekt på institusjonell tillit. Dette er ikke i tråd med min antakelse, om at eksklusjon ville ha negativ innvirkning på den institusjonelle tilliten. Her viser det seg derimot at desto større prosentandel som er ekskludert, jo høyere er den institusjonelle tilliten. Med andre ord kan hypotese H1d: *Jo større andel av populasjonen i den tidligere sovjetstaten som er ekskludert fra makten, desto lavere institusjonell tillit har folket til staten* avkrefte. Variabelen viser størst effekt av de sosiokulturelle variablene, sett ut fra den standardiserte betaverdien. Modellen forklarer 15,3 %, og er statistisk signifikant på 1 %-nivå.

Modell 7 viser effekten av antall ekskluderte grupper med etnisk relevans. Variabelen viser seg å ha en positiv effekt på institusjonell tillit, en motsatt tendens av det jeg forventet. Desto flere etniske relevante grupper som ekskluderes fra makten, jo høyere er den institusjonelle tilliten. Hypotese H1e: *Jo større antall grupper i den tidligere sovjetstaten som er ekskludert fra makten, jo lavere institusjonell tillit har folket til staten* avkrefte dermed. Modellen forklarer 7,5 % av variasjonen på avhengig variabel, og modellen er statistisk signifikant på 1 %-nivå.

Kontrollvariablene endret seg lite fra modell 1. Alder er fortsatt statistisk signifikant, men kun på 5 %-nivå når det kontrolleres for flere variabler. Effekten av kjønn øker noe, og effekten er signifikant i alle modellene. Effekten av utdanning øker også i alle modellene, særlig for lav utdanning, og fortsetter å ha signifikant effekt på den avhengige variabelen i alle modellene. Forklaringskraften målt som justert R^2 , har økt med 0,4 % fra modell 2, når det i modell 3-7 testes for effekten av de ulike sosiokulturelle variablene. Modellene er alle statistisk signifikant på 1 %-nivå.

6.2.2 Politiske faktorer

Effekten av de politiske faktorene, målt som demokratinivå ved hjelp av Freedom House sin demokratiindeks og Polity IV sin regimeindikator, ble testet separat for hvert av målene knyttet

til etniske skillelinjer. Dette da det ikke gir mening å kjøre disse variablene i samme modell, da de begge er ulike mål for samme fenomen, og korrelasjonen derfor er relativt høy (0,81)³². De baserer seg også på ulike definisjoner av demokrati, som gir begge både styrker og svakheter. Det er derfor interessant å se om dette gir ulike utslag i analysene. Freedom House er mye strengere i sin bedømming av hva som skal til for å kunne være et liberalt demokrati (se tabell 7, avsnitt 6.1.1), hvor det tas hensyn til graden av både sivile og politiske rettigheter. Polity-scoren baseres kun på om regimet som system er demokratisk eller ikke. En kan derfor spørre seg hvor demokratisk de landene som vurderes som dette av Polity IV er, og hvilket mål man skal ha tillit til. Ettersom Freedom House fanger opp flere forhold ved regimet, kan denne demokratiindeksen argumenteres for å være et bedre mål.

I og med at Polity IV er basert på en relativt snever definisjon av demokrati, med fokus kun på institusjoner, antok jeg derfor at effektene av de to ulike målene skulle slå forskjellig ut. Tabellen under viser resultatene av analysen. Jeg har her testet effekten av hver av de to demokratimålene i separate analyser, sammen med hvert av målene knyttet til etniske skillelinjer.

³² Se Appendix, tabell 6.

Tabell 10. Multipl regressjon med INSTITUSJONELL TILLIT som avhengig variabel. Politiske faktorerers effekt. Regressjonskoeffisienter med standardfeil i parentes.

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4	Modell 5	Modell 6
	B	B	B	B	B	B
Konstant	1.325** (0.693)	9.566** (0.515)	1.571** (0.310)	35.255** (1.737)	-22.445** (0.065)	10.955** (0.478)
Alder	-0.003* (0.001)	-0.003* (0.001)	-0.003* (0.001)	-0.003* (0.001)	-0.003* (0.001)	-0.003* (0.001)
Mann	-0.271** (0.046)	-0.271** (0.046)	-0.271** (0.046)	-0.271** (0.046)	-0.271** (0.046)	-0.271** (0.046)
Utdanning						
- middels	0.265** (0.051)	0.265** (0.051)	0.265** (0.051)	0.265** (0.051)	0.265** (0.051)	0.265** (0.051)
- lav	0.492** (0.073)	0.492** (0.073)	0.492** (0.073)	0.492** (0.073)	0.492** (0.073)	0.492** (0.073)
BNP per innb.	-1.496** (0.055)	0.077** (0.011)	-0.549** (0.022)	0.453** (0.037)	-0.048** (0.007)	-0.041** (0.007)
Korrupsjon	-12.532** (0.472)	-1.408** (0.086)	-2.292** (0.108)	-2.176** (0.104)	3.380** (0.110)	-1.176** (0.087)
Gen. tillit (høy)	0.491** (0.051)	0.491** (0.051)	0.491** (0.051)	0.491** (0.051)	0.491** (0.051)	0.491** (0.051)
Etnisk frak.	-115.418** (4.156)	9.250** (0.685)				
Etnisk pol.			29.142** (1.049)	-28.162** (2.086)		
Ekkludert pop.					40.776** (1.468)	7.676** (0.569)
Ekkluderte gr.						
Demokratnivå F	-6.528** (0.232)		-0.986** (0.045)		2.088** (0.087)	
Demokratnivå P		-0.667** (0.024)		-1.214** (0.056)		-0.501** (0.021)
N	12541	12541	12541	12541	12541	12541
Justert R²	0.153	0.153	0.153	0.153	0.153	0.153
Signifikansnivå modell: *p<.05 **p<.01						
	0.000**	0.000**	0.000**	0.000**	0.000**	0.000**

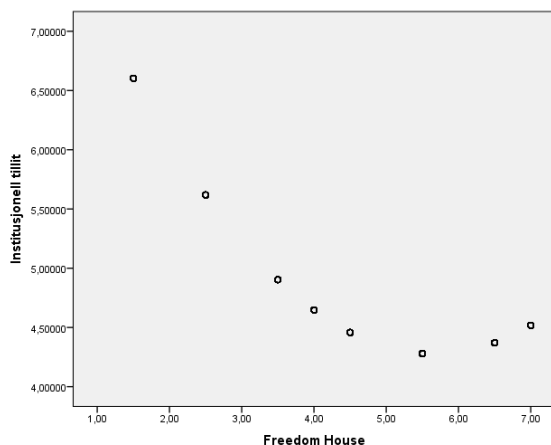
	Modell 7	Modell 8
	B	B
Konstant	44.607 (1.530)	12.539 (0.461)
Alder	-0.003* (0.001)	-0.003* (0.001)
Mann	-0.271** (0.046)	-0.271** (0.046)
Utdanning		
- middels	0.265** (0.051)	0.265** (0.051)
- lav	0.492** (0.073)	0.492** (0.073)
BNP per innbygger	0.660** (0.024)	-0.206** (0.015)
Korrupsjon	-0.497** (0.053)	-2.646** (0.127)
Generalisert tillit (høy)	0.492** (0.050)	0.492** (0.050)
Ekkluderte grupper	-47.536** (1.712)	11.307** (0.837)
Deokratinivå F	-2.521** (0.092)	
Demokratinivå P		-0.764** (0.028)
N	12541	12541
Justert R²	0.153	0.153
Signifikansnivå modell: *p<.05 **p<.01	0.000**	0.000**

Tabellen viser modell 1-8, hvor effekten av Freedom House og Polity IV er testet separat for hver av modellene. Tabellen viser at både Freedom House og Polity IV har signifikant negativ effekt i alle modellene, med unntak av modell 5 hvor variabelen ekskluderte grupper er inkludert. Freedom House viser signifikant effekt også her, men endrer effekt fra negativ til positiv. Det kan være korrelasjon mellom disse som slår inn. Ut fra resultatene i de syv andre modellene, tolker jeg likevel effekten av de politiske faktorene som rimelig konsistent, hvor tendensen er at den institusjonelle tilliten avtar med økende demokratinivå. Den empiriske oversikten ga et hint om en slik effekt. Ut i fra dette ser det ut til at hypotese H2: *Jo mer demokratisk den tidligere sovjetstaten er, jo høyere institusjonell tillit har folket til staten* må avkreftes.

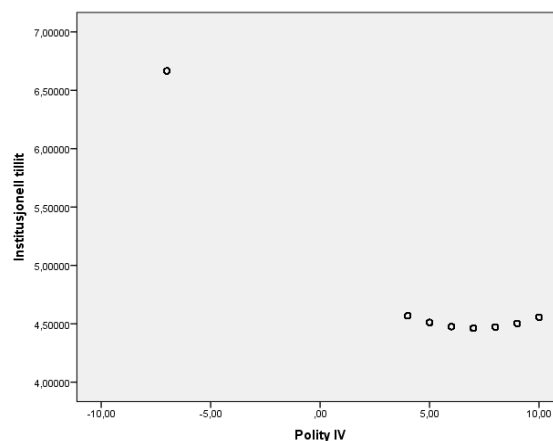
Som nevnt i forbindelse med formuleringen av denne hypotesen, kan regimetype virke inn på mulighetene til å vise misnøye. Misnøyen er trolig større jo mer restriktivt et regime er, men muligheten til å ytre dette er mer begrenset i slike regimet (Ellingsen 2000: 235). Dette kan forklare hvorfor jeg her får resultater som viser høyere tillitsnivåer i de mer autoritære regimene enn forventet. Misnøyen kan likevel være stor, men ifølge Rummel (1995) vil opposisjon i autoritære regimer bli møtt med makt, og folket vil forsøkes å tvinges inn i en spesifikk ideologi eller politisk system for at styresmaktene skal kunne ha kontroll over samfunnet. Slik vil det tillitsnivået som oppgis i spørreundersøkelsen, ikke nødvendigvis samsvare med de faktiske holdningene. Det er selvfølgelig også mulig at tilliten faktisk er på det nivået resultatene viser på grunn av det autoritære regimets natur, slik at folket velger å stole på sine styresmakter.

Jeg hadde som nevnt forventet mer ulike resultat da målene utgår fra såpass ulike definisjoner. Årsaken til at også Polity IV med sin snevre definisjon blir signifikant i alle modellene, kan forklares med en mulig korrelasjon mellom politiske institusjoner og etniske skillelinjer, hvor det er mulig at det tas hensyn til etniske grupperinger i landet.

For å forstå effekten av demokratinivå bedre, undersøkte jeg den kurvelineære effekten for disse to variablene, for å se hvordan effektplottene predikerte sammenhengene mellom avhengig variabel og demokratinivå.

Figur 19. Predikert sammenheng mellom institusjonell tillit og demokratinivå (FH)

Figur 20. Predikert sammenheng mellom institusjonell tillit og demokratinivå (Polity IV)

Begge demokratimålene viste en signifikant, kurvelineær effekt og samme tendens med høye tillitsverdier ved lave demokratinivå-verdier. Figur 19 (Freedom House) viser at fra score 1 (autoritært regime) til score 5 på demokratiindeksen synker den institusjonelle tilliten, før den øker igjen fra score 6. Med andre ord, desto lavere score på demokratinivå (autoritært regime), desto høyere institusjonell tillit, hvor tillitsnivået synker med økende demokratinivå. Når scoren er så høy som for liberalt demokrati, øker derimot tilliten igjen. Figur 20 (Polity IV) viser høyest institusjonell tillit for score -7 (autoritært regime), og deretter synker tilliten ned til relativt like lave tillitsverdier fra verdi 4 på demokratiindeksen (overgangsregime) til verdi 10 (demokrati). Effekten er sterkest for den lavest målte demokrati verdien (-7), mens tilliten deretter synker mye for neste målte demokratinivå (4), og effekten av demokratinivå viser seg å være tilnærmet lik for verdi 4 og 10. Effekten er relativt svak for verdiene imellom disse.

Disse u-kurvene gjør det veldig aktuelt å tenke på videre forskning rundt dette. Er dette et østeuropeisk fenomen, eller er disse tendensene knyttet til utvalget? Det kan tenkes at med det relativt lave antall enheter, så kan resultatene for noen land, eksempelvis Aserbajjan som skiller seg veldig ut både med tanke på demokratinivå og tillitsnivå, påvirke det totale bildet. Det er ikke rom for å diskutere dette ytterligere her, men det er viktig å påpeke hvordan slike resultater må ses i en større sammenheng, da det er forhold man ikke får avdekket ved en slik analyse som kan være med å påvirke det totale resultatet.

6.2.3 Andre forhold – økonomiske faktorer

I modell 2 (tabell 9) ble de økonomiske faktorene BNP per innbygger og korrupsjon lagt til. Jeg valgte å legge til disse i samme modell da korrelasjonsnivået mellom disse variablene var

relativt lavt³³, og multikollinearitet derfor ikke ble ansett som et problem. BNP per innbygger viser en positiv effekt på institusjonell tillit, hvilket betyr at den institusjonelle tilliten øker med økt verdiskapning per innbygger. Modellen predikerer at gjennomsnittverdien av den institusjonelle tilliten i en av statene i utvalget, øker med 0,06 hvis landets BNP per innbygger økes med 1000 amerikanske dollar. Effekten er ikke veldig stor, men statistisk signifikant i alle modellene og kan generaliseres med 99 % sannsynlighet. Hypotese H3: *Jo høyere grad av BNP per innbygger den tidligere sovjetstaten har, jo høyere institusjonell tillit har dens befolkning* kan dermed bekreftes.

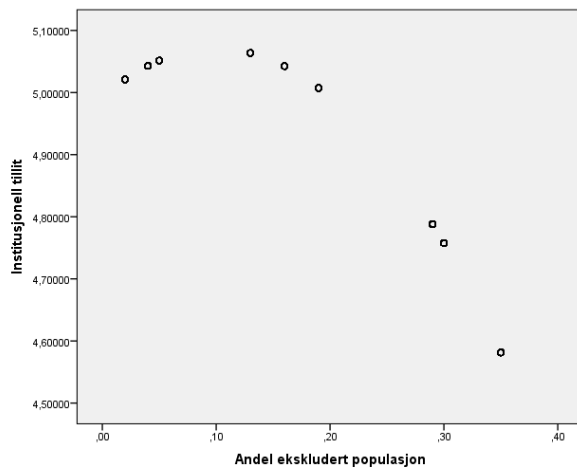
Korrupsjon viser seg også å ha en positiv effekt på institusjonell tillit. Effekten er statistisk signifikant i alle modellene, men likevel noe overraskende ut fra mine antakelser. Ettersom CPI-indeksen ble reversert slik at høye verdier indikerer høyt korrupsjonsnivå, betyr dette at en økning i korrupsjonsnivået gir en økning i den institusjonelle tilliten. Predikert verdi av institusjonell tillit økes dermed med 1,49 poeng for hver økning på CPI-indeksen (økt korrupsjon). Jeg må med det avkrefte hypotese H4: *Jo mer korrupsjon staten har, jo lavere institusjonell tillit har dens befolkning*. Her blir det aktuelt å stille spørsmål om hvorvidt utvalget er representativt for generalisering av et slikt funn, eller om dette er et resultat av utvalget. Selv om antall respondenter er veldig høyt, kan det relativt lave antallet enheter som nevnt ha en påvirkning på det totale resultatet når enkelte stater skiller seg ut - slik som Aserbajjan her.

6.2.4 Testing av andregradsledd

Kurvelineær effekt ble testet mellom institusjonell tillit og alle de teoretisk viktige variablene. Alle variablene med unntak av etnisk fraksjonalisering viste signifikant kurvelineær effekt³⁴. Jeg valgte å inkludere andregradsleddet for andel ekskludert populasjon i den endelige modellen. Dette da denne variabelen hadde størst effekt (målt som den standardiserte betaverdien) på institusjonell tillit av de sosiokulturelle faktorene, og dermed ble ansett som mest interessant.

³³ Se Appendix, tabell 6.

³⁴ Se Appendix, figur 4-7 for effektplott og forklaring av de predikerte sammenhengene mellom den avhengige variabelen og de testede variablene med signifikant effekt.

Figur 21. Predikert sammenheng mellom institusjonell tillit og andel ekskludert populasjon

Effektplottet viser at den institusjonelle tilliten er høy når andel ekskludert populasjon er svært lav, og øker deretter noe fram til ekskluderingen er rundt 13 %. Effekten er relativt lik mellom en ekskludering mellom 0 og 20 %. Fra rundt 13 % ekskludering synker tilliten ganske mye til neste målte verdi, rundt 30 % ekskludert populasjon, og fortsetter å synke med økt ekskludering. Tilliten er lavest ved en ekskludering på 35 % – den høyest målte ekskluderingsprosenten blant statene.

6.2.5 Endelig modell

Modell 8 viser den endelige modellen, bestående av alle de statistisk signifikante uavhengige variablene og kontrollvariablene. Ettersom alle modellene viste like høy forklaringskraft kontrollert for de ulike sosiokulturelle faktorene, valgte jeg å inkludere variabelen for ekskludert populasjon i endelig modell. Dette da denne viste størst effekt av variablene knyttet til etniske skillelinjer. Jeg inkluderte Polity IV som demokratimål, da Freedom House endret fortegn kontrollert for ekskludert populasjon, trolig på grunn av korrelasjon mellom disse, og at hovedtendensen var en negativ effekt og ikke positiv. I endelig modell ble også andregradsleddet for ekskludert populasjon inkludert.

Tabell 11. Multipl regressjonsanalyse med INSTITUSJONELL TILLIT som avhengig variabel. Regressjonskoeffisienter med standardfeil i parentes.

Modell 8	
	B
Konstant	10.376** (0.468)
Alder	-0.003* (0.001)
Mann	-0.271** (0.046)
Utdanning	
- middels	0.265** (0.051)
- lav	0.492** (0.073)
BNP per innb.	-0.060** (0.007)
Korrupsjon	-1.096** (0.085)
Generalisert tillit (høy)	0.491** (0.051)
Ekskludert populasjon	16.537** (1.015)
Demokratnivå P	-0.476** (0.020)
Ekskludert populasjon²	-42.552** (2.673)
N	12541
Justert R²	0.153
*p<.05**p<.01	0.000**

Den endelige modellen forklarer 15,3 % av variasjonen i institusjonell tillit, og er statistisk signifikant på 1 %-nivå. Det er få endringer på kontrollvariablene i den endelige modellen, sammenlignet med de foregående modellene. Aldersvariabelen er fortsatt signifikant på 5 %-nivå, og viser at eldre har mindre tillit enn yngre i tidligere sovjetstater. Kjønnsvariabelen er fortsatt signifikant, og viser at menn har mindre institusjonell tillit enn kvinner. De med høyt utdanningsnivå har fortsatt signifikant lavere tillit enn de med middels og lavt utdanningsnivå. De økonomiske variablene BNP per innbygger og korrupsjon endrer fortegn i endelig modell. Ut fra de tidligere modellene, ser det ut til at dette er på grunn av korrelasjonsnivået mellom korrupsjon og polity-variabelen, og mulig også korrelasjonsnivået mellom BNP og ekskluderte grupper. Det kan òg forklares med at effekten av ekskluderte grupper slår ut effekten av BNP. Disse viste for øvrig signifikant positiv effekt som separate mål i egne modeller. Effekten av generalisert tillit viser signifikant positiv effekt som i de tidligere modellene, og viser at innbyggere med høy generalisert tillit har dermed mer institusjonell tillit enn de med lav generalisert tillit. Andel ekskludert populasjon har fortsatt en positiv effekt på avhengig variabel, og desto større prosentandel av populasjonen som er ekskludert, jo høyere er altså den

institusjonelle tilliten. Effekten av demokratinivå målt med Polity IV sin indeks, er fortsatt signifikant negativ, ved at tilliten avtar med økende demokratinivå. Andel ekskludert populasjon kvadrert viser i motsetning til foreldrevariabelen en signifikant negativ effekt på avhengig variabel. Dette er en naturlig effekt. Når disse leddene tolkes sammen, vil motsatte fortegn indikere det effektplottet³⁵ viser; den institusjonelle tilliten er høy ved lavest målte ekskluderingsverdi, og øker deretter noe med økt grad av ekskludering, før den når et punkt hvor ytterligere økning i ekskludert populasjon gir en nedgang i tilliten igjen.

I neste avsnitt redegjør jeg for klyngejusteringen av modellene, diskuterer i korte trekk de viktigste resultatene og presenterer den endelige modellen – klyngejustert.

6.2.6 Klyngejustering av modeller

Jeg valgte som nevnt å gjøre bruke Huber-Whites sandwich estimator, for å klyngejustere standardfeilene i modellene. Dette da jeg hadde for få enheter på nivå 2 til å gjøre en flernivåanalyse, men da det likevel ble viktig å ta høyde for mulig intra-korrelasjon innad i klyngene (statene), slik at signifikansverdiene ble mer pålitelige. Metoden fungerer slik at standardfeilene estimeres større enn ellers hvis det er større korrelasjon innad i klyngene (statene) enn mellom dem (UCLA 2015). Det er eksempelvis sannsynlig at innbyggere i samme stat vil være mer like i sine politiske verdier enn innbyggere fra ulike stater. Hvis en mulig intra-korrelasjon ikke tas i betraktning, vil standardfeilene ofte underestimeres, og gjøre signifikanstestene ugyldig (Ibid).

Jeg estimerte alle modellene³⁶, og det viste seg at det ble en del endringer i standardfeil. Alle variablene på makronivå viste likevel fortsatt signifikant effekt i alle modellene. Aldersvariabelen gikk fra å være signifikant på 5 %-nivå til å ikke lenger ha signifikant effekt på institusjonell tillit etter estimeringen³⁷. Dummykategorien middels utdanningsnivå gikk fra å være signifikant på 1 %-nivå til å være signifikant på 5 %-nivå. Dette er naturlig da standardfeilene ble større, og aldersvariabelen lå på grensen til å ha signifikant effekt i utgangspunktet. Tabellen under viser den endelige modellen, klyngejustert:

³⁵ Se avsnitt 6.2.4, figur 21.

³⁶ Estimeringen ble foretatt i statistikkprogrammet Stata.

³⁷ Se Appendix, tabell 9-11 for resultatene av alle de klyngejusterte modellene.

Tabell 12. Multippel regresjonsanalyse med INSTITUSJONELL TILLIT som avhengig variabel. Regresjonskoeffisienter med klyngejusterte robuste standardfeil i parentes.

Modell 8.1		
	B	
Konstant	10.376**	(0.071)
Alder	0.003	(0.002)
Mann	-0.271**	(0.044)
Utdanning		
- middels	0.265*	(0.114)
- lav	0.492**	(0.144)
BNP per innb.	-0.060**	(0.001)
Korrupsjon	-1.096**	(0.013)
Generalisert tillit (høy)	0.491**	(0.089)
Ekskludert populasjon	16.537**	(0.232)
Demokratnivå P	-0.476**	(0.005)
Ekskludert populasjon²	-42.552**	(0.366)
N	12541	

Den endelige modellen viser fortsatt signifikant effekt for de samme variablene etter klyngejusteringen, som i den endelige modellen uten estimering av standardfeil. Standardfeilene endres derimot, og øker relativt mye for noen av variablene – eksempelvis for utdanningsnivå, og minker relativt mye for andre – slik som for ekskludert populasjon og Polity IV. Alder, kjønn og BNP per innbygger har derimot veldig liten endring i standardfeil etter estimeringen. Oppsummert er resultatene altså de samme for begge de endelige modellene, selv om standardfeilene endres noe når det tas høyde for mulig intra-korrelasjon innad i statene.

6.3 Oppsummering av resultatene

Tabellen under gir en oversikt over de testede hypotesene, hvilke som kunne støttes og hvilke som måtte forkastes. To av de åtte hypotesene ble bekreftet. Av de sosiokulturelle faktorene var det kun en av hypotesene som kunne bekreftes; jo høyere generalisert tillit respondentene har til andre landsmenn, jo høyere institusjonell tillit har de. Etnisk fraksjonalisering viste signifikant effekt, men er assosiert med høy grad av institusjonell tillit, en motsatt effekt av hva jeg forventet. Grad av etnisk polarisering viste òg motsatt tendens enn forventet, ved at tillitsnivået øker med økende grad av polarisering. Min antakelse om at eksklusjon ville ha negativ innvirkning på den institusjonelle tilliten ble avkreftet, da det viste seg at desto større prosentandel av populasjonen og desto større antall etniske grupper som er ekskludert, jo høyere er den institusjonelle tilliten. Med andre ord kan jeg kun delvis bekrefte den overordnede hypotesen knyttet til sosiokulturelle faktorer: H1: *Etniske skillelinjer i et land øker risikoen for lav grad av institusjonell tillit blant innbyggerne i landet.* Ingen av målene knyttet til etniske skillelinjer viste den forventede negative effekten på institusjonell tillit, men det å ha tillit til andre landsmenn – generalisert tillit, har en positiv innvirkning også på tilliten til politiske institusjoner.

Analysen viste at de politiske faktorene hadde en motsatt effekt enn hva som var forventet, og at økende demokratinivå ikke kan assosieres med økende grad av institusjonell tillit. Vedrørende de økonomiske faktorene, bekreftet analysen at en høyere andel av BNP per innbygger gir høyere institusjonell tillit, men avkreftet at høyere korrupsjonsnivå gir lavere institusjonell tillit blant befolkningen.

I tillegg til disse hypotesene ble det testet for effekten av kontrollvariablene alder, kjønn og utdanningsnivå. Alder viste signifikant negativ effekt (på 5 %-nivå), og bekreftet antakelsen om at eldre har mindre institusjonell tillit enn yngre i disse statene. I de klyngejusterte modellene derimot, var ikke denne effekten lenger signifikant. Effekten av kjønn var signifikant i alle modellene, og viste samme tendens som forventet ved at menn har mindre institusjonell tillit enn kvinner i tidligere sovjetstater. Effekten av utdanning var også signifikant i alle modellene, og bekreftet antakelsen om at de med lavt og middels utdanningsnivå har høyere institusjonell tillit enn de med høyt utdanningsnivå. I de klyngejusterte modellene var effekten av dummykategorien middels utdanningsnivå kun signifikant på 5 %-nivå.

Tabell 13. Oversikt over testede hypoteser

Hypoteser	Nivå	Bekreftet	Ikke bekreftet
Sosiokulturelle faktorer			
H1: Etniske skillelinjer i et land øker risikoen for lav grad av institusjonell tillit blant landets innbyggere.		√	√
H1a: Jo høyere generalisert tillit individer i den tidligere sovjetstaten har til andre landsmenn, jo høyere institusjonell tillit vil de ha.	<i>Mikro</i>	√	
H1b: Jo høyere grad av etnisk fraksjonalisering i den tidligere sovjetstaten, desto lavere institusjonell tillit har folket til staten.	<i>Makro</i>		√
H1c: Jo høyere grad av etnisk polarisering i den tidligere sovjetstaten, desto lavere institusjonell tillit har folket til staten.	<i>Makro</i>		√
H1d: Jo større andel av populasjonen i den tidligere sovjetstaten som er ekskludert fra makten, desto lavere institusjonell tillit har folket til staten.	<i>Makro</i>		√
H1e: Jo større antall grupper i den tidligere sovjetstaten som er ekskludert fra makten, jo lavere institusjonell tillit har folket til staten.	<i>Makro</i>		√
Politiske faktorer			
H2: Jo mer demokratisk den tidligere sovjetstaten er, jo høyere institusjonell tillit har folket til staten.	<i>Makro</i>		√
Andre relevante forhold			
Økonomiske faktorer			
H3: Jo høyere grad av BNP per innbygger den tidligere sovjetstaten har, jo høyere institusjonell tillit har dens befolkning.	<i>Makro</i>	√	
H4: Jo mer korrupsjon staten har, jo lavere institusjonell tillit har dens befolkning.	<i>Makro</i>		√

7 Avslutning og konklusjon

I etterkant av Sovjetunionens oppløsning ble det etablert 15 uavhengige stater, alle med lite eller ingen historisk erfaring med statsdannelse (Berglund, Ekmann og Aarebro 1994: 2). Selv om disse statene har delt samme historie gjennom 40 år under kommunistisk styre, har de i ettertid utviklet seg ulikt. På tross av hardt arbeid med utvikling av demokratiske institusjoner, og store forventninger knyttet til en slik utvikling, har ikke disse forventningene blitt levd opp til. Statene har med få unntak aldri nådd de samme demokratinivåene som i vestlige stater, og i noen tilfeller også hatt en negativ utvikling (Freedom House 2015a). Også nivåene av politisk tillit har aldri nådd de samme som i etablerte demokratier (Zmerli og Hooghe 2011: 1), og selv om nivåene er varierende mellom statene, ligger de alle på nedre del av skalaen.

Variasjonen i tillit har tidligere blitt forklart blant annet ut i fra teorier om regimetype og grad av demokratisering (Thomassen og van der Kolk 2009; Listhaug og Ringdal 2008; Mishler og Rose 2001b). Da det ikke foreligger noen forskningsresultater på dette av nyere dato, inkluderte jeg også betydningen av regime i min oppgave. Viktigere er likevel variasjonen av etniske skillelinjer i disse statene, og det faktum at sosiokulturelle faktorer ofte har blitt neglisjert til fordel for mer institusjonelle faktorer i forsøk på å forklare hva som påvirker utvikling av politisk tillit. Det hevdes at tillit vil vokse i homogene omgivelser, men lide i møte med heterogenitet (Stolle, Soroka og Johnston 2008: 58), og at hvis raseulikhet og etniske skillelinjer fører til skepsis og mistillit mellom mennesker, er det trolig at dette også kan generaliseres til de fleste sosiale og politiske kontekster (Sturgis, Brunton-Smtih og Allum 2011: 59). Da dette er et understudert felt i denne delen av verden og ikke tidligere forsket på for tidligere sovjetstater som gruppe, ga det utslag i følgende problemstilling: *Hvilken betydning har etniske skillelinjer og regimetype for utvikling av politisk tillit i post-sovjetiske stater?*

Jeg har i denne oppgaven tatt for meg ulike mål på etnisitet og regimetype, og undersøkt om og i hvilken grad disse variablene har effekt på den avhengige variabelen institusjonell tillit. Politisk tillit er avgjørende for demokratiets legitimitet, og det å studere betydningen av etnisitet for utvikling av politisk tillit, kan gi viktige implikasjoner for nødvendigheten av og hvilke politiske grep som bør gjøres for å øke tilliten i de aktuelle statene. Jeg har i første rekke sett på hva slags type etniske skillelinjer som påvirker institusjonell tillit, og om ulikheter i demokratinivå har innvirkning. I tillegg inkluderte jeg to andre faktorer som kunne tenkes å ha betydning; andel BNP per innbygger og grad av korrupsjon.

Analysen viser at alle faktorene knyttet til etnisitet har signifikant effekt på institusjonell tillit, dog hadde de færreste den effekten som forventet. Den overordnede hypotesen knyttet til

etnisitet om at *etniske skillelinjer i et land øker risikoen for lav grad av institusjonell tillit blant innbyggerne i landet*, ble slik både bekreftet og avkreftet. Ingen av målene knyttet til etniske skillelinjer viste den forventede negative effekten, men generaliserit tillit – som jeg antok ville påvirke den politiske tilliten uavhengig av hvilke mål på etniske skillelinjer man går ut i fra, viste en signifikant positiv effekt. Individuer som har høy tillit til andre landsmenn, også har høy institusjonell tillit. Dette er i tråd med blant annet Newton og Norris (1999: 7) forventninger om en direkte og gjensidig forsterkende sammenheng mellom mennesker som uttrykker tillit til andre og tilstedeværelsen av sterke, effektive sosiale organisasjoner og institusjoner – hvor de som uttrykker sosial tillit til andre, også vil uttrykke tillit til offentlige institusjoner. Dette understøttes av Newton (2001: 208) som i sin analyse kunne vise til en klar tendens hvor høy grad av sosial tillit korrelerer med høy grad av politisk tillit.

Etnisk fraksjonalisering hadde ikke den negative innvirkningen som antatt, men en positiv effekt ved at tilliten øker med økende grad av fraksjonalisering. Etnisk polarisering viste òg en motsatt effekt av hva jeg forventet, hvor tillitsnivåene øker med økt grad av polarisering. Det har lenge eksistert en diskusjon på feltet om hvorvidt det er etnisk fraksjonalisering eller polarisering som er mest problematisk. Med tanke på utvikling av politisk tillit, kan det se ut som om dette er ikke er mer problematisk i stater med mange små etniske grupper, enn i stater med få grupper over en viss størrelse.

I forhold til ekskludering av etniske grupper fra politisk makt, hadde jeg på forhånd en forventning om at ekskludering ville ha en negativ effekt på utviklingen av institusjonell tillit. Målt som andel ekskludert populasjon, viste det seg derimot at ekskluderingen hadde en signifikant positiv effekt på institusjonell tillit. Dette er den sosiokulturelle faktoren med størst effekt på avhengig variabel. Andel etnisk relevante grupper ekskludert fra politisk makt viste seg også å ha en positiv effekt på utvikling av institusjonell tillit – det motsatte av min antakelse. Dyrstad og Listhaug (2013: 160) hevder at tillit er antatt å være høyere i demografiske grupper som drar nytte av politikken til den nåværende regjeringen, mens tillit vil lide i grupper som er ekskludert (relativt sett) fra regjeringens rådende politiske dagsorden. Dette avkreftes dermed i denne studien. På en annen side kan disse resultatene skyldes utvalget. Det kan tenkes at det ved slike surveys i autoritære stater, ikke er de ekskluderte gruppenes holdninger til institusjonell tillit som måles, men de inkluderte. Dette kan være årsaken til at ekskludering ikke har den forventede negative innvirkningen, da det ikke er de ekskluderte innbyggernes tillit som måles.

Betydningen av regimetype viste seg å ikke ha den forventede effekten. Både målt med Freedom House sin demokratiindeks og med utgangspunkt i Center of Systemic Peace sitt

Polity IV-prosjekt fikk jeg signifikante resultater, men det viser seg at desto lavere staten scorer på demokratinivå (autoritært regime), desto høyere er den institusjonelle tilliten – hvor tillitsnivået synker med økende demokratinivå. Økende demokratinivå assosieres dermed ikke med økende grad av institusjonell tillit i disse statene. Dette er et interessant funn, som blant annet strider mot Mishler og Roses (2001a) argument om høyere nivåer av institusjonell tillit i etablerte demokratier enn i mer udemokratiske alternativ (se figur 9). Den gjennomsnittlige tilliten er også lavere i disse statene i dag, enn når Mishler og Rose (2001b) gjorde sin studie. Dette understøtter Dyrstad og Listhaugs (2013: 172-173) funn om at nivåene av politisk tillit har sunket siden starten av demokratiseringsprosessen i disse statene.

Listhaug og Aardal (2003) fant i sin studie at nivåene på alle dimensjonene av institusjonell tillit var høyere i etablerte demokratier enn i nye, og lavest i overgangsregimer. Figur 5-8 viser at dette med få unntak ikke stemmer for post-sovjetiske stater i dag, da tilliten både til Parlamentet, politiske partier og rettsvesenet er høyest i autoritære regimer, og lavest i de demokratiske statene.

Mulige årsaker til disse interessante funnene har jeg diskutert tidligere, og omhandler blant annet muligheten til å vise misnøye i autoritære stater (Ellingsen 2000: 235). Opposisjon blir ofte møtt med makt, og slik trenger ikke de svarene som er oppgitt i EVS å samsvare med de faktiske holdningene. På en annen side kan også tilliten være høy på grunn av de autoritære regimenes karakter, hvor troen på det politiske systemet eller en spesifikk ideologi skaper tillit til de politiske institusjonene. Dette kan òg være en del av en planlagt kontrollpolitikk fra styresmaktens side i disse statene (Rummel 1995), ikke ulikt slik situasjonen var under Sovjetregimet. Listhaug, Aardal og Ellis (2009: 323) argumenterer for at innbyggernes erfaringer med tidligere ikke-demokratiske system, kan påvirke evalueringene av det nye ufullkomne systemet. Erfaringene fra kommunistregimet kan derfor gjøre at evalueringene av dagens regimer blir mer positive enn om man ikke hadde slike tidligere erfaringer å sammenligne med, selv om mange av dagens regimer fortsatt er av autoritær karakter.

Av andre relevante faktorer, har økonomisk ytelse målt som BNP per innbygger positiv effekt på institusjonell tillit, dette i tråd med Mishler og Roses (2001b: 42) funn for disse statene. Korrupsjon viste derimot en motsatt effekt enn hva både Catterberg og Moreno (2005), della Porta og Vannucci (1999), og Morris og Klesner (2010) finner i sine studier. En økning i korrupsjonsnivået i disse statene, gir en økning i den institusjonelle tilliten. Hva som forklarer dette er vanskelig å si, men en mulig forklaring kan ligge i den ulovlige korrupsjonens natur, hvor hemmelighold og lav gjennomsiktighet fører til at styresmaktene likevel opprettholder den ideologiske støtten og skaper tillit gjennom det som ser ut som legitime bidrag til økt økonomisk

vekst og utvikling i landet. Kontrollmekanismene er i tillegg ofte dårlig utviklet i land med svake demokratiske institusjoner.

7.1 Videre forskning

I denne oppgaven har jeg kun sett på tillit til et utvalg av politiske institusjoner. Flere institusjoner kan inkluderes, eksempelvis ble både militæret og byråkratiet utelatt her. Videre kunne det vært interessant å dele de ulike institusjonene inn i politiske institusjoner og ordensinstitusjoner, for å se om separate analyser her ville gitt andre resultater. Det ville også vært interessant å foreta en casestudie ved å gå i dybden på de landene som viste mye høyere tillit enn som var forventet i denne studien, Aserbajjan som eksempel. Hva forklarer dette? Er det en reell tillit, eller er dette et resultat av frykt for å være kritisk til regimet? Svarene på slike spørsmål kan ha styrt noen av funnene i denne studien, da antallet enheter er såpass få (N=10), og utslag fra noen land dermed kan få stor innvirkning på det store bildet. Det er dermed viktig å ikke se seg blind på disse resultatene, men spørre seg hva som kan ligge bak, og en casestudie her ville derfor vært aktuelt her.

Når det gjelder analyseenheter, ville det vært interessant å utvide antallet ved å inkludere øvrige Østeuropeiske stater, og delt enhetene inn i to grupper; de tidligere sovjetstatene for seg og de øvrige Østeuropeiske statene for seg. Dette ville gitt muligheter til å se på om det er forskjeller i hva som påvirker den institusjonelle tilliten i de statene som tilhørte den tidligere Sovjetunionen – som har en relativt homogen politisk og historisk bakgrunn, og de statene som ikke var en del av unionen og som har en mer ulik bakgrunn. Det ville muliggjort å sett om funnene i denne studien er et østeuropeisk fenomen, eller knyttet til dette spesifikke utvalget. Dette ville også gitt nok enheter til å gjennomføre en flernivåanalyse. Det ville absolutt vært interessant å undersøke hvorvidt det er effekter knyttet til etnisitet på mikro- eller makronivå som har størst effekt på utvikling av politisk tillit. Som nevnt hadde jeg i utgangspunktet ønsket å inkludere mikronivåvariabler tilknyttet etnisitet i denne studien, men av mangel på tilgjengelige variabler og data var ikke dette mulig. Det overnevnte kan derfor bli vanskelig å teste på grunn av dårlig datatilgjengelighet på dette området, men er en interessant utvidelse av denne studien om dette en gang blir tilgjengelig.

En annen svært interessant, men ressurskrevende utvidelse, hadde vært å supplere med kvalitative data og benytte seg av en metodetriangulering. Eksempelvis ville dybdeintervjuer og/eller uttalelser av representanter fra styresmaktene i de tidligere sovjetstatene kunne gitt mer informasjon om hva de tror generer institusjonell tillit, og hvordan de mener de kan påvirke dette. Videre hadde det vært interessant å sett dette opp mot data generert gjennom

dybdeintervju av et utvalg av befolkningen i de ulike statene, om hva de mener påvirker deres institusjonelle tillit og hvordan. Det hadde vært spesielt interessant å tatt utgangspunkt i informanter fra ulike etniske grupper, for å kunne undersøke hvorvidt det er forskjeller i holdninger og uttalelser mellom informanter ut i fra hvor ekskludert deres etniske gruppe er fra den politiske makten. Dette begrunnes ytterligere ved at antall ekskluderte grupper var den sosiokulturelle faktoren med størst effekt på institusjonell tillit i denne studien. Dette krever mye ressurser samt data jeg ikke hadde tilgang til her – eksempelvis informasjon om hvilke grupper som er ekskludert, ikke kun et forholdsmessig antall.

Til tross for muligheter til utvidelse, er denne oppgaven et viktig bidrag til økt forståelse for betydningen av etniske skillelinjer og regimetype for utvikling av politisk tillit, hvor hovedkonklusjonen peker i retning av at etniske skillelinjer påvirker politisk tillit, men med ulik effekt og på ulike måter avhengig av hvilket mål på dette man tar utgangspunkt i. Regimetype har absolutt innvirkning, men med en motsatt effekt enn forventet – trolig som en konsekvens av autoritære regimers natur. Dette bidraget dekker et synlig hull på forskningsfeltet, ved at betydningen av etniske skillelinjer for utviklingen av politisk tillit ikke er forsket på for disse statene tidligere, og er understudert i denne delen av Europa for øvrig. Politisk tillit er selve fundamentet for demokratiets legitimitet, og med det historisk høye nivået av etnisk mangfold i de fleste vestlige demokratier, er denne studien også av betydning for andre land. En kombinasjon av kvantitative surveydata og kvalitative dybdeintervju kan se ut som en interessant vei å gå for å utvikle disse kunnskapene og forståelsen enda mer – enten av andre forskerspirer eller som en utvidelse av denne oppgaven på et senere tidspunkt.

Referanseliste

- Aalberg, T., A. Blekesaune & E. Elvestad (2013). Media Choice and Informed Democracy: Toward Increasing News Consumption Gaps in Europe? *The International Journal of Press/Politics*, 18(3), 281–303.
- Agger, R. E., M. N. Goldstein & S. A. Pearl (1961). Political Cynicism: Measurement and Meaning, *Journal of Politics*, 23(1), 447–506.
- Alesina, A., A. Devleeschauwer, W. Easterly, S. Kurlat & R. Wacziarg (2003). Fractionalization, *Journal of Economic Growth*, 8(2), 155–194.
- Auvinen, J. Y. (1997). Political Conflict in Less Developed Countries, 1981–89. *Journal of Peace Research*, 34(2), 177–195.
- Bay, A., T. Hellevik & O. Hellevik (2007). Svekker innvandring oppslutningen om velferdsstaten? *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 48(3), 377–405.
- Berglund, S., J. Ekman & F. Aarebrot (2004). The Diversity of Post-Communist Europe. I Berglund, S., J. Ekman & F. Aarebrot (Red.), *The Handbook of Political Change in Eastern Europe* (2. utg., s. 1–12). Cheltenham/Northampton: Edward Elgar Publishing.
- Berglund, S., J. Ekman & F. Aarebrot (2004). The Challenge of History in Central and Eastern Europe. I Berglund, S., J. Ekman & F. Aarebrot (Red.), *The Handbook of Political Change in Eastern Europe* (2. utg., s. 13–55). Cheltenham/Northampton: Edward Elgar Publishing.
- Berry, J. W. & R. Kalin (1995). Multicultural and Ethnic Attitudes in Canada: An Overview of the 1991 National Survey. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 27(3), 301–320.
- Bjørnskov, C. (2008). Social Trust and Fractionalization: A Possible Reinterpretation. *European Sociological Review*, 24(3), 271–283.
- Bor, Alexander (2012). *Trust and Heterogeneity in Putin's Russia – Testing the «New Middle Class»-Hypothesis* (Masteroppgave, Central European University). Budapest: Central European University.

- Catterberg, G. & A. Moreno (2005). The Individual Bases of Political Trust: Trends in New and Established Democracies. *International Journal of Public Opinion Research*, 18(1), 31–48.
- Center for Systemic Peace (2014a). *Polity IV Annual Time-Series, 1800-2013*. Hentet 16.12.14 fra <http://www.systemicpeace.org/inscrdata.html>.
- Center for Systemic Peace (2014b). The Polity Project. Hentet 22.02.15 fra <http://www.systemicpeace.org/polityproject.html>.
- Central Intelligence Agency (2014). The World Factbook. Hentet 05.02.15 fra <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>.
- Citrin, J. (1974). Comment: The Political Relevance of Trust in Government. *The American Political Science Review*, 68(3), 973–988.
- Crowther, W. & Y. Josanu (2004). Moldova. I Berglund, S., J. Ekman & F. Aarebrot (Red.), *The Handbook of Political Change in Eastern Europe* (2. utg., s. 549–581). Cheltenham/Northampton: Edward Elgar Publishing.
- Dehley, J. & K. Newton (2003). Who trusts?: The Origins of Social Trust in Seven Societies. *European Societies*, 5(2), 93–137.
- Dehley, J. & K. Newton (2005). Predicting Cross-National Levels of Social Trust: Global Pattern or Nordic Exceptionalism? *European Sociological Review*, 24(1), 311–327.
- Della Porta, D. & A. Vannucci (1999). *Corrupt Exchanges: Actors, Resources, and Mechanisms of Political Corruption*. New York: First Transaction printing.
- Dincer, O. (2010). Ethnic Diversity and Trust. *Contemporary Economic Policy*, 29(2), 284–293.
- Dyrstad, K., T. Ellingsen og J. K. Rød (2015). Ethnonationalism in Post-war Bosnia-Herzegovina and Kosovo. The Effects of Local Violence and Ethnic Composition. *International Area Studies Review*, 18(1), 4–25.
- Dyrstad, K. & O. Listhaug (2013). Citizens' Confidence in European Parliaments: Institutions and Issues. I Müller, W. C. & H. M. Narud (Red.), *Party Governance and Party Democracy* (s. 159–174). New York: Springer.

- Easterly, W. & R. Levine (1997). Africa's Growth Tragedy: Policies and Ethnic Divisions. *Quarterly Journal of Economics*, 112(4), 1203–1250.
- Easton, D. (1965). *A Systems Analysis of Political Life*. New York: Wiley.
- Easton, D. (1975). A Re-Assessment of the Concept of Political Support. *British Journal of Political Science*, 5(4), 435–457.
- Easton, D. (1976). Theoretical Approaches to Political Support. *Canadian Journal of Political Science*, 9(3), 431–448.
- Ellingsen, T. (2000). Colorful Community or Ethnic Witches' Brew? Multiethnicity and Domestic Conflict during and after the Cold War. *The Journal of Conflict Resolution*, 44(2), 228–249.
- Engene, J. O. (1994). *Europeisk terrorisme: Vold, stat og legitimitet*. Otta: TANO.
- European Values Study (2014a). Data and Documentation – Survey 2008. Hentet 16.02.15 fra http://www.europeanvaluesstudy.eu/frmShowpage?v_page_id=7606809063370400.
- European Values Study (2014b). Methods and sample – Survey 2008. Hentet 16.02.15 fra http://www.europeanvaluesstudy.eu/frmShowpage?v_page_id=1680373125305663
- European Values Study (2014c). Participating Countries and Country-Information – Survey 2008. Hentet 16.02.15 fra http://www.europeanvaluesstudy.eu/frmShowpage?v_page_id=4052961279360750.
- Fearon, J. D. (2003). Ethnic and Cultural Diversity by Country. *Journal of Economic Growth*, 8(2), 195–222.
- Fearon, J. D. & D. D. Laitin (2003). Ethnicity, Insurgency, and Civil War. *American Political Science Review*, 97(1), 75–90.
- Freedom House (1999). Freedom in the World: Russia. Hentet 04.02.15 fra https://freedomhouse.org/report/freedom-world/1999/russia#.VNIKp2iG_w8.
- Freedom House (2008). Freedom in the World: Aggregate and Subcategory Scores. Hentet 09.12.14 fra https://www.freedomhouse.org/report/freedom-world-aggregate-and-subcategory-scores#.VIbxnjGG_w9.

- Freedom House (2011). Democracy Deficit Grows in Former Soviet Union. Hentet 08.01.15 fra https://freedomhouse.org/article/democracy-deficit-grows-former-soviet-union#.VK5ZKyG_w9.
- Freedom House (2015a). Freedom in The World 2015 – Discarding Democracy: Return to the Iron Fist. Hentet 04.02.15 fra https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2015#.VNIEKmiG_w8.
- Freedom House (2015b). Methodology. Hentet 22.02.15 fra https://www.freedomhouse.org/report/freedom-world-2015/methodology#.VOnx6PmG_w9.
- Fukuyama, F. (1989). The End of History? *The National Interest*, 16(1), 3–16. Hentet 09.02.15 fra <http://www.kropfpolisci.com/exceptionalism.fukuyama.pdf>.
- Fukuyama, F. (1992). *The End of History or the Last Man*. New York: Free Press.
- Gurr, T. R (1994). Peoples Against States: Ethnopolitical Conflict and the Changing World System: 1994 Presidential Address. *International Studies Quarterly*, 38(3), 347–377.
- Gurr, T. R. & B. Harff (1994). *Ethnic Conflict in World Politics*. Boulder: Westview.
- Gåsdal, O. (2013). Analysing Cross Sectional Survey Data Using Linear Regression Methods: A ‘Hands on’ Introduction Using ESS Data. Hentet 19.02.15 fra <http://essedunet.nsd.uib.no/cms/topics/regression/>.
- Hooghe, M., T. Reeskens, D. Stolle & A. Trappers (2006, august/september). *Ethnic Diversity, Trust and Ethnocentrism and Europe: A Multilevel Analysis of 21 European Countries*. Paper presentert på det 102. årlige møtet for the American Political Science Association, Philadelphia.
- Horowitz, D. L. (1985). The Dimensions of Ethnic Conflict. I Horowitz, D. L. (Red.), *Ethnic groups in conflict* (s. 3–54). Berkeley: University of California Press.
- Huntington, S. P. (1991). *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth century*. London: University of Oklahoma Press.
- Iyer, S., M. Kitson & B. Toh (2005). Social Capital, Economic Growth and Regional Development. *Regional Studies*, 39(8), 1015–1040.

- Knack, S. & P. Keefer (2003). Does Social Capital Have an Economic Payoff? A Cross-Country Investigation. I Knack, Stephen (Red.), *Democracy, Governance and Growth* (s. 252–288). Maryland: The University of Michigan Press.
- Kaufmann, C. D. (1996). Possible and Impossible Solutions to Ethnic Civil Wars. *International Security*, 20(4), 136–175.
- Kaufmann, C. D. (1998). When All Else Fails: Ethnic Population Transfers and Partitions in the Twentieth Century. *International Security*, 23(2), 120–156.
- La Porta, R., F. Lopez-de-Silanes, A. Shleifer & R. Vishny (1999). The Quality of Government. *The Journal of Law, Economics, & Organization*, 15(1), 222–279.
- Lagerspetz, M. & H. Vogt (2004). Estonia. I Berglund, S., J. Ekman & F. Aarebrot (Red.), *The Handbook of Political Change in Eastern Europe* (2. utg., s. 57–85). Cheltenham/Northampton: Edward Elgar Publishing.
- Levi, M. & L. Stoker (2000). Political Trust and Trustworthiness. *Annual Review of Political Science*, 3, 475–507.
- Listhaug, O., B. Aardal & I. O. Ellis (2009). Institutional Variation and Political Support: An Analysis of CSES Data from 29 Countries. I Klingemann, H. (Red.), *The Comparative Study of Electoral Systems* (s. 311–331). Oxford: University Press.
- Lühiste, K. (2006). Explaining Trust in Political Institutions: Some Illustrations From the Baltic States. *Communist ad Post-Communist Studies*, 39(4), 475–496.
- Lund, T. (2002). *Innføring i forskningsmetodologi*. Oslo: Unipub forlag.
- Messick, D. & R. Kramer (2001). Trust as a Form of Shallow Morality. I Cook, K. (Red.), *Trust in Society* (s. 89 – 117). New York: Russel Sage.
- Milbrath, L. W. (1965). *Political Participation*. Chicago: Rand McNally.
- Mishler, W. & R. Rose (2001a). Political Support for Incomplete Democracies: Realist vs. Idealist Theories and Measures. *International Political Science Review*, 22(4), 302–320.
- Mishler, W. & R. Rose (2001b). What Are the Origins of Political Trust?: Testing Institutional and Cultural Theories in Post-communist Societies. *Comparative Political Studies*, 34(1), 30–62.

- Montalvo, J. G. & M. Reynal-Querol (2005). Ethnic Polarization, Potential Conflict, and Civil Wars. *The American Economic Review*, 95(3), 796–816.
- Morris, S. D. & J. L. Klesner (2010). Corruption and Trust: Theoretical Considerations and Evidence from Mexico. *Comparative Political Studies*, 43(10), 1258–1285.
- Mortensen, S. (2013). *Politisk tillit i Afrika – En flernivåanalyse av institusjonell tillit i 20 afrikanske land* (Masteroppgave, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet). Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Munck, G. L. & Verkuilen, J. (2002). Conceptualizing and Measuring Democracy – Evaluating Alternative Indices. *Comparative Political Studies*, 35(1), 5–34.
- Newton, K. & P. Norris (1999). *Confidence in Public Institutions: Faith, Culture or Performance?* Hentet 21.03.13 fra <http://www.hks.harvard.edu/fs/pnorris/Acrobat/NEWTON.PDF>.
- Newton, K. (2001). Trust, Social Capital, Civil Society, and Democracy. *International Political Science Review*, 22(2), 201–214.
- Norris, P. (1999). Introduction: The Growth of Critical Citizens? I P. Norris (Red.), *Critical Citizens. Global Support for Democratic Governance* (s. 1–29). New York: Oxford University Press.
- Obrestad, K. D. (2009). *Politisk tillit og politisk deltakelse – En komparativ studie av Europa og Latin-Amerika* (Masteroppgave, Universitetet i Oslo). Oslo: Universitetet i Oslo.
- O’Neil, P. H. (2010). *Essentials of Comparative Politics*. New York/London: W.W. Norton & Company.
- Pehlivanova, P. (2009). The Decline of Trust in Post-communist Societies: The Case of Bulgaria and Russia. *Contemporary Issues*, 2(1), 32–47.
- Posen, B. R (1993). The Security Dilemma and Ethnic Conflict. *Survival*, 35(1), 27–47.
- Putnam, R. (2007). E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-First Century: The 2006 Johan Skytte Prize Lecture. *Scandinavian Political Studies*, 30(2), 137–174.

- Quillian, L. (1995). Prejudice as a Response to Perceived Group Threat - Population Composition and Anti-immigrant and Racial Prejudice in Europe. *American Sociological Review*, 60(4), 586–611.
- Ringdal, K. (2007). *Enhet og Mangfold – Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode* (2. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Rose, R. (1994). Postcommunism and the Problem of Trust. *Journal of Democracy*, 5(3), 18–30.
- Rose, R., W. Mishler & C. Haerpfer (1998). *Democracy and its Alternatives: Understanding Post-Communist Societies*. Cambridge: Polity Press.
- Rose, R., & W. Mishler (2011). Political Trust and Distrust in Post-authoritarian Contexts. I Zmerli, S. & M. Hooghe (Red.), *Political Trust – Why Context Matters* (s.117–140). Colchester: ECPR Press.
- Rummel, R. J. (1995). Democracy, Power, Genocide, and Mass Murder. *Journal of Conflict Resolution*, 39(1), 3–26.
- Russian Public Opinion Research Center (2015a). Ratings of State Institutions. Hentet 04.02.15 fra <http://www.wciom.com/index.php?id=122>.
- Russian Public Opinion Research Center (2015b). Ratings of Social Institutions. Hentet 04.02.15 fra <http://www.wciom.com/index.php?id=123>.
- Ryan, J. E. (1994). Survey Methodology. *Freedom Review*, 25(1), 9–13.
- Schyns, P. & C. Koop (2010). Political Distrust and Social Capital in Europe and the USA. *Social Indicators Research*, 96(1), 145–167.
- Scott, A. & T. M. F. Smith (1969). Estimation in Multi-Stage Surveys. *Journal of the American Statistical Association*, 64(327), 830–840.
- Smith, G. (1996). The Soviet State and Nationalities Policy. I Smith, G. (Red.), *The nationalities question in the post-Soviet states* (2. utg., s. 2–22).
- Soroka, S., K. Johnston & R. Banting (2006). Immigration and Redistribution in a Global Era. I Bardhan, P., S. Bowles & M. Wallerstein (Red.), *Globalization and Egalitarian Redistribution* (s. 261–288). Princeton: Princeton University Press.

- Stolle, D. & M. M. Howard (2008). Civic Engagement and Civic Attitudes in Cross-National Perspective: Introduction to the Symposium. *Political Studies*, 56(1), 1–11.
- Stolle, D., S. Soroka & R. Johnston (2008). When Does Ethnic Diversity Erode Trust? Neighborhood Diversity, Interpersonal Trust and the Mediating Effect of Social Interactions. *Political Studies*, 56(1), 57–75.
- Strabac, Z. (2007). Flernivåanalyse. I Eikemo, T. A. & T. H. Clausen (Red.), *Kvantitativ analyse med SPSS: En praktisk innføring i kvantitative analyseteknikker* (s. 173-201). Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Sturgis, P., I. Brunton-Smith, S. Read & N. Allum (2011). Does Ethnic Diversity Erode Trust? Putnam's 'Hunkering Down' Thesis Reconsidered. *British Journal of Political Science*, 21(1), 57–82.
- Sumner, W. G. (1906). *Folkways: a Study of the Sociological Importance of Usages, Manners, Customs, Mores, and Morals*. Boston: Ginn.
- Thomassen, J. & H. van der Kolk (2009). Effectiveness and Political Support in Old and New Democracies. I Klingemann, H. (Red.), *The Comparative Study of Electoral Systems* (s. 333–346). Oxford: University Press.
- Torpe, L. og H. Lolle (2009). Growing Ethnic Diversity and Social Trust in European Societies. Aalborg: Institut for Økonomi, Politik og Forvaltning.
- Transparency International (2015). Corruption Perceptions Index 2008. Hentet 22.02.15 fra http://www.transparency.org/research/cpi/cpi_2008.
- UCLA: Institute for Digital Research and Education (2015). Analyzing Correlated (Clustered) Data. Hentet 24.04.15 fra <http://www.ats.ucla.edu/stat/stata/library/cpsu.htm>.
- Uslaner, E. M. (1999). Democracy and Social Capital. I Warren, M. E. (Red.), *Democracy & Trust* (s. 121–150). Cambridge: Cambridge University Press.
- Uslaner, E. M. (2005). Trust and Corruption. I Lambsdorff, J. G., M. Taube & M. Schramm (Red.), *The New Institutional Economics of Corruption* (s. 76–92.). London/New York: Routledge.

- Van der Meer, T. & P. Dekker (2011). Trustworthy States, Trusting Citizens? A Multilevel Study into Objective and Subjective Determinants of Political Trust. I Zmerli, S. & M. Hooghe (Red.), *Political Trust – Why Context Matters* (s. 95–116). Colchester: ECPR Press.
- Verdensbanken (2015). GDP per capita. Hentet 09.12.14 fra http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?order=wbapi_data_value_2008+wbapi_data_value&sort=asc&page=1.
- Viki, G. T. & R. Calitri (2008). Infrahuman Outgroup or Suprahuman Ingroup: The Role of Nationalism and Patriotism in the Infrahumanization of Outgroups. *European Journal of Social Psychology*, 38(6), 1054–1061.
- Warren, M. E. (1999). Introduction. I Warren, M. E. (Red.), *Democracy & Trust* (s. 1–21). Cambridge: Cambridge University Press.
- Weatherford, S. M. (1989). Political Economy and Political Legitimacy: The Link Between Economic Policy and Political Trust. I Clarke, H. D, M. C. Stewart & G. Zuk (Red.), *Economic Decline and Political Change* (s. 225–252). Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- Wilson, A. (1996). The Post-Soviet States and the Nationalities Question. I Smith, G. (Red.), *The Nationalities Question in the Post-Soviet States* (2. utg., s. 23–43).
- Wimmer, A., L. Cederman & B. Min (2009). Ethnic Politics and Armed Conflict. A Configurational Analysis of a New Global Dataset. *American Sociological Review*, 74(2), 316–337.
- Wollebæk, D., B. Enjolras, K. Steen-Johnsen & G. Ødegård (2011). *Hva gjør terroren med oss som sivilsamfunn?* (Notat 2011). Oslo/Bergen: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Zmerli, S. & M. Hooghe (2011). Introduction: the Context of Political Trust. I Zmerli, S. & M. Hooghe (Red.), *Political Trust – Why Context Matters* (s. 1–11). Colchester: ECPR Press.
- Østerud, Ø. (2004). *Okkupasjon for demokrati? Krigsmål og fredsutsikter i Afghanistan og Irak* (FFI-rapport nr. 03541/2004). Kjeller: Forsvarets Forskningsinstitutt.
- Østerud, Ø. (2007). *Statsvitenskap – Innføring i politisk analyse*. Oslo: Universitetsforlaget.

Appendix

Her viser jeg til de tabellene og figurene som det av ulike årsaker ikke er plass til eller nødvendig å inkludere i selve oppgaven, men som er viktig å ha med for å vise til statistiske tester og analyser som er gjort. Dette er utover de resultatene som det vises til i analysedelen. Henvisninger til de aktuelle tabellene og figurene er gjort underveis i selve oppgaven.

Tabell 1. Tillitsnivå for hver av indikatorene for institusjonell tillit, standardfeil i parentes

Variabel	N	Min	Maks	Gj.snitt
Parlamentet	14268	0	3	1.20 (0.88)
politiske partier	13957	0	3	0.98 (0.98)
rettsvesenet	14051	0	3	1.32 (0.87)
politiet	14614	0	3	1.44 (0.88)

Tabellen viser den gjennomsnittlige tilliten til de ulike politiske institusjonene. De ulike indikatorene ligger på omtrentlig samme tillitsnivå, hvor tillit til politiske partier er noe lavere enn for de øvrige indikatorene. Det er likevel ingen store utslag.

Tabell 2. Faktoranalyse av spørsmål om institusjonell tillit

Faktorløsninger:	F1	h^2
Tillit til		
... Parlamentet	0.83	0.69
... politiske partier	0.75	0.56
... rettsvesenet	0.80	0.64
... politiet	0.75	0.56
Prosent forklart varians:	61.35	

F1: Faktorer med faktorladninger, minstekrav 0.40

h^2 : Kommunaliteter

Faktoranalysen viser om de samme underliggende faktorene ligger til grunn for de ulike indikatorene og korrelasjonen mellom dem. Minstekravet for faktorer med faktorladninger er 0.40, og tabellen viser at *F1* er godt over dette for alle indikatorene. Minstekravet for prosent forklart varians er på 60 %, og tabellen viser at dette så vidt overstiges. Kommunalitetene (h^2) viser hvor stor andel av variansen i hver enkelt variabel som forklares av faktorene, og bør være på relativt likt nivå. Dette bekreftes.

Tabell 3. Korrelasjoner mellom indikatorene for institusjonell tillit

Tillit til	Parlamentet	Politiske partier	Rettsvesenet	Politiet
... Parlamentet	1	0.56	0.52	0.50
... politiske partier	0.56	1	0.46	0.34
... rettsvesenet	0.52	0.46	1	0.52
... politiet	0.50	0.34	0.52	1

Ideell korrelasjon: 0,3-0,6

Korrelasjonstesten ble gjort for å teste om samvariasjonen mellom de ulike indikatorene som skulle utgjøre skalaen for institusjonell tillit var tilfredsstillende. Pearsons korrelasjons mål r går fra 0-1 for positive korrelasjoner, hvor 1 indikerer perfekt samvariasjon. Tabellen viser at alle indikatorene har en korrelasjon mellom 0,3 og 0,6, hvilket anses som ideell.

Tabell 4. Reliabilitetsanalyse av skalaen for institusjonell tillit

Tillit til	Korrelasjon med skala
... Parlamentet	0.77
... politiske partier	0.73
... rettsvesenet	0.77
... politiet	0.79

Reliabilitet: Cronbachs $\alpha = 0.79$

Minstemål korrelasjoner med skala: 0.40 Ideell reliabilitet hele skalaen: 0.70

Reliabilitetsanalysen viser at alle indikatorene har en tilfredsstillende korrelasjon med skalaen på over 0,7, hvilket er godt over minstemålet på 0,4. Reliabiliteten på hele skalaen bør være over $\alpha = 0,7$, hvilket bekreftes.

Tabell 5. Variansanalyse av nivå-1 og nivå-2-residualene

	Estimert verdi av regresjonskonstanten	Std. feil
Varians nivå-1-restledd	6.42	0.080
Varians nivå-2-restledd	1.02	0.459

Variansen til nivå-1-restleddet $Var(e)$ finnes i tabellens første rad, og er på 6,42. Variansen til nivå-2-restleddet $Var(u_0)$ er i andre rad, og er på 1,02. Det er derfor to varianskomponenter, en på hvert nivå. Den totale variansen i en modell er lik summen av variansen på nivå-1 og variansen på nivå-2. Variansanalysen for å estimere hvor stor andel av den totale variansen som befinner seg på nivå-2, tar utgangspunkt i følgende formel:

$$VPC = \frac{Var(u_0)}{Var(e) + Var(u_0)}$$

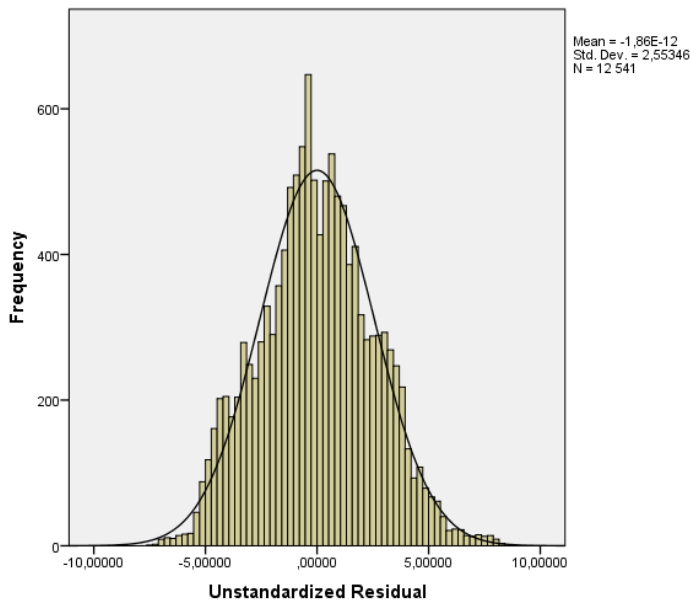
VPC er variansdelingskoeffisienten, og er variansen på nivå-2 delt på den totale variansen. Utregning for min modell:

$$VPC = 1,02 / (6,42 + 1,02)$$

$$VPC = 0,137$$

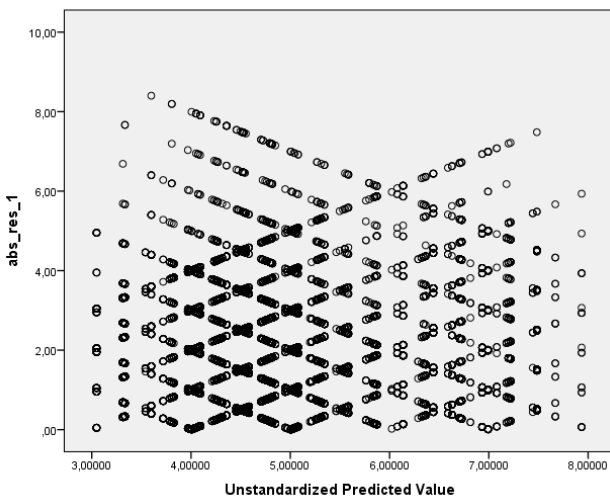
$$VPC = 0,137 \times 10 = \underline{13,7}$$

13,7 % av den totale variansen befinner seg på nivå-2, ergo befinner 86,3 % av den totale variansen på nivå-1.

Figur 2. Grafisk framstilling av fordelingen av avhengig variabel (institusjonell tillit), med normalfordelingskurve

Figuren over viser et histogram med fordelingen av avhengig variabel, for å se om residualene er normalfordelt. Medianen ligger en liten anelse til venstre for midten i normalfordelingskurven, og fordelingene av residualene er så vidt noe venstreskjev. Fordelingen tolkes som normalfordelt.

Figur 3. Plott mellom ustandardiserte residualer og ustandardiserte predikerte verdier (residualdiagram)

Figur 3 viser et scatterplot hvor de ustandardiserte residualene ses opp mot de ustandardiserte predikerte verdiene, for å finne ut om det gjennomsnittlige standardresidualet er det samme for alle predikerte verdier av Y. Dette for å undersøke forutsetningen om lik varians (homoskedastisitet). Basert på figuren, ser det ut til at forutsetningen er oppfylt, og at heteroskedastisitet ikke er et problem.

Tabell 6. Oversikt over korrelasjon mellom uavhengige variabler.

	Etn. frak.	Etn. pol.	Eks. pop.	Eks. gr.	Høy tillit	FH	Polity IV	Korr.	BNP
Etn. frak.	1	-0.92**	0.63**	0.01	-0.06**	0.48**	0.45**	-0.41**	0.35**
Etn. pol.	-0.92**	1	-0.68**	-0.04**	0.04**	-0.60**	-0.46**	0.50**	-
Eks. pop.	0.63**	-0.68**	1	0.60**	-0.08**	0.51**	0.52**	-0.64**	0.48**
Eks. gr.	0.01	-0.04**	0.60**	1	-0.08**	0.34**	0.50**	-0.36**	0.29**
Høy tillit	-0.06**	0.04**	-0.08**	-0.08**	1	-0.07**	-0.16**	0.14**	0.05**
FH	0.48**	-0.60**	0.51**	0.34**	-0.07**	1	0.81**	-0.79**	0.58**
Polity IV	0.45**	-0.46**	0.52**	0.50**	-0.16**	0.81**	1	-0.88**	0.31**
Korr.	-0.41**	0.50**	-0.64**	-0.36**	0.14**	-0.79**	-0.88**	1	-
BNP	0.35**	-0.48**	0.48**	0.29**	0.05**	0.58**	0.31**	-0.39**	1

**=Signifikant på 0.01-nivå

*=Signifikant på 0.05-nivå

Eks. pop.: Størrelse på ekskludert populasjon

Eks. gr.: Ekskluderte grupper ift. etnisk relevante grupper

FH= Freedom House

*Korr=*Korrupsjon (CPI)

Tabellen over gir en oversikt over korrelasjonene mellom de uavhengige forklaringsvariablene. Analysen ble gjort for å teste forutsetningen om multikolaritet; at korrelasjonen mellom to x-variabler ikke skal være perfekt positivt korrelert. Korrelasjonen mellom de uavhengige variablene bør ikke overstige $r=0,9$. For å unngå eventuelle problemer knyttet til dette, ble de variablene med høy korrelasjon med andre variabler, lagt til hver for seg i egne modeller, slik at jeg kunne analysere effekten av disse som separate mål.

Tabell 7. Multippel regresjonsanalyse (OLS) på aggregert nivå med INSTITUSJONELL TILLIT som avhengig variabel. Regresjonskoeffisienter med standardavvik i parentes.

	Modell 1	Modell 2	Modell 3
	B	B	B
Konstant	4.806 (2.323)	2.522 (4.870)	4.892 (3.039)
Generalisert tillit	0.540 (3.491)	3.675 (6.854)	0.545 (3.824)
Ekskludert populasjon	3.281 (2.084)	2.459 (2.683)	3.223 (2.540)
Demokratnivå P	-0.175* (0.061)	-0.220 (0.104)	-0.179 (0.096)
BNP per innbygger		0.046 (0.084)	- -
Korrupsjon			-0.019 (0.364)
N	10	10	10
*p<.05 **p<.01	0.028*	0.610	0.961

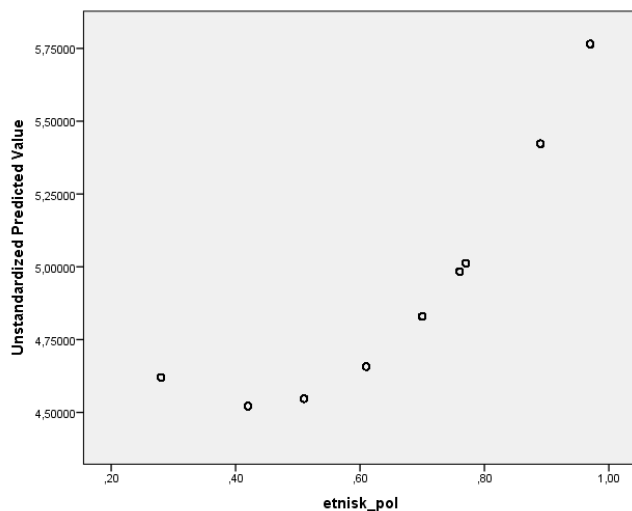
Tabellen over viser noen av de mange modellene i testingen av multivariate sammenhenger på aggregert nivå, mellom avhengig variabel institusjonell tillit og de uavhengige variablene knyttet til sosiokulturelle, politiske og økonomiske faktorer³⁸. Sammensetningen i modell 1 var den eneste som fikk frem et signifikant resultat, dog kun for Polity IV-variabelen. Kontrollert for effekten av de økonomiske variablene, ble derimot effekten av Polity IV ei heller signifikant slik det fremgår av modell 2 og 3. Ingen av de andre testede variabelkombinasjonene viste signifikante resultater.

³⁸Analysen er gjort med utgangspunkt i gjennomsnittstall for hver stat. Ulike modeller ble testet hvor jeg inkluderte generalisert tillit, et av målene knyttet til etnisitet, et av de politiske målene og et av de økonomiske. Alle mulige variabelkombinasjoner ble testet.

Tabell 8. Oversikt over de uavhengige variablenes effekt på den avhengige, målt med den standardiserte betaverdien.

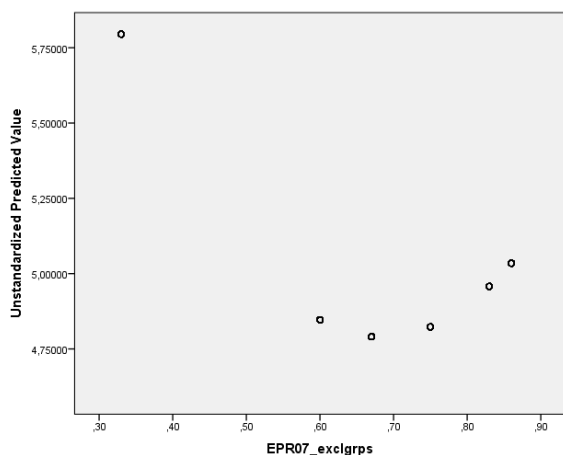
Variabel	Beta
Alder	-0.045
Kjønn (mann)	-0.032
Utdanning (høy)	
- Middels	0.032
- Lav	0.046
Generalisert tillit (høy)	0.092
Etn. fraksjonisering	-0.052
Etn. polarisering	0.048
Eks. populasjon	0.157
Eks. grupper	0.015
BNP per innbygger	0.068
Korrupsjon	0.279

Tabellen viser en oversikt over variablenes effekt, målt med den standardiserte betaverdien, på avhengig variabel institusjonell tillit. Effekten av de sosiokulturelle variablene er variablenes effekt som separate mål, da de er lagt til hver for seg i egne modeller. Den standardiserte betaverdien viser variabelens relative innvirkning på den avhengige variabelen basert på standardfeil (mellom -1 og 1) (Ringdal 2007: 343). Tabellen viser at andel ekskludert populasjon har størst effekt av de sosiokulturelle variablene.

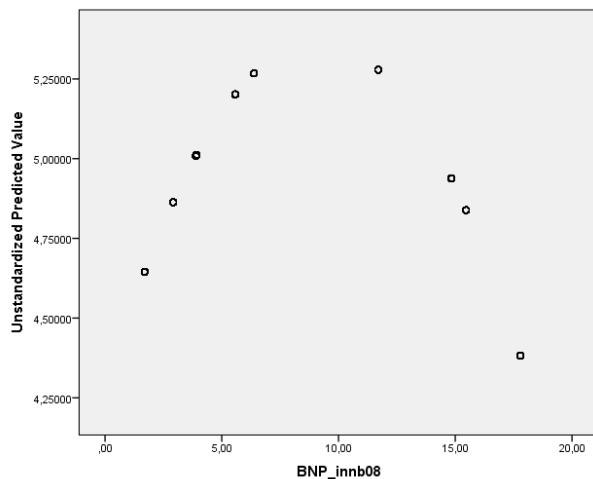
Figur 4. Predikert sammenheng mellom institusjonell tillit og etnisk polarisering

Effektplottet viser den predikerte sammenhengen mellom institusjonell tillit og grad av etnisk polarisering. Figuren viser at tilliten synker noe fra den lavest målte polariseringsverdien (0.28) og ned til ca. 0.42, før tilliten øker igjen fra rundt 0.50 på polariseringsindeksen. Tillitsverdien gjør relativt jevne hopp på indeksen for hver nye måling og øker med økt polarisering. Tilliten er høyest ved den høyeste graden av etnisk polarisering (0.97).

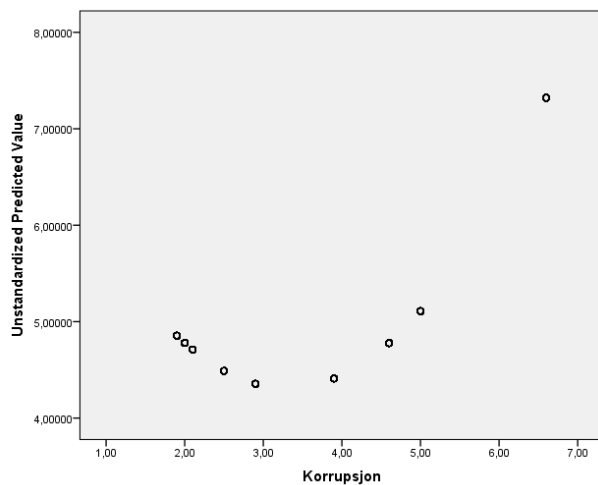
Figur 5. Predikert sammenheng mellom institusjonell tillit og antall etnisk relevante ekskluderte grupper

Effektplottet viser den predikerte sammenhengen mellom institusjonell tillit og antall etnisk relevante ekskluderte grupper. Figuren viser at effekten er størst ved den lavest målte ekskluderingsverdien (33 %) før tilliten synker veldig til neste målte verdi på rundt 60 % eksklusjon. Tilliten synker ytterligere litt, før effekten øker igjen ved rundt 75 % eksklusjon og videre en liten økning til høyest målte eksklusjonsverdi på 86 %.

Figur 6. Predikert sammenheng mellom institusjonell tillit og BNP per innbygger

Effektplottet viser den predikerte sammenhengen mellom institusjonell tillit og BNP per innbygger. Figuren viser at tilliten er nokså lav ved lave BNP-verdier, og gradvis økende med økende verdiskapning per innbygger. Effekten er størst rundt snittet av BNP for statene, før den synker med økende BNP-verdi over dette.

Figur 7. Predikert sammenheng mellom institusjonell tillit og korrupsjon

Effektplottet viser den predikerte sammenhengen mellom institusjonell tillit og korrupsjon målt med Transparency Internationals *Corruption Perceptions Index (CPI)*. Indeksen (1-10) er reversert, slik at høye verdier indikerer høy grad av korrupsjon. Figuren viser at tilliten ligger i nedre del av skalaen ved lavt korrupsjonsnivå, for å synke enda mer med økning til verdi 3 på indeksen. Tilliten øker derimot igjen fra verdi 4 og gradvis opp mot verdi 5. Effekten er ca. like stor ved et korrupsjonsnivå på 2 som på 5. Effekten øker deretter voldsomt ved neste målte verdi, ved korrupsjonsnivået nærmere 7 på indeksen. Høyt korrupsjonsnivå ser dermed ut til å assosieres med høy grad av institusjonell tillit.

Tabell 9. Kontrollvariabler, regresjonskoeffisienter med klyngejusterte robuste standardfeil i parentes.

Modell 1	
	B
Konstant	7.071** (0.105)
Alder	0.003 (0.002)
Mann	-0.255** (0.050)
Utdanning	
- middels	0.250 (0.119)
- lav	0.453** (0.148)
N	12964
*p<.05 **p<.01	

Tabellen viser resultatene av regresjonsanalysen hvor kontrollvariablene var inkludert, med klyngejusterte robuste standardfeil. Estimeringen bidro til at standardfeilene økte, og variablene alder og middels utdanning som var signifikant tidligere, ikke lenger var signifikante etter estimeringen.

Tabell 10. Multipl regressjonsanalyse med INSTITUSJONELL TILLIT som avhengig variabel. Regressjonskoeffisienter med klyngejusterte robuste standardfeil i parentes.

	Modell 2	Modell 3	Modell 4	Modell 5	Modell 6	Modell 7
	B	B	B	B	B	B
Konstant	-3.085** (0.169)	-3.009** (0.163)	-18.680** (0.224)	-2.267** (0.164)	5.850** (0.364)	-23.171** (0.257)
Alder	0.003 (0.002)	0.003 (0.002)	0.003 (0.002)	0.003 (0.002)	0.003 (0.002)	0.003 (0.002)
Mann	-0.255** (0.050)	-0.271** (0.044)	-0.271** (0.044)	-0.271** (0.044)	-0.271** (0.044)	-0.271** (0.044)
Utdanning						
- middels	0.250* (0.119)	0.265* (0.114)	0.265* (0.114)	0.265* (0.114)	0.265* (0.114)	0.265* (0.114)
- lav	0.453** (0.148)	0.492** (0.144)	0.492** (0.144)	0.492** (0.144)	0.492** (0.144)	0.492** (0.144)
BNP	0.057** (0.002)	0.054** (0.002)	0.041** (0.002)	-1.576** (0.015)	-2.215** (0.002)	-1.214** (0.116)
Korr.	1.491** (0.012)	1.450** (0.016)	3.265** (0.024)	-13.633** (0.156)	1.450** (0.016)	1.096** (0.016)
Gen.tillit (høy)		0.491** (0.089)	0.491** (0.089)	0.491** (0.089)	0.491** (0.089)	0.491** (0.089)
Etn. frak.			26.350** (0.270)			
Etn. pol.				155.239** (1.592)		
Eks. pop.					14.984** (0.154)	
Eks. gr.						44.122** (0.453)
N	12964	12541	12541	12541	12541	12541

Tabellen viser resultatene av den multiple regressjonsanalysen, med klyngejusterte robuste standardfeil. Standardfeilene øker en god del for noen av variablene, slik som for utdanningsnivå, og minker en del for andre, slik som for etnisk fraksjonalisering, polarisering, ekskludert populasjon og ekskluderte grupper. Alder, kjønn, generalisert tillit, BNP og korrupsjon forblir relativt uendret.

Tabell 11. Politiske faktorer, utvalgte modeller. Klyngejusterte robuste standardfeil i parentes.

	Modell 1	Modell 2	Modell 3	Modell 4
	B	B	B	B
Konstant	132.693** (0.940)	9.566** (0.069)	1.571** (0.236)	35.255** (0.561)
Alder	-0.003* (0.002)	-0.003* (0.002)	-0.003* (0.002)	-0.003* (0.002)
Mann	-0.265** (0.044)	-0.271** (0.044)	-0.271** (0.044)	-0.271** (0.044)
Utdanning				
- middels	0.265** (0.114)	0.265** (0.114)	0.265** (0.114)	0.265** (0.114)
- lav	0.492** (0.144)	0.492** (0.144)	0.492** (0.144)	0.492** (0.144)
BNP per innb.	-1.496** (0.012)	0.077** (0.001)	-0.549** (0.004)	0.453** (0.010)
Korrupsjon	-12.532** (0.097)	-1.408** (0.013)	-2.292** (0.023)	-2.176** (0.022)
Gen. tillit (høy)	0.491** (0.089)	0.491** (0.089)	0.491** (0.089)	0.491** (0.089)
Etnisk framk.	-115.418** (0.911)	9.250** (0.203)		
Etnisk pol.			29.142** (0.230)	-28.162** (0.617)
Ekkludert pop.				
Ekkluderte gr.				
Demokratnivå F	-6.528** (0.050)		-0.986** (0.012)	
Demokratnivå P		-0.667** (0.005)		-1.214** (0.014)
N	12541	12541	12541	12541

Tabellen viser utvalgte modeller med de politiske faktorene inkludert, med klyngejusterte robuste standardfeil. Standardfeilene minker for begge demokratimålene etter estimeringen.